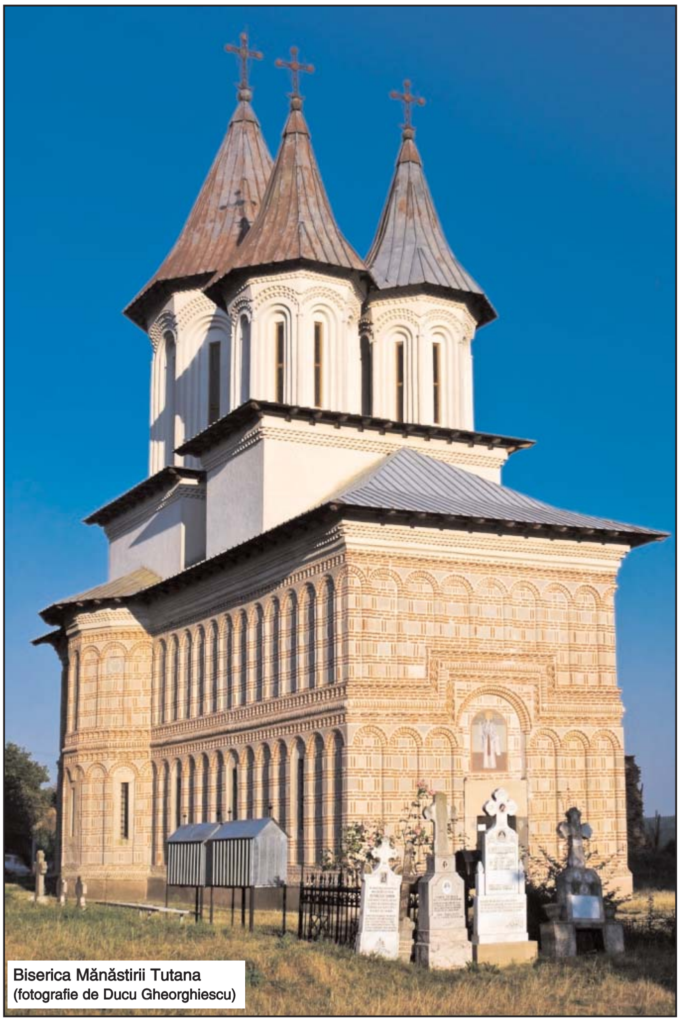
Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul II ■ Nr. 5 (6) ■ Mai 2011

Biserica Mănăstirii Tutana
(fotografie de Ducu Gheorghiescu)

Din sumar:

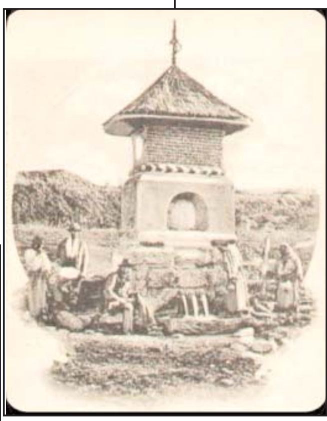
Florin Horvath: Mirungerea prin sfințenia tradiției
Acad. Solomon Marcus: În ce Românie trăim?
Acad. Mircea Malița: Arghezi la Palatul Națiunilor
Vladimir Axionov: Arta muzicală contemporană în Republica Moldova
Radu Ștefan Vergatti: Mănăstirea Hurezi
Dan D. Farcaș: Matematica și realitatea
Alexandru Ciorănescu: Meșterul Manole
Cătălin Mamali: Efectul Paleologu
Ion Pătrașcu: Românul care încă mai așteaptă să revină acasă
Florea Firan: Alexandru Busuioceanu
Mircea Opriță: Victor Anestin

- *Homo sapiens*
- *Istoria de lângă noi*
- *Patria noastră - limba română*
- *România de pretutindeni*
- *Recuperarea diasporei*
- *Cartea care vă așteaptă*
- *Orizont SF*
- *Culori argeșene*

Centru și periferie

Gheorghe PĂUN

Două concepte (culturale, știința fiind inclusă) pe care le folosesc aici plecând de la înțelesul lor geografic, care se opun unul altuia dintotdeauna, dar care nu au cum exista altfel decât în tandem-comparație-concurență. Fiecare, cu aroganța și pretențiile, cu înțelepciunea și iluziile sale, pentru a parafraza titlul unei cărți celebre, fiecare „demonstrându-se" mai ales prin exemple – altfel nici nu se poate, chiar dacă, statistic vorbind, într-adevăr, „marile personalități se formează în orașele mari". Nu neapărat și marile gesturi culturale (știința fiind inclusă), nu toate, nici măcar cu precădere. Pornind dinspre paranteza dinainte, în lumea largă, multe universități de mare tradiție sunt așezate în orașe mici, care trăiesc mai mult în jurul campusului (să invocăm doar Princeton-ul și Caltech-ul, în SUA), multe conferințe de bine stabilită reputație sunt organizate în locuri izolate, turistice, dar nu suprapopulate. Observația este valabilă și în cultura română, iar tendința de „descentralizare" se accentuează. Ajunge să privim pe hartă locurile în care sunt editate reviste culturale, și nu sunt puține acestea – fiecare județ are, cred, un titlu cu care, pe bună dreptate, se mândrește. Privind cu câteva decenii în urmă, un exemplu semnificativ este cel al puternicei mișcări literare numită acum „optzecism", care a erupt, putem zice, sincronizat, în București (în mai multe cenacluri, precum Cenaclul de luni, Junimea, Universitas), Iași (Junimea), Cluj (Echinocțiu), Timișoara, Craiova, Piatra Neamț și câte vor mai fi fost. Anii din urmă sunt martorii unui fenomen similar, care va primi poate un nume după un deceniu-două: se scrie din răsputeri, se publică din răsputeri, chiar dacă, pentru că dă bine în democrație, toată lumea se plânge (lipsă de bani, concurență neloială, monopol, copyright jecmănitor – a mai venit și recesiunea, vinovat universal pentru tot ce nu se face sau nu ne iese cum trebuie).

Discuție generală. Haideți să privim rapid un „studiu de caz". Nu, nu e vorba despre

Curtea de Argeș, chiar dacă are câteva „puncte" pe care le poate aduce în discuție, e vorba despre Câmpulung, un oraș aproape frate, similar de la istorie la mărime și așezare, dar cu o tradiție culturală care mă uimește și mă face senin-invidios (pe mine, argeșeanul get-beget). Nu știu câte comunități cu 30-40 de mii de locuitori pot produce o listă de „oameni de seamă" comparabilă. Am în față o carte, *Câmpulung și județul Mușcel. Monografie ilustrată,* de Gheorghe Chița (Editura Ars Docendi, București, 2007, ediția a III-a), aș putea relua din finalul ei șiruri lungi de scriitori, pictori, sculptori, arhitecți, istorici, dascăli, personalități din alte domenii (am reprodus categoriile din carte), născuți la Câmpulung sau prin fostul județ, stabiliți aici după o vreme, vizitatori frecvenți. Scriitori: Ion Barbu, Tudor Mușatescu, Mihai Tican-Rumano, Mihai Moșandrei, Radu Gyr, George Topîrceanu; pictori și sculptori: Theodor Aman, Constantin Baraschi, Dimitrie și George Mirea, Ioan D. Negulici – nici nu mai e nevoie să continui.

Iar tradiția este dusă mai departe de mulții „activiști culturali" (autentici, să nu rămânem în capcana șablonului) trăitori acum în orașul muscelelor – știu ce spun, dar nu risc o listă, aș omite prea multe nume. În schimb, invitându-vă la Câmpulung, ilustrăm numărul de față al revistei cu fotografii dintr-un frumos-nostalgic album, *Chipuri de odinioară din Muscel,* de Adrian Săvoiu, Gheorghe Chița și Ioan Crăciun (apărut la aceeași Editură Ars Docendi, în 2010), fotografii primite prin bunăvoința celui de-al treilea autor al albumului, căruia orașul îi datorează multe la nivel editorial și general cultural.

Nu, nici vorbă, la Câmpulung nu a fost, nu este și nici nu cred ca va fi vreodată altceva decât centru. Așa cum se cuvine unei foste capitale voievodale.

Islanda, din gheaţă şi cenuşă

În toamna anului trecut, Ducu Gheorghiescu a petrecut o lună în Islanda, însoţit de colegul-fotograf Adi Smădu, iar dintre miile de fotografii făcute acolo, vreo 40 au fost expuse la Muzeul Municipal din Curtea de Argeș (vernisajul a avut loc marţi, 22 martie), după ce stătuseră două săptămâni şi pe simezele Galeriei „Arta" din Câmpulung-Muscel. O lume aridă şi aproape pustie, spectaculoasă însă, un spaţiu al gheizerelor, cascadelor, gheţarilor, fără copaci, dar cu aurore boreale, fără şosele, dar cu oi şi cai, cu puţini oameni, dar cu structuri geologice „lunare" – toate numai bune de prins prin lentila aparatului de fotografiat. Spre încântarea celor prezenţi, care s-au întreţinut cu Ducu Gheorghiescu mai bine de o oră. A fost prezentat şi un film, realizat de cei doi „exploratori". Pentru că Islanda este şi un paradis al păsărilor, ei plănuiesc să meargă din nou acolo, în cursul acestei primăveri.

Eliade după Eliade

Eliade după Eliade a fost genericul celei de a V-a ediţii a Simpozionului Naţional *„Mircea Eliade şi Mitul Eternei Reîntoarceri"* care s-a desfăşurat în sala de conferinţe a Bibliotecii Judeţene din Piteşti, organizat de Asociaţia Culturală „Prietenii lui Eliade" în parteneriat cu instituţia gazdă, Casa Corpului Didactic şi Centrul Cultural Piteşti. Cuvântul de deschidere a aparţinut scriitoarei **Virginia Stănescu** (S.U.A), specialist în studii despre istoricul religiilor, în memoria soţului ei, editorul **Gabriel Stănescu,** constant colaborator al acestui simpozion.

Simpozionul s-a bucurat de participarea unor importanţi cercetători, istorici literari, scriitori. Remarcăm comunicările prof. univ. **Mihail Diaconescu** (*„Mircea Eliade şi misterul"*), prof. univ. **Nicolae Georgescu** (*România în Eternitate),* dr. **Marian Nencescu,** redactor-şef al revistei *Biblioteca Bucureştiului,* **Mircea Coloşenco,** istoric literar, jurnalistului **Ion Filipoiu** de la Radio România Cultural, scriitorului **Florentin Popescu** , editorului **Constantin Firiţă**. Dintre scriitorii piteşteni au ţinut comunicări prof. univ. **Mircea Bârsilă,** prof. **Lucian Costache,** prof. dr. **Gabriela Georgescu,** scriitorul **Marin Ioniţă**.

Salonul cărţii contemporane de anul acesta a cuprins două lansări de carte, **Maria Chirtoacă,** *Creionări sentimentale,* şi **Roxana Toader**, *Motive folclorice şi simboluri în opera lui Mircea Eliade,* apărute la Editura Zodia Fecioarei din Piteşti.

Colocviile simpozionului s-au desfăşurat în incinta Centrului de cultură Brătianu, Vila Florica, Valea Mare, moderator Simona Serban. Tot aici, la discuţiile din salonul Brătienilor, cei

prezenţi au hotărât începerea *„Conferinţelor Criterion"* în sala de orientalistică „Mircea Eliade" de la Biblioteca Metropolitană din Bucureşti.

În încheierea lucrărilor, prof. Mona Maria Vâlceanu a subliniat că simpozionul de anul acesta a fost o victorie, dar să ne gândim la cuvintele lui Eliade din articolul „Poimâine", 15 oct 1934): *„Mai importantă decât o victorie este prima zi de luciditate de după victorie".* Dacă ne amintim cuvintele lui Eliade, *o naţiune rezistă în eternitate prin intelectualii ei,* vedem că moştenirea Eliade ne onorează şi ne obligă. (M. Vâlceanu)

Întâlnirea CIC din 13 aprilie

A fost o întâlnire *one man show,* care a stat pe umerii Marianei Şenilă-Vasiliu, artist plastic, critic de artă, jurnalist piteştean, care a vernisat o expoziţie de pictură (nuduri) şi şi-a prezentat şi volumul recent *Brâncuşi altcum*, Editura Tiparg, Piteşti, 2008, o carte incitantă, plină de personalitate şi nerv, profesionistă. Sala "Orfeu" a Centrului de Cultură şi Arte "George Topîrceanu" din Curtea de Argeş a fost, ca mai totdeauna, neîncăpătoare, pe lângă iubitorii de cultură din oraş şi din localităţile vecine, fiind prezenţi oaspeţi din Râmnicu-Vâlcea, Piteşti, Bucureşti, precum şi micii sculptori în lemn din Nucşoara, elevii cunoscutului meşter popular Ion Rodoş

Omul şi societatea

Casa Artelor Poligrafice Editoriale ROTAREXIM, în parteneriat cu Asociaţia Culturală „Argedava" şi Biblioteca Judeţeană „Dinicu Golescu", din Piteşti a organizat Sesiunea Internaţională de Comunicări Ştiinţifice cu tema OMUL ŞI SOCIETATEA – Perspective didactice. În deschiderea lucrărilor, domnul George Rotaru, director CAPERotarexim, a subliniat importanţa organizării Expoziţiei de logistică educaţional-vocaţională şi a decernat premiile, diplomele, medalio-plachetele şi trofeele acordate de instituţiile organizatoare. De asemenea, au fost lansate volumele *Societatea democrată contemporană. Deschideri şi limite*, de prof. univ. dr. Ion Tudosescu, *De la infinitul mare la infinitul mic*, de prof. Emil Oprescu, revistele *Philosophia Militans* şi *Omul şi societatea.* Cărţile au apărut sub egida Editurii Rotarexim, Râmnicu Vâlcea, 2011. Comunicările în plen, ţinute de prof. univ. dr. Ion Tudosescu, Bucureşti, prof. univ. dr. Anton Florin Boţa, Piteşti, drd. Al. Valentin Ştefănescu, Târgovişte, l-au avut ca invitat special pe Ph.D. Tomochiro Moriyama, Osaka, Japonia. Comunicările pe secţiuni au avut în dezbatere temele „Omul şi mediul înconjurător", „Istorie şi realitatea socială", „Metode alternative de învăţare – Soft educaţional". (M. Vâlceanu)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică şi Informatică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Judeţean Argeş pentru Promovarea Culturii, Piteşti, **Marian Nencescu** – Redactor-şef al revistei *Biblioteca Bucureştilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii din România, Goleşti, Argeş, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres", director Gavrilă Moise, şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu", director Cristian Mitrofan, din Curtea de Argeş

Corectură: Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere ştiinţifică, juridică şi morală pentru conţinutul articolelor revine autorilor. Nu se publică decât materiale inedite. Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului şi precizarea sursei.

***Redacţia şi administraţia**: Trustul de Presă „Argeş Expres", Bulevardul Basarabilor, Nr. 35A, Tel/fax:0248-722368.*

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei (20 lei/6 luni şi 40 lei/12 luni; banii trebuie trimişi în contul SC Argeş Expres Press S.R.L. deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeş, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533), sau prin Poşta Română.

Tiparul: SC ARGEŞUL LIBER SA Piteşti

Homo sapiens

O boală învinsă-i orice carte

Horia BĂDESCU

Intrat-a o boală în lume, */ fără obraz, fără nume/ ...Bolnav e omul, bolnavă piatra,/ se stinge pomul, se sfarmă vatra.; „Amare foarte sunt toate cuvintele /...*(și) *cuvintele sunt lacrimile celor ce ar fi voit/ așa de mult să plângă și n-au putut”*; cântăreții, poeții, sunt bolnavi, ei poartă cu toții *„fără lacrimi/ o boală în strune”* și duc răni *„deschise sub haină”*! Lumea întreagă pare bolnavă în poezia lui Lucian Blaga. Însă *„o boală învinsă-i orice carte”*.

Cum am putea înțelege această maladie cosmică, această suferință universală altminteri decât în sens ontologic? Pentru că această boală, această suferință nu este altceva decât nostalgia sfâșietoare după ceva trăit și pierdut pentru totdeauna: starea aurorală, starea de Ființă. E disperata trăire a absenței a ceva esențial, pe care-l căutăm în lumea exprimată fără a-l putea vreodată afla.

Ca arhetip liric, actul orfic nu este altceva decât rezultatul unei crize de identitate, căutarea permanentă a ceea ce **simt că sunt mai mult decât sunt eu,** căutarea acelui ceva căruia-i aparțin dimpreună cu lumea în care mă aflu, ființa mea în esența ei transcendentă. *„Melancolia perpetuă”* despre care vorbea Leopardi, aceste răni, *„izvoare deschise sub haină”* ale lui Blaga, această nostalgie ardentă după *ceva* nedefinit, care traversează întrega lirică universală, de la Orfeu până la moderniști, suferință de un alean sfâșietor și indescriptibil, nu mărturisește altceva decât tânjirea după ceea ce știm că este însă fără a putea spune ce este, nici cum este: Ființa.

Numai că întrebarea despre Ființă este întrebarea despre *„a fi în lume”*, despre esența omului. Iar dacă poezia este un mod de evaluare *„prin care se împlinește măsurarea delimitativă a ființei omenesti”* așa cum afirmă Heidegger, întrebarea poetică despre Ființă, în speranța de a putea face această limitare întru nelimitat, este și o mărturisire a acesteia. Trăirea imposibilității de a găsi ceea ce cauți cu disperare întreaga viață, resimțindu-i și trăindu-i prezența, fără însă a-l putea atinge, este sursa acestei boli de care suferă omul și lumea, dar de care doar omul singur, poetul, e constient. Dacă poezia este o amintire a Ființei despre ea însăși, atunci suferința poetului, expresie a suferinței omenești, este suferința de sine însăși a Ființei, o suferință ontologică.

Doar în acest sens orice carte devine *„o boală învinsă”* iar acela care reușește să o învingă, vindecător de sine însuși, dar și al universului, își află salvarea trecând dincolo de forme, risipindu-se *„sub pământ, în apă, în vânt”*, regăsind starea de Ființă din care venim și în care ne întoarcem cu toții.

A trage zăvorul cu ultima pagină, pe ușa unei cărți sau a unei spuse, nu înseamnă a închide, ci a deschide misterul pentru a pătrunde în el, pentru a afla *„taina trăită unde s-a dus?”* Fiindcă rănile acestor cântăreți bolnavi sunt izvoare care provin din suferința Ființei și care ne pot face să o sorbim prin ele. Pentru a afla cale eternei reîntoarceri.

Nu doar *„lumina stinsă pe care-o tot laud”*, ci și *„lacrimile celor ce ar fi voit/ așa de mult să plângă și n-au putut”* sunt mărturii ale nostalgiei eului poetic după Ființa absentă. Asemănătoare melancoliilor care însoțesc jocul ascunsului care se arată fără a se dezvălui cu adevărat, miracolul integrator pe care privirea poetică îl reflectă în ea și prin ea. Valoarea intuiției poetice rezidă în definitiv din relația Ființei cu ea însăși, a Ființei ca umanitate în raport cu expresia ei cosmică. Contrar rațiunii logice, intuiția poetică nu delimitează, ci integrează, ea este suferință nepotolită, căutare integratoare și bucuria regăsirii de sine-însuși. Ca soluție a unei crize de identitate ontologică, actul poetic se validează, de asemenea, în orizontul ontologicului. El nu validează crearea lumii, ci substanța sa. Actul poetic nu vizează întoarcerea lui Dumnezeu printre noi, ci întoarcerea noastră întru Acesta. Nu este o revenire la gest, ci la substanța sacră a Ființei. Pe care cuvântul poetic o restituie lumii exprimate. Pentru a-i reda acesteia sensul de care s-a golit: *„Noi suntem purtători de cântec/ sub glia neagră a tăriilor,/ noi suntem numai purtători de cântec/ pe la porți închise,/ dar fiicele noastre* (cuvintele, n.n.) *vor naște pe Dumnezeu/ aici unde astăzi singurătatea ne omoară.”*

Să luăm aminte!

În ce Românie trăim?

Acad. Solomon MARCUS

În după amiaza zilei de 4 martie 2011 mă întorceam acasă, după o absență din țară de două săptămâni. Deschid televizorul, pe un canal de știri, să văd ce mai e nou. Citesc: „Breaking News: Irina rămâne cu Iri”. Ce-ar putea să fie? IRI imi sugera numele unei posibile organizații din Irlanda de Nord, care cumva a răpit o persoană cu numele „Irina”. Sau poate e vorba de o organizație din Țara Bascilor, care putea întreprinde o asemenea acțiune. Mergând și pe alte canale, m-am lămurit imediat despre ce anume este vorba. Personajele respective erau prea bine cunoscute, fiind de multă vreme o prezență frecventă în mass-media. Noutatea era trecerea de la iubire la despărțire, în urma căreia odrasla urma să rămână cu tatăl ei. E *breaking news*? Se pare că da, pentru destul de mulți. Dar nu e un caz izolat. În aceeași după amiază, la loc de cinste în buletinele de știri se aflau ultimele noutăți despre Eugen, al Mădălinei Manole. Mai aflam că „Pepe se desparte de Oana”. Chiar acest mod foarte familiar de referire la personajele respective (Iri, Pepe, Oana) arată că se adopta ca o presupoziție dintre cele mai naturale faptul că toată suflarea românească este la curent cu evenimentele preliminare relative la cei în cauză, că toată lumea e cu ochii pe ei. De aceea, nici nu vă mai spun cine sunt respectivii. „Meme rămâne.” Toată lumea trebuie să știe că e vorba de o situație care privește echipa *Steaua*, în urma schimbării antrenorului. Iar faptul că a doua fetiță a lui Chivu a fost botezată în Italia recunoașteți că nu e o chestie de ici de colo. Cândva, un scriitor român se referea la un loc din România în care „nu se întâmpla nimic”. Să fi devenit România toată un astfel de loc? Ni se sugerează un răspuns afirmativ la această întrebare iar faptul e cu atât mai grav cu cât el provine de la cei care, prin profesia pe care o au, trebuie să descopere știrile autentice, care ar trebui să ajungă la public. Omisiunea lor, înlocuirea lor cu non-știri livrate ca „breaking news” sunt fapte grave, pe care societatea civilă va trebui să le sancționeze.

Să recunoaștem însă că tabloul mediatic e mai colorat. Alternativ cu anodinul știrilor de felul celor de mai sus, avem știrile vitriolante, care se lasă cu moarte. Mai avem cortegiul de știri care dau impresia că suntem un popor de infractori. Și mai avem disputele otrăvite de politicianism, sub forma de talk show-uri, care și ele, de multe ori, navighează în zona anodinului, dar la care se invocă mereu interesul național.

Suntem însă destui cei care mai cunoaștem și o altă Românie, pe care mass-media o trec sub tăcere sau o marginalizează, din motive variate, pe care nu mai stăm să le discutăm aici.

Dar, de fapt, discuția abia de aici începe.

Arghezi la Palatul Națiunilor

Acad. Mircea MALIȚA

Sala de negocieri. În dimineața unei frumoase zile de toamnă geneveză, l-am vizitat pe Tudor Arghezi la hotelul „Florissant” din orașul vechi, unde trăgea an de an cu predilecție. L-am găsit în holul clasic, cu pluș și candelabre, așezat pe un fotoliu, cu bascul în cap și cu bărbia rezemată în baston, ca în fotografiile știute. Eram impresionat de faptul că, la vârsta de 82 de ani, poetul acceptase să asiste la o ședință a Comitetului celor 18 țări pentru dezarmare cu un interes alert și cu o bunăvoință generoasă. Mașina a trecut podul care lasă la stânga, pe o insuliță, statuia vechiului prieten al lui Arghezi, Jean-Jacques Rousseau, și s-a îndreptat pe lângă cheiurile lacului Léman și apoi pe Rue de Lausanne spre Palatul Națiunilor.

Ședințele erau închise publicului. Dar, adeseori, apăreau, împreună cu delegațiile, personalități ale țărilor membre, miniștri, senatori, deputați. Eram mândri că puteam spune colegilor străini care ne întrebau cine este domnul respectabil ce stătea alături de noi, că suntem onorați de prezența celui mai mare poet al României moderne.

Ședința din 5 septembrie 1962 nu era obișnuită. Comitetul se pregătea să suspende lucrările pe perioada sesiunii Adunării Generale a O.N.U., care începea peste zece zile la New York. Printre reprezentanții prezenți erau brazilianul Aranjo Castro (viitorul ministru de externe), mexicanul Padilla Nervo (fost ministru de externe), El Zayyat (viitor ministru de externe al Egiptului), sovieticul Kuznețov (viitor președinte al Sovietului Suprem), canadianul Burns, indianul Arthur Lall (politolog și scriitor), americanul Dean și alții. Lipseau, pentru moment, doi negociatori remarcabili, care au participat ani în șir la lucrările de dezarmare de la Geneva, fiind distinși, mai târziu, cu premiul Nobel pentru pace: Alva Myrdal (Suedia) și Garcia Robles (Mexic).

Comitetul, aflat la cea de-a 80-a ședință, discuta cu ardoare proiectul unui Tratat general și complet de dezarmare, dar nu trecuse de preambul și de articolul 1. Toată lumea era în favoarea Tratatului, dar măsurile prevăzute de unele țări în etapa întâi a dezarmării totale erau împinse de altele în etapa a doua și invers. O nobilă idee se îneca în formalism procedural. Cu o mai mare șansă de realizare era tratată tema încetării experiențelor nucleare, ce se succedau la acea dată într-un ritm îngrijorător. Un proiect de tratat stipula încetarea experiențelor în cele patru medii, în atmosferă, în cosmos, sub apă și subteran, iar alt proiect cerea interzicerea lor numai în primele trei medii, exploziile subterane rămânând admise. (Un an după aceea, cel de-al doilea tratat a fost adoptat, iar exploziile subterane au continuat încă 27 de ani; negocierile pentru interzicerea lor se poartă și astăzi.) Un element nou în lucrările Comitetului era activizarea grupului celor 8 țări membre neutre, care elaborase recent un memorandum independent de pozițiile marilor puteri.

Președinții permanenți ai Comitetului erau reprezentanții S.U.A. și U.R.S.S. Președinția ședințelor se făcea prin rotație și zarurile deciseseră ca, în această zi, sarcina să-mi revină mie, ca reprezentant al României.

Atmosfera nu era încurajatoare. Un avion american de recunoaștere intrase în Extremul Orient deasupra teritoriului sovietic. Lectura notelor de protest și de răspuns, polemica celor două superputeri au ocupat o bună parte din timp, descurajând discursurile de atașament la cauza dezarmării și perturbându-le. În mod neuzitat, ședința a fost reluată și după-amiază.

Acestea erau negocierile la care asista Tudor Arghezi cu casca la ureche și cu privirea așezată când pe frescele imense, în negru și aur, când pe oratorii ce se succedau la cuvânt.

Alva Myrdal în cartea sa *Jocul dezarmării* (1976) a descris acel an 1962 drept un an semnificativ, pentru contribuția adusă de experții țării sale la demonstrarea tehnică a posibilității exploziilor subterane. Cartea oglindește însă, ca și titlul ei, dezamăgirea „aproape disperată” a diplomației suedeze, la constatarea că, după mai mult de un deceniu de tratative, continua escaladarea cursei înarmărilor, militarizarea economiei și a vieții naționale în lume. O realitate aspră, în raport cu care discursurile asupra „voinței de a dezarma” îi apăreau doamnei Myrdal ca o retorică găunoasă.

Cronicarul. Câteva zile după ce a asistat la reuniuni, Arghezi trimitea la București o cronică scurtă, intitulată „La Palatul

Națiunilor Unite”. Textul a fost pentru mine un caz exemplar și revelator pentru filtrul prin care poetul trecea evenimentele trăite. Simte, de la intrarea cu măsuri riguroase de control, suspiciunea care domnește, „văzduhul fiind încărcat de atomi explozivi și de bombe cu plastic”. Frescele nu-l impresionează. „N-am prea priceput de ce pictorii decoratori au ales pentru ilustrarea pereților și plafonului culoarea de funingini și fum. Dar, mi-am zis că fiind atâta mulțime de fum, fără foc, în relațiile internaționale pretutindeni, se cădea să fie tonul respectat.” Intuiția poetului surprindea instantaneu ceea ce alții, ca Alva Myrdal, constatau după decenii de experiență.

Arghezi a fost surprins văzându-mă că declar deschisă ședința. „Prezida, într-adevăr, România, în persoana sau, mai exact, în personalitatea ministrului nostru adjunct, Mircea Malița, șeful delegației românești, pe care l-am cunoscut abia atunci. L-am văzut făcând ordine între neamuri și nații. Cu un ciocan, bătea în catedră, ori de câte ori se ivea momentul confuz. Ciocanul era, probabil, stilizat ca al medicilor neurologi la cercetarea zgârciului de la genunchi. Ciocanul dă odată și articulația răspunde tresărind. Dacă reacțiunea tace, e de rău. Dacă e prea vorbăreață, tot rău e. Genunchiul normal trebuie să danseze lin.”

Adevărul e că confruntarea verbală între reprezentanții S.U.A. și U.R.S.S. amenința să se extindă prea mult. Fiecare dorea să aibă ultimul cuvânt și ultima punere la punct a celuilalt. Am tușit, am dat cu ciocanul, am pus capăt polemicii și am spus că, pozițiile fiind explicate, trecem la ordinea de zi care ne așteaptă. Probabil că Arghezi a fost surprins de această recurgere la autoritate.

Discursurile, după standardele reuniunilor internaționale, au fost dintre cele mai elevate. Dar Arghezi reține în primul rând faptul că vorbitorii, probabil din dorința de a demonstra continuitatea poziției lor, își citau discursurile anterioare. „Oratorii, complăcându-se să se amintească, să se autociteze, afirmau cu demnitate că au mai spus o dată sau de mai multe ori ceea ce vor să spuie din nou. Se pare că repetarea monotonă dă

argumentelor autoritate și anulează anticipat replicile nedorite să ia expresie sonoră.” Iese la suprafață vechea neîncredere a lui Arghezi în tipul de retorică parlamentară pe care îl criticase în trecut. Concluzia sa, după ce a ascultat discursurile „cu două urechi electrice la tâmple”, nu este favorabilă. În „ședința activă în dezacorduri... păreau de acord în ce privește numai un adjectiv: fiecare dintre ei era distinsul coleg”. Nu păreau deloc grăbiți să realizeze ceva: „Oratorii sunt veri buni și cuminți cu eternitatea”.

Atracția lui Arghezi pentru îndeletnicirea diplomatică e inexistentă. „Cu bastonul și pălăria luate din cuier, am mulțumit destinului că nu m-a provocat în arta de ocolire a cuvintelor pe spate a unei diplomații apusene pentru care nu aveam nici stofă și nici stambă măcar. Poate singura bucurie ar fi fost să fiu în loc de Domnule, Tovarășe, Colega – Excelență” notează Arghezi cu ironie.

În schimb, ochiul cronicarului se oprește cu interes la oameni. E izbit de culorile fețelor ce contrastau cu fumul picturilor „albul rumen scandinav, negrul african, cafeniul arab”. „Cu un ochi de peisagist căutam toate nuanțele imaginate”. Iar numele sonore ale țărilor i se par denumiri emoționante „ca de poeme, ca de bomboane, ca de parfume”. Delegații sunt oameni, priviți dincolo de roluri: „reprezentanții geniului omenesc, făcându-li-se foame, au luat o amânare”.

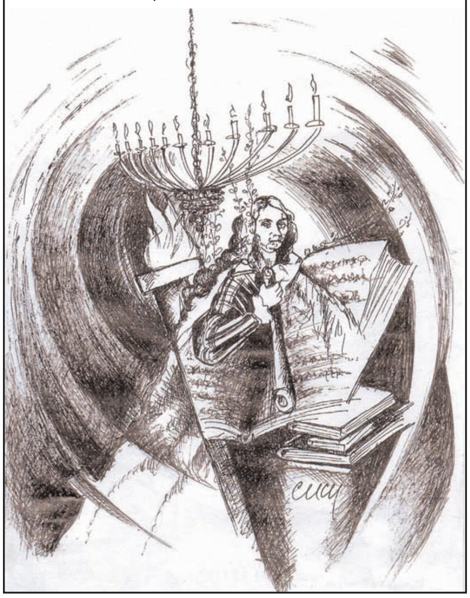
În câteva linii a făcut portretul lui Kuznețov, „temut în combativitate, atac și apărare. Figură bărbătească francă, de o voință concentrată, efigie de medalie, privire dominantă. Bronz. Însă mâna caldă.” Mai târziu, diplomatul va afla cu plăcută surprindere felul în care l-a văzut Arghezi.

În final, o declarație prin care poetul își manifestă satisfacția de a fi stat în delegația română, cu care venise „sperând că printre străini mă voi simți între ai noștri o zi mai acasă”. „În sfârșit”, scrie Arghezi, „țara noastră se face, fără propaganda trâmbiței, tobelor, surlelor și a tipsiei utilizate pasional de alții, bine cunoscută ignoranței înfiorătoare, geografice și politice, occidentale prin valorile ieșite din ce în ce mai divers la lumină și capătă tot mai multă autoritate și putere morală. Până deunezi s-a crezut în «cercurile» competente că românii, cum s-a mai spus, umblă pe la malurile Pontului Euxin în patru labe, sărind din pom în pom, agățați de coadă.”

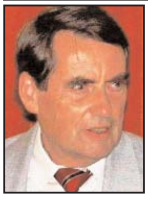
Cronica este caracteristică pentru Arghezi. Elementul contingent este sacrificat; sunt reținute esențele și umanul. Aparențele nu-l captează, rezistă la punerea în scenă. Vorbele patetice nu-l conving, scepticismul e suveran. Dar ca român se bucură.

(Va urma)

Dimitrie Cantemir, văzut de Cucu Ureche

Cogito, ergo sum

Matematica și realitatea. Paradoxul merelor

Dan D. FARCAȘ

Atunci când suntem invitați să ne gândim la un adevăr incontestabil, prima idee care ne vine în minte este ceva de genul „1 + 1 = 2”, semn al respectului general față de modul riguros în care aritmetica tratează conceptul de adevăr. Este însă faimosul „1 + 1 = 2” chiar atât de incontestabil?

Am fost îndoctrinat cu acest adevăr încă pe când eram la grădiniță. Țin minte că pe perete atârna o planșă, înfățișând două mere roșii *identice.* Ni s-a spus „un măr și cu un măr fac două mere”, iar noi am repetat în cor această propoziție. Iată o excelentă piesă de hipnoză culturală impusă de școală și tradiție. Câți oare își mai dau seama că s-a comis astfel una dintre acele sute de mici manevre prin care au fost alterate (pentru mulți în mod ireversibil) instrumentele gândirii școlarului începător și ale adultului de mai târziu? Ni s-a sugerat, de fapt, subconștient, ideea că atunci când aduni merele (sau orice altceva), ele pot fi socotite, fără nicio pagubă, *identice,* deci că pot fi neglijate toate celelalte însușiri în afara *numărului* de obiecte și a categoriei (*clasei*) în care ele se încadrează. Am devenit astfel *psihic orbi* la ideea că problema adunării merelor s-ar putea pune și altfel.

Eu am avut nevoie de aproape treizeci de ani până să mă întreb (cu toată seriozitatea) dacă un măr sănătos plus un măr putred, sau un măr mare și roșu plus unul pădureț fac oare și ele două mere? Și ce anume ar însemna în acest caz „două mere”? mere abstracte? mere bune de mâncat? Alții probabil nu-și mai pun astfel de întrebări niciodată...

La școală ni s-a spus că nu avem voie să adunăm mere cu pere. Avem voie totuși să adunăm mere pădurețe cu mere sănătoase, sau mere mici cu mere mari? sau – în general – două mere diferite? Or, atenție! *două mere perfect identice nu se găsesc nicăieri.* Atunci, ce ne este permis să adunăm și ce nu? Și ce va fi, în mod exact, rezultatul adunării? de două ori ce anume? Mi-a plăcut să numesc această situație încurcată *paradoxul merelor.*

Și tot la școală am învățat că dacă două mere sunt împărțite la doi copii, fiecare va căpăta un măr (asta a fost prima lecție despre operația de împărțire). Nu s-a suflat nicio vorbă despre ce se întâmplă dacă un măr e mic, stricat sau pădureț, iar celălalt mare și gustos. Soluția ar fi, probabil, de a-l arunca pe primul și de a-l tăia în două pe cel de al doilea. Un om normal așa va proceda, întrucât vor intra în *competiție* trei paliere ale minții sale: neverbal, colocvial și logic; iar concluzia aritmetică „2 : 2 = 1” va ieși înfrântă, după ce palierul neverbal îi va atrage atenția omului nostru asupra erorii și îi va sugera soluția corectă.

Atât paradoxul merelor, cât și paradoxul lui Bierce (despre care am scris în numărul din luna trecută), ilustrează un adevăr foarte important, anume că dacă folosim logica, ori matematica, în mod *nemijlocit* asupra unor judecăți cât de cât generale privind *realitatea,* riscăm surprize neplăcute. Motivul este că matematica (la fel ca logica) nu poate lucra corect decât cu entități *perfecte,* perfect definite, în timp ce nimic din realitate, nici mărul nici alt obiect sau fenomen, nu poate fi prins în cuvinte sau măsurători decât cu *erori.*

Erorile noțiunilor și judecăților generale privind realitatea sunt de *neînlăturat* deoarece (cum spunea și Aristotel) denumim un număr infinit de lucruri și fenomene cu un număr finit de cuvinte, în plus, instrumentele noastre au o precizie limitată, iar prin operațiile de generalizare sunt neglijate „detalii nesemnificative” care într-un context schimbat se pot răzbuna. Și mai există și alte cauze.

Dacă spunem despre un măr aflat în fața noastră „acest măr e bun de mâncat”, încă mai știm ce înseamnă „acest măr”. Dar dacă spunem „merele” , sau „măr” în general, ne-am desprins deja de o serie de atribute ale realității; mărul concret, cel din fața mea, poate fi roșu, necopt, pădureț, putred etc., însușiri pe care le-am trecut însă cu vederea la conceptul de „măr”. Ca urmare, un adevăr general, de forma „merele sunt bune de mâncat”, devine deja dubios (bune de mâncat pentru oricine? chiar toate merele? etc.); deci, judecata generală se dovedește încărcată de erori, deși la o examinare superficială părea adevărată.

Așa cum subliniam și în articolul din numărul trecut, soluția pentru a scăpa de situațiile paradoxale de mai sus este una bizară, asupra căreia școala nu ne-a atras niciodată atenția, anume de a lua în considerare *două lumi* (oarecum „paralele”) și anume: (i) un domeniu din *lumea reală,* descris prin constatări și măsurători purtătoare de *erori,* (ii) o *lume ideală*, ipotetică, imaginară, *perfectă,* cât mai asemănătoare cu acel domeniu din realitate.

Grație asemănării lor, între cele două lumi se vor putea defini numeroase punți de legătură, ca un fel de *„dicționar”.* De pildă, gazelor reale le vor corespunde, în lumea ideală a termodinamicii, gazele ideale, volumul unor obiecte din realitate va fi calculat prin echivalarea cu corpuri geometrice perfecte etc.

Dacă ne întrebăm deci „este adevărat că 1+1=2?” răspunsul este „depinde unde”. Este perfect adevărat în lumea ideală a aritmeticii (mai precis, a aritmeticii învățate în școală, deoarece orice matematician mai răsărit se va simți îndreptățit să-ți arate că poate construi, dacă e nevoie, și o altă aritmetică, având reguli diferite). În schimb, dacă e vorba de entități din realitate, aproape sigur că „1+1=2” nu este întru totul adevărat, dar în majoritatea situațiilor oferă o bună aproximație. Iată doar un motiv, extrem de serios, pentru care, atunci când lucrăm cu formule matematice, nu trebuie să pierdem din vedere pe care dintre cele două paliere ne găsim: lumea reală sau lumea ideală, știind că matematica lucrează perfect și este îndreptățită să opereze *doar* pe acest al doilea palier.

E drept, sunt și situații, în lumea reală, în care adevărul „1+1=2” este practic fără erori. Am putea astfel aduna, probabil fără a greși prea mult, doi atomi din același izotop sau două cuante de lumină de aceeași frecvență. Aritmetica ne mai ajută să calculăm, aproape fără erori, mișcările astrelor ș.a.m.d. Oamenii au căutat să sporească numărul acestor situații, modificând realitatea de așa manieră încât să se potrivească la lumile ideale disponibile. O metodă a fost standardizarea. De la trocul din antichitate și de la monezi de aur mai mult sau mai puțin neregulate ori tocite, s-a ajuns azi la valute abstracte. Dacă adunăm un euro plus un euro, vom obține doi euro (cu condiția ca adunarea să se facă în același loc, moment, condiții...). La fel, vom putea aduna, fără a greși prea mult, șuruburi de același tip, litri de apă din aceeași sursă etc. Dacă în aceste socoteli cineva ar descoperi vreo eroare, ea este sigur neglijabilă. În aceste cazuri, societatea omenească a găsit cu cale *să modifice realitatea în așa fel încât să se potrivească aritmeticii,* reducând erorile la minimum. Civilizația standardizează – în același scop – tot ce se poate standardiza, sortează merele după soi și mărime, construiește apartamente și autobuze semănând cât mai mult între ele ș.a.m.d.

Totuși, prin standardizare, realitatea nu se transformă într-o lume ideală. De pildă, există mari probleme când transformăm omul în „cap de locuitor”. Am putea zice astfel: „un geniu plus un înapoiat mintal fac doi oameni”. Eroarea va fi, poate, mică la urna de vot (?!), dar va fi deja supărătoare dacă cei doi ar fi angajați pe o aceeași funcție, ori dați afară din serviciu prin aplicarea mecanică a aceleiași legi, sau dacă ar ajunge soldați în aceeași tranșee. De regulă, pentru progresul cunoașterii, „un geniu plus un idiot este egal cu un geniu” (cu condiția îndepărtării idiotului). În același context, s-ar putea să constatăm că „un geniu plus un geniu fac împreună mai mult decât două genii separat” (în acest caz, matematicienii vă vor aminti că pot construi și „aritmetici supraaditive” în care este perfect adevărat că „1 + 1 > 2”). Dar atenție! Nici acest adevăr nu trebuie să-l absolutizăm. Cele două genii ar putea să fie caractere incompatibile, deci s-ar putea să nu fie prea înțelept să-i lăsăm laolaltă; tot așa cum „geniul” nostru s-ar putea dovedi neajutorat în anumite situații de viață, în care „idiotul” posedă simțul practic complementar ș.a.m.d.

Desigur, prin formula „1 + 1 = 2”, dar mai ales prin *toată matematica zidită pe ea,* generăm de mii de ani și vom continua să generăm, într-un mod extrem de eficient, *previziuni,* noi adevăruri utile și destul de sigure. Dacă ne gândim bine, acestui instrument i se datorește tot progresul tehnologic, mai ales cel din ultimele trei-patru secole. Dar în fetișizarea lui „1 + 1 = 2” se află și izvoarele *tehnocrației* – dominarea tehnicii asupra umanului, transformarea vieților noastre pentru a deveni cât mai standardizate și uniformizate.

Pentru un anumit domeniu din realitate pot fi construite în principiu mai multe lumi ideale, dintre care va fi aleasă apoi cea mai potrivită. Carl Friedrich Gauss, unul dintre cei mai mari matematicieni ai tuturor timpurilor, era conștient de aceasta, înțelegând că pot fi avute în vedere și alte geometrii decât cea a lui Euclid. El știa foarte bine că, în *lumea ideală* a acestei geometrii, suma unghiurilor într-un triunghi este egală cu 180 de grade. Dar nu era convins că acest adevăr este valabil și în *lumea reală*. Drept pentru care a tocmit niște topometri, i-a suit pe trei vârfuri de munte să facă măsurătoarea. La nivelul de precizie al aparatelor vremii, adevărul geometric a fost confirmat. Dacă ar fi sesizat vreo abatere, Gauss avea pregătite, în rezervă, alte lumi ideale, anume geometriile neeuclidiene...

Această pluralitate a lumilor ideale este valabilă în matematică în general. De pildă, acum aproape un secol, s-au propus mai multe variante pentru fundamentele matematicilor (logicism, formalism, intuiționism), asupra cărora matematicienii n-au fost în stare să cadă de acord. Nu este nicio dramă, doar un alt exemplu pentru pluralitatea firească a lumilor ideale. Mintea omenească este liberă să creeze oricâte lumi ideale dorește, în particular de natură matematică. Evident, pentru unele se vor găsi petice de realitate cărora să li se potrivească, pentru altele nu.

Respiritualizarea, ca urgență morală

Constantin POPESCU, Alexandru TAȘNADI

„Există un lucru mai puternic decât toate oștirile lumii și acesta este ideea căreia i-a sosit timpul.” (Victor Hugo)

Începând cu acest număr, profesorii Constantin Popescu și Alexandru Tașnadi, de la A.S.E. București, autori ai lucrării *Respiritualizarea. Învață să fii om,* apărută la Editura A.S.E. în anul 2009, vor depăna un dialog izvorât din armonia minții, inimii și sufletului lor întru împlinirea ființei umane prin iubire, cunoaștere autentică și credință în certitudinea speranței. În spiritul dialogurilor din cartea menționată, și în revista noastră Constantin Popescu va fi **Costică**, iar Alexandru Tașnadi, **Sandu.**

Sandule, cred că ar fi bine să începem dialogul nostru cu teza că **respiritualizarea este o idee al cărei timp a sosit.** Si aceasta ca urmare a faptului că ce s-a întâmplat până în prezent cu evoluția noastră comună ne întărește convingerea că **ideile și nu interesele trebuie să conducă lumea viitorului.** Așa cum spunea și filosoful american Ralph Waldo Emerson, „forța spirituală este mai puternică decât cea materială”.

– Într-adevăr, **Costică,** lumea de până acum, sublinia și Papa Ioan Paul al II-lea în *Enciclice,* a evoluat dezechilibrat. Pe de o parte, s-a realizat un progres bazat pe cunoaștere, ca semn autentic al măreției omului, și acest lucru merită apreciat și încurajat. Dar, în același timp, în ceea ce privește moralitatea folosirii cunoașterii, lucrurile se pare că se află în regres. Această evoluție a lumii noastre „a rupt” revoluția mijloacelor de revoluția așteptărilor umane, comportamentul de „a avea”, de comportamentul de „a fi”. Ne întrebăm, **Costică,** și noi dacă acest progres al cărui autor și apărător este omul face viața noastră de pe pământ mai umană, „mai demnă de aspirațiile omului”, îl face pe om „mai bun în omenia sa”, mai conștient, mai responsabil de propria sa viață dar și de viața ecologică a lumii noastre?

– Cred, **Sandule,** că se cuvine să amintim, în acest spirit, de concluzia dialogului dintre cele trei minți luminate ale secolului nostru: filosoful Erwin Laszlo, psihologul Stanislav Groff și fizicianul Peter Russel, prezentată în *Revoluția conștiinței,* potrivit căreia urgența morală a secolului XXI este o **schimbare radicală a conștiinței umane** (individuale și

colective). Această urgență morală pe care construim, procesul de respiritualizare, presupune să armonizăm știința cu credința ca laturi organice independente ale spritului uman spre a le pune în slujba sănătății întregului viu comun (oameni, comunități, organizații, instituții) și ecologiei lumii vii.

– Desigur, **Costică,** respiritualizarea ca urgență morală trebuie să fie concepută și înfăptuită în baza valorilor fundamentale ce definesc armonia întregului viu, care, spunea fizicianul Fritjof Capra, este și conștient. Dându-i crezare președintelui Barak Obama, ca și cancelarului Angela Merkel, noua evoluție trebuie să pornească de la acceptarea valorii fundamentale a libertății umane **conviețuită în responsabilitate**, adică a **libertății în răspundere.** Până acum, se pare că democrațiile au pus accentul pe excesul de libertate (vezi democrația occidentală) neglijând responsabilitatea. Evoluția noastră neproporțională este, așadar, rezultatul excesului de libertate și deficitului de responsabilitate.

Poate că nu întâmplător, **Costică,** Victor Frankl, cunoscutul medic logoterapeut supraviețuitor de la Auschwitz și Dachau, în lucrarea sa *Omul în căutarea sensului vieții,* spunea că a propus Statelor Unite ale Americii să construiască o **Statuie a Responsabilității,** pe coasta de vest, complementară cu **Statuia Libertății,** de pe coasta de est. Deocamdată, o asemenea statuie nu a apărut!

– În spiritul acestei viziuni–propuneri, **Sandule,** cred că în deschiderea dialogului nostru e bine să amintim și de teza laureatului Nobel în economie, Amartya Sen, exprimată în lucrarea *Libertatea, ca dezvoltare,* că **nu există substitut pentru responsabilitatea individuală.** Fiind adeptul tezei că dezvoltarea autentică presupune extinderea libertăților umane, Amartya Sen conturează mișcarea acestui proces în aria responsabilităților individuale și sociale.

În această cale a dialogului nostru am putea să integrăm și concepția unui alt laureat Nobel, în medicină, Albert Szent-Györgyi, care atrăgea atenția asupra faptului că omenirea n-a intrat acum în **era cunoașterii științifice,** așa cum „se ronțăie” de obicei,

că ea a beneficiat întotdeauna de atâta cunoaștere științifică de cât a avut nevoie. Problema, **Sandule,** afirmă savantul umanist amintit, este **moralitatea** folosirii acestei cunoașteri, astăzi când se pare că balanța înclină net în defavoarea omului, dacă avem în vedere că energia cosmotehnică ce se află la dispoziția omului poate distruge „globulețul nostru” planetar de câteva ori, ca și când o dată n-ar fi suficient!

– Și eu cred, **Costică,** în teza că respiritualizarea ca urgență morală este o problemă de **responsabilitate umană și instituțională** ce-și are originea în ce spunea Kaiserling: dacă vrem să îmbunătățim condițiile vieții umane, trebuie să facem omul mai bun în interior”. Or, acest lucru este în responsabilitatea **educației** și numai a **educației** pe sensul vieții și pentru toată viața, așa cum argumentau Malița și Giarini în *Dubla spirală a educației și a muncii.* **Costică,** în acest spirit am putea să interpretăm și cele spuse de profesorul american John Keneth Galbraith, că educația are două funcții: (i) să-l învețe pe om să se auto-guverneze inteligent și (ii) să-l ajute să-și caute fericirea.

– Așa este, **Sandule,** pentru că eu nu am făcut doi copii ca să ajungă „factori de producție”! Prin educația lor în familie și în școală am urmărit ca aceștia să ajungă întâi Oameni și apoi specialiști. Nu mă interesează, **Sandule,** specialiștii care urmăresc doar banii pacienților și nu eliberarea de dureri a acestora, sau care-și oferă cunoștințele pentru a produce lucruri ce distrug viața oamenilor și a mediului natural.

– Am putea să concluzionăm, **Costică,** la deschiderea acestei „ferestre” către înțelegerea respiritualizării ca urgență morală, cu teza că evoluția contemporană se află pe contrasens, într-o profundă criză morală, culturală, spirituală, că lumea și-a pierdut busola valorilor în care să trăiască, să muncească, să iubească, să creadă și să spere. Să încheiem, dragă Sandule, cu ceea ce spunea Papa Ioan Paul al II-lea despre respiritualizare ca urgență morală: „Se impune urgent o mobilizare generală a conștiinței și un efort etic, comun pentru a pune în mișcare o mare strategie în favoarea vieții... Aceasta cere de la toți curajul de a ne asuma un nou stil de viață, care constă în a pune la baza opțiunilor concrete – la nivel personal–familial, social și internațional adevărata scară a valorilor: primatul lui *a fi* asupra lui *a avea,* al persoanei asupra lucrurilor... În mobilizarea pentru o nouă cultură a vieții, nimeni nu trebuie să se simtă exclus: toți au un rol important de îndeplinit”.

Mirungerea prin sfințenia tradiției

Florin HORVATH

Oare drumul spre înțelepciune sau drumul spre libertate este cu adevărat calea ce duce spre miezul Ființei? Simbolul cercului, recunoscut încă din străvechimea istoriei, a stat mărturie speranței prin care spiritul și-a încordat „aripile”, remodelând nostalgia întoarcerii spre centru.

Cuibărită temeinic în mentalul omenirii, ideea de obârșie = taină a începutului n-a fost brutal recuzată nici de adepții științelor și nici de propovăduitorii dogmei, tocmai pentru conștiența că s-ar fi încurajat un sacrilegiu asupra dreptului la speranță întru cunoaștere. Nu rare au fost momentele în care omenescul încremenit în brațele neputinței și-a tânguit uimirea în fața cutremurătorului șir de răstigniri și re-răstigniri ale spiritului pe crucea propriilor îndoieli.

Îngenunchiat la picioarele teribilului simbol, omul și-a abandonat „îndrăznirea” ce s-a adeverit oarbă în fața simplității de dincolo de trufia legității pământești. Dezbrăcat de povara deșartelor ambiții, a binemeritat starea de veghe = rugăciune dinăuntrul căreia spiritul putea îmbrăca odăjdiile speranței. Abia după momentul în care a putut cuprinde crucea în suflet, taina punctului s-a desputernicit, fragmentându-se în sumedenia de fețe ale logosului perceptibil. Marele cântec de lumină, marea rostire universală a stat în cuprinderea urechii și ochiului lumesc, înlesnind putința de a întrezări punctul, adică obârșia.

Locul în care Logosul Universal a așezat gura Hristosului menită să anunțe biruința luminii asupra întunericului, refacerea speranței de întoarcere spre vecinătatea sacrului, a fost cel de la intersecția brațelor crucii. Altfel spus, legătura cu planul divin, pierdută odată cu „marea coerciție” a potopului, a fost reînsăilată, re-legată prin noua cale: religarea = religia cea nouă. Mărturisirea „Celui ce este!” prin noua învățătură a reînnoit speranța și ne-a dăruit calea spre întoarcerea către începuturi, spre miracolul facerii, spre misterul oglindirii Celui Nevăzut în tipar de lut însuflețit.

Scânteia divină dăruită omului la facere descoperea drumul către Tatăl prin elementele de sacralitate ale jertfei Fiului: sacrul-oficiu prin care, în pietatea rugăciunii, putem beneficia de refacerea simbiozei sfinte dintre trupul și sângele Fiului, împuternicirea omenescului să-și înalțe spiritul prin curăție recuperat din tenebrele lumescului, spre marea lumină. Dincolo de taina euharistiei, omenescul cel proaspăt recuperat întru eterna speranță a întoarcerii spre sacru a mai primit un dar, pe care creștinismul îl consacră drept Cale și Rost, spre curăția sufletului: mirungerea prin sfântul și atotputernicul mir.

Dacă în tiparul întâiului Adam omul se putea „adeveri” drept maiestuosul „copac cu rădăcinile în cer”, neavând altă grijă decât aceea de a se hrăni cu esențele divine ale Legii Universale, după marea cădere și mai cu seamă după potopul biblic, omul și-a căutat prin liberul arbitru dobândit firescul echilibru în substanța sa de îngemănare între ceresc și pământesc, între grăuntele = scânteia divină și lutul pe care-l însuflețea.

Cu precauția cuvenită, vă propun să ne închipuim pământeasca făptură ca pe o redimensionare între cele două planuri, dacă vreți, ca pe copacul având-și rădăcinile pe de o parte în cer = gândul în stare a se gândi pe sine și pe de altă parte în pământ = apartenența la semința și limba întru care s-a format.

→

Cogito, ergo sum

Virtuți anglo-saxone

Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG

C*ine sunt eu și, dacă da, câți?* este titlul unei cărți la modă. Parafrazez, întrebându-mă cu spirit practic dacă fiecare dintre noi e cu adevărat „mai mulți". Câte identități schimbăm pe parcursul aceleiași vieți? Răspunsul logic: una singură, firește. Dar cum să-mi explic atunci scăpările care îmi „rotunjesc" personalitatea de când posed un buletin de identitate „străin"? Brusc am dobândit trăsături anglo-saxone.

Știu, cetățenia e doar un act formal. Totuși, ne adaptăm vrând-nevrând la poporul care ne adoptă. Eu, cel puțin. Și nu-mi displace.

De ce-mi place? Pentru că... Dacă mă gândesc bine, nici nu știu exact. Fac, uneori instinctiv, lucruri pe care nu le concepeam înainte. Banale, cotidiene, ce-i drept, acțiuni involuntare, din reflex. Nu mă-ndoiesc că sunt reacții din adâncime, nu doar de suprafață.

De exemplu, nu e nimic nou să cultivi pe balcon niște verdețuri utile pentru bucătărie. Suspect devii abia atunci când le semeni în ghivece identice, dispuse echidistant, și înfigi în fiecare câte un carton plastificat, pe care scrie „pătrunjel", „mărar" sau „cimbru". Mă întreb ce-a fost în mintea mea când am înființat „grădinița" asta pe stil nemțesc?!

Nu încetez să mă minunez, așa cum mă miram acum zece ani, când am văzut în mașina socrului meu interdicția explicită „fumatul interzis". De ce un mod așa impersonal și rece de a exprima o dorință, în loc să spui clar, ori de câte ori vrea cineva să fumeze în mașina ta, că-l rogi să se abțină? – mă întrebasem pe atunci. Și cui, mă rog, îi servește numele plantelor mele aromatice, pe care eu, oricum, le recunosc simplu, dintr-o privire?

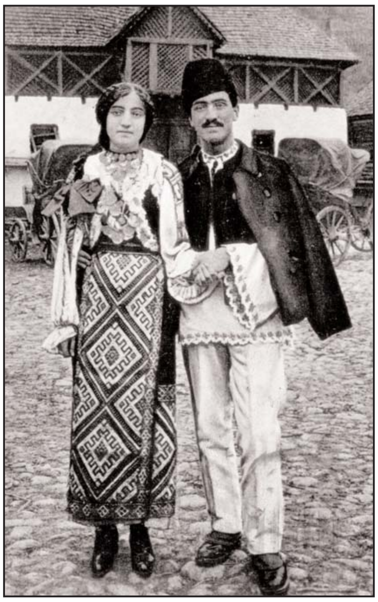
Datele problemei sunt clare, premisele precum că ceva nu e în ordine sunt puse. Dar concluzia care să fie? Să-mi fac autocritica? Dar dacă nu e grav? Ce fac, îmi torn cenușă-n cap degeaba? Pe cine deranjează ordinea nemțească cu care îmi place să mă înconjor? Alte păcate merită mai multă atenție decât ciudățeniile molipsitoare ale unui popor bântuit de spiritul ordinii.

Totul e bine câtă vreme nu se exagerează, ca în deja legendarul caz al golului fluierat de un arbitru zelos la un derby local, într-o comună din nordul Germaniei. La meciul cu pricina, în vâltoarea din fața porții, un atacant a lovit mingea cu așa sete încât i-a sărit pantoful din picior. Mingea a ratat poarta, dar pantoful a aterizat în plasă. Până să se dezmeticească lumea, în timp ce portarul recupera pantoful, arbitrul a și declarat golul valabil. Protestele jucătorilor s-au dovedit inutile, arbitrul rămânând impasibil. Argumentul lui: „Pielea-i piele, asta e!"

Lăsând gluma la o parte, proverbialele virtuți germanice au mai multe avantaje decât dezavantaje. Disciplină, exactitate, corectitudine, legalitate, seriozitate sună fad la prima vedere, dar scutesc de multe necazuri. Prefer un concediu planificat, cu rezervări de hotel pe parcurs, în locul unei vacanțe cu sufletul la gură, cu suspans zilnic, dacă găsim un loc liber de înnoptat pe unde ne poartă pașii. Mai bun e un traseu predeterminat, decât o orbecăială continuă de la Ana la Caiafa.

Prefer un instalator care vine în ziua și la ora prestabilită, unuia care mă amână tranchilizant pe *mañana*. Firește, uneori te plictisești de atâta planificare și te întrebi pe bună dreptate la ce bun am mai lichidat socialismul centralizat dacă tot am aterizat în paradisul ordinii dictate de sus? Și mereu ne întoarcem la eterna întrebare: de fapt, de ce am emigrat?

Cu toate dezavantajele birocrației, ai mult mai multe sanse să ți se facă dreptate într-o țară în care mai întâi lupți ca să îmbunătățești legile, pentru că știi că ele se vor respecta, în loc să alegi varianta inversă, cea cu ocolitul legii, că e mai comod și mai rapid. Ce garanție ai atunci că nu vine altul după tine, care o mai ocolește odată prin altă parte, de data asta în detrimentul tău, și te lasă cu ochii în soare, să-ți blestemi destinul tragic de român?

Spaniolii i-au poreclit pe nemți *cabezas cuadradas* (*capete pătrate*), pentru că se încăpățânează să imagineze reguli pentru orice situație, oricât de măruntă ar fi ea. Cu toate astea, aceiași spanioli, pe care nemții îi iubesc pentru felul lejer în care trăiesc pur și simplu, fără să-și bată prea mult capul, îi respectă fără crâncneală pe germani când e vorba să dea probă de profesionalism. Meșteri, născuți cu șurubul în mână, ce mai!

Un exemplu: când am decis să ne cumpărăm un cuptor nou, soțul meu a verificat de trei ori dimensiunile aparatului care urma să fie livrat la domiciliu. Apoi a decupat în dulapul din bucătărie un contur dreptunghiular. Când au venit meșterii să instaleze cuptorul, eram singură acasă. Le-am indicat locul în care urma să-l pună, iar ei s-au bucurat că cineva le-a făcut treaba dinainte. Cât ai zice pește au despachetat cuptorul, au împins carcasa în dulap și i-au dat un ghiont scurt pe ultimul milimetru. Cuptorul a încăput exact, de parcă ar fi fost de acolo. Cei doi băieți s-au întors spre mine zâmbitori și mi s-au adresat plini de respect: *Su marido es aleman, verdad?* (*Soțul dumneavoastră este german, nu-i așa?*)

Concluzia: poate că am „vocație de neamț", nu știu, dar cu siguranță există sorți mai nefaste. Păzea, că mi s-a atrofiat gena dezordinii! E grav, doctore? În definitiv, cine ești tu, și dacă da, câți?

Noroc că nu se poate planifica totul. Și nu mă duce pe mine în ispită...

Dacă avem deschiderea de a accepta că ființarea omului se întâmplă până la amănunt înăuntrul Planului Divin, vom putea înțelege că și nostalgia sau calea spre începuturi se așază la rându-i într-o matrice bipolară, pe de o parte avându-și ca reper vecinătatea sacrului celest și pe de alta cea a devenirii pământești.

Înțelegând astfel lucrurile, darul izvorât din chiar vrere divină mai are un chip, acela al perimetrului pământesc. Sentimentul de apartenență la ograda în care ne-am născut sau, extinzând, la ograda cea mare – țara – în care viețuim ca parte a familiei din care ne tragem și, în plan extins, a seminției întru limba căreia ne-am modelat, ca logos pământesc, subtext al Logosului Divin. Revenind la eterna, mereu actuala nostalgie a întoarcerii către începuturi, ne întrebăm dacă nu greșim înțelegând-o în complexitatea ei ca pe o nevoie de asemeni subsumată celor două planuri: ceresc și pământesc.

Și dacă starea de curăție pentru planul ceresc este mirungerea cu sfântul mir, simbol al recunoașterii în prezența manifestată a puterilor cerești, ne întrebăm dacă, în planul pământeștii peregrinări către începuturi, nu putem dobândi o „curăție" la nivelul terestru – o curăție pe care de bună seamă o presupune acea rădăcină a lutului care se va întoarce în matricea simbolică a Maicii Pământești?

Dacă echilibrul trebuincios omului poate fi dobândit prin meditație, rugăciune, am putea accepta, alături de calea rugăciunii ca punct terminus în legendarul Eden al începutului, și o cale a meditației cu punct terminus în începuturile protoistoriei pământești, pe care nicidecum n-o putem exclude, cum spuneam, din planul divin al Marii Legi.

Nevoia de a ne ști rădăcina, devenirea, din cele mai îndepărtate planuri ale seminției noastre, nu este cu nimic mai puțin justificată decât nevoia de sacru. Asemeni apropierii de planul sacru, unde starea sau curăția necesară unui asemenea demers are nevoie de un simbol – precum untdelemnul sacru, constatăm că setea de primordial este la fel de reală pentru omenesc, jumătatea complementară a drumului către marea tradiție. Dacă acceptăm această idee, atunci putem susține că cel de al doilea dar al omului, de astă dată în planul terestru, este mirungerea prin sfințenia tradiției.

Putem aprecia că-n ordinea devenirii noastre spirituale, conceptul de început are o valoare absolută, aidoma transferului prin revelație. Tot ce înnobilează acel „început" ca esență a ideii, ca mesaj religios, ca substanță a dragostei, nu poate fi cuprins și mai cu seamă nu poate fi sporit de istorie, pentru că a fost dat prin lucrare divină, neavând rostul de a fi desăvârșite prin curgerea timpului. Dimpotrivă, aripa lui Chronos macină și alterează valoarea absolută a spiritului, întocmai cum procedează în raport cu valorile vieții. Din păcate, a trebuit să treacă ceva vreme până Occidentul s-a convins de sensul adânc al atâtor semne și embleme, de sensul cosmologic sub care s-au născut formele de gândire tradiționale: semnul rupestru, simbolul, icoana, mitul.

Tot ce a fost exprimat înăuntrul culturilor „arhaice" are substanță de semnificație metafizică, lăsând mentalului celui ce caută să îmbrace haina unui șir sau sistem de afirmații generoase și concrete asupra realității ultime. Prin urmare, îndrăznim să credem că intuirea și apoi precizarea, înțelegerea leagănului unui popor, miracol al obârșiei sale, este de departe mai interesantă și primează în ordinea cunoașterii față de descifrarea unui manuscris medieval sau a textului de pe o stelă funerară. Dacă vreți, nu „gloria" de a consemna istoria (evenimentul ca atare) stă mai presus decât „izbutirea" de a descâlci, a lumina, apartenența la o rasă originară... Această stare de spirit pe care o încearcă Europa se potrivește de minune interesului major al românilor. Este nevoie de un efort bine concertat spre a reașeza prezența noastră în cultura europeană. „Trecutul nu mai e prețuit, întrucât a fost istorie. El este prețuit mai ales întrucât a fost originar. Documentul cade pe al doilea plan; rămâne semnul, simbolul", ne asigură Mircea Eliade (*Drumul spre centru*, Ed. Univers, pag. 99).

Dacă tot ce a fost la început nu este cu nimic inferior celor ce sunt astăzi, această nostalgie a întoarcerii spre începuturi mărturisește nevoia de a ne raporta firesc la marea tradiție, nevoia de a ne curăța de toate urâțeniile și îndoielile cotidiene, adjudecându-ne actul de mirungere prin sfințenia tradiției. Să îndrăznim, dar, a ne întoarce în timp spre acel spațiu extraprofan, mărturisit și înnobilat prin componenta sa magică. Să îndrăznim a ne descoperi dimensiunea primordială cu care am fost dăruiți de Cel ce Este!

Un mare prieten al Basarabiei

Acad. Petru SOLTAN

La 25 mai 1933, în comuna Chiojdeanca-Prahova, s-a născut academicianul Eugen Simion. Îl omagiem și noi, alături de bunul său prieten de peste Prut, academicianul Petru Soltan.

Scriu cu tremur. Când îți e tare dragă o persoană e dificil a-i creiona portretul, pentru că nu poți fi, într-un fel, nepărtinitor. Și asta mai ales în condițiile de distanță (în toate sensurile) dintre tine și persoana respectivă. Dar întrucât e vorba de un om valoros, am să recurg la un principiu după care se conducea bunul meu profesor Andrei Kolmogorov, celebru matematician cu viziuni enciclopedice, membru al mai multor academii, inclusiv al celei române: *„Pentru a afla secretul unei cutii negre nu-i neapărat să o desfaci. E suficient a-i sesiza comportamentul."*

Început de octombrie, 1993. Sinaia. Sala mare de ședințe. Un enorm careu de mese, în interiorul căruia fel și chip de flori exotice, predispunând la bună dispoziție, iar în jur – lume și lume aleasă – ambasadori, miniștri, scriitori, profesori. E în toi ședința Simpozionului Internațional UNESCO, organizat de Comisia Națională a României, având programate pe parcurs și alte întruniri în capitalele unor țări din bazinul străvechii Dunări. Moderator – reputatul om de cultură Mircea Tomuș. Acesta, așezat în centrul unui grup de personalități ce completa latura mai mică – un fel de prezidiu – a careului, tot anunța vorbitorii. Însă, înainte de a numi persoana respectivă, se ridica în picioare, demonstrându-și înalta și zvelta sa figură, chiar dacă era atacat de o chelie bifurcată: în vârful frunții extinse în lățime – un smoc de fire negre netezite spre stânga. Eu, fiind dus pe gânduri, tresar pe neașteptate la fraza:

– Domnu' Soltan, ce se mai aude prin Republica Moldova?

Moderatorul, cu o pulbere de zâmbet, se uită spre mine.

Dar ce să se audă? Creierul meu, o veveriță speriată, își caută un ram de sprijin în a se prezenta și corect și laconic. Parlamentul de la Chișinău, ales în 1990, e în prag de destrămare, fracțiunea de agrarieni deja mulțumită că în noua constituție limba de stat va fi cea *moldovenească*, un guvern cu urechile ciulite spre Moscova. Intelectualii abia de mai țin piept... Slavă Domnului: sunt pe ram. Mă ridic și încep:

– Anul trecut, la Cluj, am fost invitat la premiera spectacolului *Tulburarea apelor* de Lucian Blaga. Un podium cu un appendix de punte, ce separa auditoriul în jumătăți, se întindea până dincolo de ușile de la intrare. Un cârd de fete dezbrăcate de sus până la brâu, una mai frumoasă ca alta, de păreau opera unei singure mame, cutreieră acest podium straniu într-un extaz cu chiote și dangăte de râsete, tulburând nobilul public. În alt act, aceleași fete îmbrăcate până la broboade, smerite și îngenuncheate cu palmele adunate pe piept se roagă evlavios lui Dumnezeu. După părerea mea, o luptă pe viață și moarte dintre sânișorii cei bine pârguiți și puritatea Maicii Domnului. Aceeași luptă o duce și Republica Moldova: trupul i-aparține Răsăritului, Moscovei, iar spiritul – Vestului, Bucureștiului.

În sală coborî o liniște de te durea auzul. O gafă diplomatică. Așezându-mă, vecinul din dreapta îmi atinge cotul.

– Uită-te cu ce grabă ia notițe ambasadorul rus...

L-am prins și eu cu ochiul. Însă un bărbat din Prezidiu, bălăior, precum se zice la noi în Transnistria, având pleoapele un pic lăsate spre colțurile ochilor, îmi atrage atenția, privindu-mă cu o țâră de curiozitate benefică, apoi pe o fărâmă de clipă întoarce ochii spre persoana ce-și lua notițe. Îl întreb pe vecinul din dreapta cine-i acel domn.

– E academicianul Eugen Simion. O somitate, un om de o mare corectitudine.

Seara, îmbarcați într-un tren special, pornim spre Budapesta.

A doua zi, un vapor românesc ne poartă în susul Dunării. Un timp de toamnă blândă cu un soare moale, o apă lenevită și netedă se șerpuie la vale, malurile – diguri estetic pavate cu piatră, casele cu mușcate la balcoane – din ambele părți, munții înveliți cu verde, terasele cu viță de vie de la poalele lor: toate acestea au scos pe puntea superioară a vaporului mult mai multă lume decât era în sala de ședințe de la Sinaia. Urcat și eu sus, mă apropii de un grup de bărbați, adunați la mijloc de punte, printre care se evidenția acel domn cu smocul pieptănat la stânga. Ceilalți din preajmă se dovediră a fi domnii Eugen Simion, Marin Sorescu și Ioan Alexandru. Apropiindu-mă, mi se face loc, de parcă ne cunoșteam de-o sută de ani. Gafa de la Sinaia a fost lăsată s-o ducă apa la vale. Ioan Alexandru imediat trecu la scriitorii din Basarabia, probabil, pentru a mă face să mă simt mai bine între acești bravi bărbați, și nu pot să nu adaug, ai neamului. Însă marea mea rușine e că domniile lor le cunoșteau opera mult mai bine decât mine. Imposibil a uita... Ioan Alexandru ridică mâinile spre cer și zice în glas tare: „Doru-mi-i de dumneavoastră...", iar Marin Sorescu continuă: „...ca unui zid de o fereastră". E vorba de celebrul vers al lui Nicolae Dabija. Domnul Eugen Simion comentează cu regret: „Lor li-i dor de noi, iar noi aici în Țară parcă am fi surzi la tragediile și dramele de acolo. Tot facem politică seacă. Clopotul lui Nicolae Dabija îmi apleacă ochii spre pământ de atâta rușine." Pe seama bietei Basarabii s-a vorbit încă lung timp... Însă coborârea soarelui spre grebenii de munți încetul cu încetul furișează lumea spre cabine.

Vaporașul nostru coboară ancora la debarcaderul Bratislavei. După cină, Marin Sorescu pare-mi-se îmi zice:

– Hai cu noi în oraș.

Un vehicul de tip sovietic, cu un bărbat pletos la volan, ne tot urcă la deal pe un drum scorțuros. Dacă nu mă înșală memoria, lipsea doar Ioan Alexandru. De acum era pe amurgite când ne pomenim într-un atelier spațios, cu sculpturi, improvizat în formă de contrafort și ticluit din geamuri de sticlă, peste care se întindea o stufoasă viță de vie. Stăpânul, bărbatul de la volan, se adresează în limba lui unui tânăr, ceea ce era ușor de prins din partea mea, să aducă un urcior cu vin și cinci *pohare* (m-a mirat această coincidență cu noțiunea respectivă din română). În centrul atelierului, un enorm buștean de stejar, la înălțimea unei mese și de o potrivă în diametru, la care se servea din *pohare* vinul făcut de mâna gazdei, precum spunea dânsul, conversând din când în când cu marii mei colegi de Dunăre, în germană. Însă pe acest buștean, în centrul lui, o elegantă sculptură cu luciu din lemn roșu – un tors de atlet fără a avea indicat sexul. În schimb, mai jos de șoldul stâng, o tăietură străbătută în toată grosimea, având profilul – acel simbol livresc ce exprimă cromozomul Y, caracteristica masculului.

– E bărbat, zic eu.

Domnul Eugen Simion se uită la mine cu zâmbet și bunăvoință. Imediat mi l-am amintit pe șeful meu de doctorat, academicianul Pavel Alexandrov, prietenul de o viață al lui Andrei Kolmogorov, persoana de o cultură universală, a cărui prima povață a fost: „Să nu te temi a întreba ceva, să nu te temi a afirma ceva. Dacă acestea sunt prostii – scăpi de ele. Dar dacă *nu*, atunci, după zâmbetul celui din față, tu prinzi inițiativa, chestiune fundamentală în procesul de autoperfecționare". Și în urma acestui zâmbet eu am devenit mai îndrăzneț.

A doua zi, după prânz, în sala barului de pe vapor, e o altă ședință a Simpozionului în cauză, având ca oaspeți intelectuali de seamă ai Bratislavei, inclusiv cunoscutul nostru sculptor. Moderator – Marin Sorescu. Cer și eu cuvântul. De acum, cu inițiativa coaptă de peste noapte, vorbesc cu inspirație. La o infimă pauză de reculegere, agitatul academician Eugen Simion care stătea pe un scaun, alături de alți colegi, în fața moderatorului, exclamă:

– Asta e limbă moldovenească? Pe naiba! E o indiscutabilă română! Și-și frământă mâinile satisfăcut, cu un surâs ce-i lumină și pe ceilalți.

Pentru mine, transnistreanul, această exclamație a fost un mare compliment.

Puternicul sentiment ce-l nutrește academicianul Eugen Simion pentru Basarabia adesea îl aduce de mână dincoace de Prut. Vine la Chișinău purtat, bănuiesc, de subconștient, vine ca la o casă de copii rupți de matcă. Și aduce întotdeauna în *desagă* atâta civilizație rafinată, de se revarsă peste margini, bucurând pe fiecare întâlnit în cale, fie cu o vorbă frățească, fie cu un zâmbet de încurajare, fie cu o strângere de palmă, fie cu un discurs spiritual în fața unui auditoriu. De fiecare dată înconjurat de lume – scriitori, intelectuali, oameni simpli – Domnia sa mai caută să circule izolat, singur pe străzile, prin parcurile Chișinăului, pe care nu ascunde că-l place. Mai ales îi place să se piardă printre oamenii de prin Piața Marii Adunări Naționale, pe Aleea Clasicilor, să asculte clocotitul graiului moldovenesc, să se apropie de lume, să întrebe despre pâine, despre prețuri, despre viață. Nu caută să-i aleagă pe cei mai îmbrăcăței. Intră în vorbă cu cei întâlniți ca um om de ai lor, respectându-le demnitatea – pe picior egal. Țin minte, sosise la sărbătorirea celor 60 ani ai academicianului Mihai Cimpoi, cunoscutul nostru cărturar. Omagierea de mult începuse: o imensă coadă de doamne și domni – să-i strângă mâna, să-l bucure cu flori și cadouri care mai de care mai originale. Cineva din dreapta mea întreabă atunci: „Dar unde-i Simion?" Altul din stânga mea răspunde: „Vin de pe Piață. L-am văzut acolo între oameni". Desigur e vorba de Președintele Academiei Române, Eugen Simion. Însă domnul Cimpoi nu-și făcea griji: dumnealui îi știa „slăbiciunile" înnăscute. În caz că academicianul Eugen Simion întâlnește persoane cu orgoliu exagerat, comportarea-i este rigidă. N-am să uit... Excelența Sa, ambasadorul României la Chișinău, domnul Marcel Dinu avea o idee să organizeze o întrunire în trei: Eugen Simion, Ion Druță și subsemnatul. Mi-a și spus chiar cum crede s-o facă. Spațiul nu-mi permite să înșir detaliile. Reproduc doar unul. Hotelul Național din Chișinău. 1 Decembrie. O zi de toamnă târzie, chiar dacă, conform calendarului, e început de iarnă. Lumea se tot adună la recepția convocată de Ambasada Română cu ocazia Marii Sărbători Naționale. În preajma restaurantului respectiv – Domnul Ambasador, cu Ion Druță și umila mea persoană... Când colo, ca din senin, apare sprintenel domnul Eugen Simion. Strânge în mod elegant mâna fiecăruia, apoi fără a face vreo pauză se adresează lui Druță:

– Dar dumneata când vii la București după diplomă?

– Soltan are algoritmul lui, replică maestrul.

→

Aniversare

N-aveam niciun algoritm. În acea toamnă, la Teatrul Rus din Chișinău avu loc premiera spectacolului *Apostolul Pavel*, după piesa lui Druță. La finele spectacolului, autorul e invitat la rampă, unde i se dau flori, iar domnul Andrei Andrieș, Președintele Academiei de Științe din Chișinău, îi înmână diploma de academician, chiar dacă Druță fusese ales cu vreo cinci ani în urmă, și după asta sosi în vizită la Academie de mai multe ori.

Domnul Marcel Dinu îmi spune: „Ce ar zice maestru', dacă noi am încerca să-i montăm vreo piesă la București?" „Să aflăm." La masa de după spectacol Druță cade de acord. Trecură multe zile de la acea întâlnire în patru, pe când la o întrevedere cu domnul Marcel Dinu, acesta pune punctul pe i: „Încercarea mea de la bun început n-avea șanse de izbândă". Aș presupune că academicianul Eugen Simion l-a *descusut* fundamental pe Ion Druță.

Desaga adusă dincoace de Prut conținea ceva sensibil la gravitație. Cel puțin, Academia de la Chișinău, academicienii acesteia pot s-o confirme. În câteva rânduri, fără publicitate, de pare că se face un lucru necesar și obișnuit, sunt aduse loturi de cărți că e extrem de dificil a estima valoarea acestora. Le-aș numi niște daruri dumnezeiești. Din colecția *Opere Fundamentale*, coordonator acad. Eugen Simion, sunt aduse sute de volume din tezaurul literaturii române. Fiecărui membru al Academiei de la Chișinău i s-au donat, pe rând, câte două serii complete de cărți inestimabile: standard german, hârtie fină, textele culese cu multă acuratețe, coperte de piele, supracopertă cu pozele clasicilor și fragmente-mottouri, o generală estetică filigrană. Mie mi-au revenit *I.L. Caragiale* (2 volume, peste 3.000 de pagini), *Nichita Stănescu* (3 volume, peste 4.500 depagini) – pietre rare ale bibliotecii mele. Grație Academiei Române, grație Președintelui acesteia.

Însă, la un moment, pe când încă nu purtam baston, devin martorul unei scene unice: domnul Eugen Simion, suplu, într-un costum albastru, cu o țâră de zâmbet ce semăna încredere în cei prezenți, tot scotea câte o carte masivă de-o culoare verde-închis de după cauciucurile din portbagajul vehiculului. E vorba de tratatul de *Istorie a Românilor* (2 exemplare a câte 8 volume), îngrijită de reputatul academician Dan Berindei: unul – pentru Institutul de Istorie al Academiei de Științe, altul – pentru Biblioteca Națională a Republicii Moldova. A făcut-o ca un părinte pe care grija ereditară nu-l pune pe gânduri de ce o face. Și doar modelele Dimitrie Cantemir, Goethe, Norbert Wiener, Grigore Moisil, Pavel Alexandrov, Solomon Marcus, Viorel Barbu, Radu Miron etc. ar putea sugera un răspuns: să ne îngrijească solul pentru a deveni mai fertil.

Era prin anii '70 ai secolului trecut pe când pronosticurile ciberneticii deveniră supraoptimiste, inclusiv cu supoziția că ființa umană poate fi reprodusă cu ajutorul metalului și impulsurilor electrice. Inițiata *inteligentă artificială* se implică în simularea pe computer a artelor frumoase. Un produs software mai reușit a fost făcut în domeniul muzicii. Pentru a surprinde marile valori s-au studiat atât *tonurile* și *combinațiile* acestora ce determină melodiile, cât și formarea *piramidelor* de muzicieni care predomină cu gusturile respective. Legile de formare și destrămare ale indicatelor piramide sunt aceleași ca și cele ce determină o societate, un neam, un stat: tendința de dominație și impunerea de gusturi, apariția neîmpăcaților și lupta pentru supremație. De exemplu, dacă un individ ce se află la poalele unei piramide aspiră la succes, atunci acesta necesită să producă muzică la gustul dominant al acestei piramide. Deci subiectivismul aici își joacă rolul. Astfel au fost înșelați reputați compozitori prin melodiile sintetice. Aceste legi rămân în vigoare pentru orice domeniu de activitate umană.

Am la dispoziție patru volume semnate de academicianul Eugen Simion: *Moartea lui Mercuțio* și altele trei de *Fragmente critice*. Ceea ce face Domnia Sa e o metaliteratură captivantă, chestiune pe care o întâlnești, bunăoară, la George Călinescu, numai că acolo e de alt parfum. Nu mă încumet a face metametaliteratură. Doar câteva impresii ce mi le relevă ca niște stropi de bucurie.

Cât de plastic și multidimensional se prezintă academicianul Eugen Simion în tabletele scrise în imediații ani de după Revoluția din '89! Nu-și ascunde emoțiile, indiferent de subiect: un *fost coleg* și *bun prieten*, însă care își schimbă macazul cu 180 de grade de îndată ce se simte liber; *valorile din societate* pe care nu acceptă că acestea se amestecă după revoluție; **România și Europa** – durerosul complex de relații pe care îl dezghioacă de pe o poziție civică, sănătoasă, ca o persoană responsabilă pentru neamul său, ca un profund gânditor și fin politician, *toleranța*, adeptul căreia este acest Om drag cu o vastă înțelepciune în cazul de *centauristică* – existența în complex de contradicții (n.n. – acest termen e introdus în literatura publicistică de scriitorul rus Daniil Granin); *Ana Blandiana, distinsa poetă* căreia i se pune la îndoială ideea de a face o *selecție naturală a entității gânditoare* din Piața Operei din Timișoara și Piața Universității din București de cealaltă parte a societății; vizitele făcute la Paris, Viena și multe abordări plăcute – niște narațiuni bine netezite de un netrivial spirit umanist, de o persoană social-filosofică cu o cultură enciclopedică. Însă când vorbește de povara ce-i apasă sufletul – a cunoaște tot ce e scris și a reacționa rapid și cu rost, mi-l amintește pe menționatul Kolmogorov, un geniu al gândirii, care tot repeta: „Noi am ajuns în matematică să nu ne înțelegem unul pe altul, chiar și într-un domeniu îngust avem aceeași situație". În artele frumoase, probabil, ne confruntăm cu ceva analog. Nu face excepție nici literatura. Deci e foarte dificil a veni cu vreo idee de diminuare a menționatei poveri pentru un metaliterat ce dispune de un *depozit* neuronic fără margini. Matematicienii au rezolvat problema prin clasificare. Chiar dacă este o analogie între procesele de creație din matematică și literatură, a clasifica literatura ar fi echivalent cu încercarea de a face din mulțimea de stele un șirag de mărgele. Ne rămâne doar sentimentul de consolare.

În *Fragmentele Critice*, unde se apleacă atât de captivat asupra operelor lui Eminescu, Mihail Kogălniceanu, I.L. Caragiale, George Călinescu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu (*cu sufletul în chingi și gându-n rugi*) etc., încât dacă domnul academician ar fi adus mai multe detalii din viața particulară a acestora, s-ar putea compune în baza celor scrise niște romane în stilul lui André Maurois. M-a frapat coincidența stării psihologice a regretatului Marin Sorescu din tableta respectivă cu cea cunoscută de mine de pe vapor (coincidență și în timp). Într-o dimineață, stăteam amândoi rezemați de parapetul bordului, uitându-ne spre apa ce tot fugea în urmă, când Domnia sa zice: „De-aș putea să-mi scutur în apele astea vreo douăzeci de ani, ca să mă întorc la satul meu, să pășesc desculț pe fundul brazdei și s-o mângâi. Să văd cu ochii mei fetele celea fără seamăn. Uite, o văd pe una, că mi se strânge inima și acum, plecându-și pleoapele în fața mea... E un fel de ascundere a rușinii... că, știindu-se frumoasă, nu cumva să cred că gândul ar duce-o spre păcat. Am să mor și acest dor de sat o să-l iau cu mine..."

Aceste patru volume, volens-nolens, m-au întors la Sinaia, la acel careu de mese, când domnul din dreapta mi-a răspuns: „E academicianul Eugen Simion. O somitate, un om de mare corectitudine", o personalitate cu propria sa înaltă *piramidă*, gustul căreia ține de tradiționala matcă a obiceiurilor verificate de secole ale neamului românesc. În acest sens, o elocventă dovadă e prezentată de „Experiența românească. (Eugen Simion) În dialog cu Claudiu Iordache" (*Curentul*, 02.02.1999). Această conversație îl descoperă pe academicianul Eugen Simion, cunoscut prin excesiva sinceritate, prin corectitudinea menționată, prin felul de a concepe lumea în care viețuiește cu profundă perspicacitate, ca pe un Om cu majusculă: rafinat gânditor, nu numai în domeniul literaturii, ci, repet, și în filosofia social-economică, în politică, în probleme de o sănătoasă morală, în căutarea de perfecționare a civilizației poporului din care provine. „Și totuși, ce salt enorm a făcut civilizația noastră (românească)! Cum am spus și altă dată: noi am început viața în epoca gramofonului și o încheiem în epoca internetului." Dacă mi-ar permite spațiul, spre ilustrarea celor zise, aș reproduce acest interviu în totalitate.

Închei acest punct special cu un postulat, parafrazându-l pe reputatul matematician polonez Hugo Steinhauzen: dacă un lucru e necunoscut în egală măsură pentru două persoane și una dintre ele e metaliterat, atunci acesta o va face mai bine. O chestiune ce face rost următorului compartiment.

E 21 iulie 2003. București. Sunt sosit să-mi iau de la Academia Română însemnele de Membru de Onoare al acesteia. Pe la ora 9 dau un telefon profesorului universitar Dionis Lica, fostul meu elev și coleg, rugându-l să mă ajute: purtam de acum baston. Prin doamna Isidora Precup de la Departamentul Relații Externe sunt anunțat că domnul Președinte mă așteaptă. Drept că mai aveam de rezolvat și alte chestiuni la Academie, însă acestea erau legate într-un program cam de o jumătate de oră. Toate au mers strună: chiar Domnul Președinte îmi iese în întâmpinare cu acel zâmbet subțirel ce-i îmbobocește pe chip, fără să se uite la baston, fără să mă întrebe ce-am pățit – nu cumva să-mi facă vreo durere sufletească. Lucru bine cunoscut că domnul Eugen Simion a făcut ca Academia Română să obțină în Țară o expresie de înaltă prestanță precum n-a avut-o până acum. Cât valorează doar învestirea titlului de Membru de Onoare al Academiei Române Sanctității Sale Ioan Paul al II-lea, de-acum urcat la ceruri, acestui Umanist de Geniu, mai ales, că, precum afirmă regretatul și eruditul om de cultură Edgar Papu: „...Sfântul Părinte – Padre Voicila, cum îi spun apropiații săi, este de origine română și ține mult la lucrul acesta. Da, este descendent dintr-o familie de moldoveni (a se vedea *Originea ceangăilor din Moldova*, Băcău, 1998 – n.n.), care, împreună cu tot satul, a urcat spre miazănoapte de râul tătarilor, în urmă cu vreo două secole și ceva. Din acei moldoveni se trage Papa Ioan Paul al II-lea". Ipoteza mea este că „acei moldoveni" țin de Transnistria în sens mai larg (a se vedea *Românii de la est de Bug*, București, 1994, în care numele de Voicila e frecvent, n.n.). Eugen Simion, prin înalta funcție de Președinte al Academiei Române, și-a demonstrat excelenta facultate de management, aristocrată conduită – morală și politică – și acestea atât de pronunțate, încât nu numai că s-au rostogolit peste frontiere, ci și *de jure* au fost confirmate acolo.

Pentru toate cele expuse mai sus, n-am găsit alt calificativ decât să exclam: Academicianul Eugen Simion este *un mare gânditor ce lasă în vale Vârful Omu'.*

Efectul Paleologu

Cătălin MAMALI

Textul care urmează, trimis din Statele Unite, a fost scris în anul 2006, dar, pentru că subiectul dezbătut pare la fel de actual ca acum cinci ani și ceva, credem, alături de autorul lui, că e potrivit a-l supune atenției cititorului, chiar dacă între timp unele lucruri s-au mai întâmplat în România. (Redacția)

Motto: „Soarta spre care duce logica internă a unui stat totalitar nu este o revoluție care oferă automat putere/control poporului, ci o dezintegrare profundă, produsă printr-o înceată putrezire a conștiinței umane în interiorul lui." (J. Maritain)

Sunt convins că pe durata celor 16 ani de la începutul schimbării structurale declanșate politic în 1989 s-au produs schimbări esențiale marcate de suferințe și sacrificii, dar și de erori costisitoare care, în ansamblu, ar trebui să-i determine pe toți nostalgicii politici, de diferite orientări și din diferite motive, să încerce să dobândească un simț minim al realității și al istoriei, iar pe cei optimiști și de bună credință să-i facă să acționeze mai decis în funcție de interesele morale, spirituale, economice și culturale de durată ale societății românești. Poate vă veți întreba ce este un interes spritual? Sau un interes moral? Sunt acele interese care asigură supraviețuirea și dezvoltarea morală și culturală a unui grup dincolo de și în complementaritate cu supraviețuirea biologică a acestuia. Cine nu-și respectă valorile spirituale și culturale își rănește proprille șanse de dezvoltare. Pe durata a 16 ani am încercat să înteleg de ce desprinderea din reflexele, inerția, structurile, mentalitățile, angoasele, tertipurile și șantajele regimului comunist este atât de dificilă, înceată, dureroasă și de multe ori frustrantă prin ineficiența ei practică, politică, morală și nu în ultimul rând economică. Efortul meu este de întelegere, nu de judecător de la distanță, un rol pe care nu mi l-am asumat și nici nu mi-l voi asuma. Deci, ceea ce urmează este expresia efortului meu de înțelegere. Mă opresc cu precădere asupra obstacolelor care au existat și care mai există, după înțelegerea și cunoasterea mea, în procesul acestei desprinderi structurale de comunism și regenerării morale și sociale a societății românești. Nu cred că pot să explic în întregime procesul, dar sunt sigur că am indentificat o parte dintre cauzele și condițiile acestor obstacole.

Voi începe cu ceea ce este benefic și dădător de speranță. **Comunismul a eșuat în tentativa sa de omogenizare totală (politică, culturală, morală, ideologică, comportamentală etc.) a României,** chiar dacă a reușit să înregimenteze în grade diferite o mare parte a populației în tiparele sale distorsionante. **Dovezi:** toți cei care au luptat armat împotriva comunismului (s-a scris, dar nu s-a scris atât de mult cât ar fi necesar despre această formă eroică de rezistență), toți cei care au murit în închisori fără să accepte compromisuri, cei care au rezistat moral în închisori, toți cei care au suferit în închisori, prin cei care au practicat diferite forme de disidență, cei care au rezistat cultural, cei care au rezistat în tăcere, precum milioanele de anonimi din micile și marile așezări, care au preferat privarea de bunuri minime unei colaborări cu răul, cei care au făcut parte din sistem, au realizat degradarea acestuia și au început să i se opună sau măcar să-l îmblânzească, prin cei care au avut tăria să-și recunoască erorile, cei care au avut tresărirea de omenie de a nu face exces de zel atunci când poziția lor oficială le cerea asta și chiar au căutat să-i crute pe cei care erau condamnați de sistem și prin multe alte moduri și comportamente ale multor anonimi și anonime.

A spune că „lumea", așa cum s-a spus și publicat (chiar și după 2000), în perioada comunistă s-a comportat omogen, la fel de bezmetic și laș, sau că lumea, atunci, n-a știut ce este rușinea înseamnă a aplica un tăvălug moral care încearcă o culpabilizare pe vecie în primul rând a victimelor. Din nefericire, s-a încercat utilizarea unui tăvălug moral retroactiv, lucru care se mai încearcă și azi. Eșecul comunismului a fost că în ciuda „egalitarismului mental, ideologic și cultural" programatic, impus cu ferocitate, o varietate a comportamentelor, sentimentelor, gândurilor a supraviețuit. Că această supraviețuire a varietății a fost vizibilă sau latentă, curajoasă sau timidă, disimulată sau publică, în interior sau în exterior, este mai puțin important. Zeghea totalitară n-a fost purtată la fel de fiecare individualitate. În măsura în care fiecare recunoaste supraviețuirea acestei diversități, mai ales în planul puterii morale, atunci fiecare va fi capabil să-și exprime gratitudinea pentru cei care au avut tăria să reziste mai mult. A fi recunoscător celor morți în închisori, celor care au luptat în munți, celor care au fost închiși și au rezistat, celor care au suferit în închisori mai mult decât au putut să îndure sunt gesturi necesare și firești. A fi recunoscător celor care s-au opus sistemului în diferite moduri și etape ale decăderii, inclusiv în cei 16 ani de post-comunism și tranziție a acestuia este la fel de firesc. Acest exercițiu de gratitudine trebuie practicat de fiecare iar pentru a rodi nu poate fi impus din afară. A existat diversitate umană în toate grupurile și sub-sistemelele închisorii totalitare.

Nu susțin că identific toate cauzele, dar cred că cele de mai jos fac parte din multitudinea cauzelor care ar ajuta la o înțelegere a situației prezente. Și mai toate sunt cauze derivate, care aparțin mai mult procesului de comunicare, percepție și (ne)înțelegere reciprocă între diferitele părți angajate în dezbatere.

Care sunt obstacolele:

1. Participarea forțată, impusă în cei 45 de ani, în diferite forme, continuată, uneori chiar transgenerațional, prin șantaj, presiune, represiune, prin cultivarea unor pseudointerese, prin marginalizare și frică (și din alte cauze), după 1989 și până azi.

Un exemplu major al participării forțate este creșterea numărului celor deveniți membri ai PCR, de la 1.000 la aproximativ 4 milioane (cifra reală ar fi 3,7 milioane). Dar participarea forțată a atins și „marea masă" în forma ODUS și FDUS, care se pretindeau voluntare și apolitice. În ambele cazuri refuzul de aderare se plătea scump. Unii au plătit scump neparticiparea în ambele forme. Scopul era ca toți să fie în aceeași oală: acest scop a fost urmărit cu ferocitate crescândă spre sfârșitul anilor 1980. Este interesant că unii care sunt cunoscuți ca disidenți au sfătuit anumite persoane care făceau rezistență anonimă să nu refuze intrarea în FDUS sau să nu îndrăznească să-și dea demisia.

2. O firavă, incoerentă și nesistematică critică a ideologiei comuniste, a programului politic comunist,

a partidului comunist și a formei comuniste de guvernare ca fiind la originea unor crime impotriva umanității. De prea multe ori discutarea acestei probleme a oscilat între invectivă, insultă, grosolănie verbală împotriva adepților ideologiei comuniste și încercări nostalgice de recondiționare a valorii „ideologiei comuniste originare/pure", fapt ce întreține o confuzie cu puternice consecințe morale și politice.

Exemple: Ideologi și politologi critici ai sistemului comunist au preferat în 1990 să producă insulte la adresa lui Marx și nu argumente împotriva programului politic marxist. Situația continuă și azi. În partea cea mai vizibilă este menținerea simbolurilor comuniste ca vestigii istorice de prestigiu, iar pe versantul practic întâlnim menținerea rolurilor de comisari politici atât la unii politicieni cât și la unii făcători de opinie publică (intelectuali).

Nu susțin că nu s-au întreprins în România critici exprese ale sistemului comunist, ca ideologie și practică. Dacă ne gândim numai la metafora generoasă „prostia încremenită în proiect" (Liiceanu), sau la analiza critică a folosirii limbajului de Marx (Patapievici: *Zbor în bătaia săgeții*), critici esențiale făcute de personalități publice de primă mărime, ar fi suficient să se spună că o astfel de cauză nu prea este actuală. Este, pentru că oricât de revelatoare ar fi o metaforă sau unele eseuri inspirate referitoare la erori esențiale ale teoriei marxiste, ne aflăm încă departe de un studiu analitic sistematic care să oblige pe cei care cred în programul politic marxist (vorbesc de cel original) să răspundă la argumente ce evidențiază caracterul intrinsec violent al acestui program, brutalitatea mijloacelor pe care le recomandă și posibilitatea ca din aplicarea fidelă a acestui program ideologic *(Manifestul Partidului Comunist* de K. Marx și F. Engels) să ia naștere cu necesitate o mega-violență care nu poate fi scuzată prin scopuri utopice.

Sigur că împotriva unei analize sistematice a comunismului au fost ridicate multe obstacole. Nu mă refer la cele întâlnite de mine. Ci la unul întâlnit de G. Liiceanu, caruia i s-a cenzurat, după spusele lui, următorul text mai mult decât relevant: „Orice tip de comunism, indiferent de fața sa și indiferent de calea pe care ar propune-o, trebuie privit ca un nou tip de experiment făcut pe trupul unui popor, ca propunere politică iresponsabilă și ca perspectivă a unui nou masacru. Comunismul nu a adus în acest secol, pe niciun metru de pământ al planetei, altceva decât teroarea, moartea, mutilarea spiritului și tristețea infinită" (6 martie, 1990). Exact, dar din nou de aici și până la o analiză de adâncime mai este mult de lucru. Sunt necesare multe studii.

Există și analize amplu documentate ale istoriei comunismului în România, mai ales la structurile lui de vârf (aș putea da mai multe titluri), dar în astfel de lucrări unii dintre cei care s-au angajat în implementarea programului comunist sunt considerați ca marcați de un soi de „misticism" și/sau „romantism revoluționar", iar alții ca personalități deformate (de exemplu, despotice), fără să se discute sistematic și explicit că programul comunist originar și original conține o violență de mega-proporții indiferent de ce tip de personalitate îl va aplica. Cea mai mare resursă pentru critica de adâncime a comunismului sunt analizele celor care au suferit în închisori și ale celor care se ocupă direct de suferințele victimelor și de comportamentele de rezistență eroică împotriva comunismului.

3. Sabotarea sistematică a cunoașterii științifice, care implică verificarea inter-subiectivă, a trecutului comunist. Blocarea accesului la arhivele fostului sistem, deformarea, distrugerea unor surse și accesul selectiv în funcție de interese de moment la unele dintre surse.

4. Iluzia că un sistem totalitar care a existat pe o durată de 45 de ani s-a prăbușit complet, că toate componentele sale esențiale s-au destrămat instantaneu doar printr-o revoluție populară fără participarea unor forțe din interiorul sistemului. Menținerea falsei probleme/opțiuni: lovitură de stat sau revoluție/revoltă. Cultivarea cu insistență (diversionistă) a acestei false dileme a sporit confuzia asupra legitimității noii puteri și, mai ales, a modului de relaționare la aceasta.

→

Istoria de lângă noi

Pe de o parte, această confuzie a dus la nepercepererea contribuției celor din interiorul sistemului comunist (persoane cu funcții de conducere în partid și instituțiile subordonate sau epurate mai de mult din astfel de funcții, trecute într-un fel de rezervă) la începerea schimbării structurale declanșate în 1989 și la iluzia că prin eliminarea dictaturii personale a lui Ceausescu s-a creat un vid de putere politică ce aștepta să fie ocupat de personalități morale, de intelectuali disidenți și de persoane oneste cu competențe tehnice. Înlăturarea dictatorului n-a însemnat automat și înlăturarea rețelei dictatoriale și a sistemului represiv cu multiplele sale ramuri specializate. S-a neglijat realitatea că sistemul își elaborase din timp și variantele pentru supraviețuirea sa în cazul diferitelor scenarii. Aceste scenarii includ structurile sale, chiar forțele de schimbare (demult luate în considerare de unii „analiști de interior” sau disidenți), între care și odraslele biologice și/sau ideologice ale celor din conducerea partidului, care ar fi (fost și sunt) cele mai apte forțe ale schimbării sistemului. Sistemul comunist a fost un sistem criminal, dar a-l considera lipsit de inteligență este o eroare strategică, nu doar tactică.

Prin această confuzie s-a desconsiderat diferențierea ideologică, comportamentală și de viziuni între cei din interiorul sistemului care erau direct implicați în puterea politică și interesați în schimbări în interiorul sistemului (de persoane, de priorități, de metode etc.). Sigur că tinerii și toți cei care au participat la „revoluția de stradă” au fost împotriva sistemului comunist și nu doar împotriva unui dictator sau a unor guvernanți centrali sau locali. Cei care au fost participanți la „revoluția de stradă” au dorit în primul rând eliminarea sistemului comunist *(Proclamația de la Timișoara, zona liberă de neo-comunism din București, decuparea stemei comuniste din steag* sunt doar expresii de marcă ale acestei tendințe). Cei aflați în zona de putere au dorit menținerea controlului și au avut mijloace de infiltrare și control, în anumite limite, în toate celelalte zone ale acțiunii sociale.

În aceste condiții, cei aflați în zona de putere a regimului comunist care au participat la elaborarea unor planuri de înlăturare a dictaturii personale, care au participat la diferite forme de protest împotriva dictaturii, la înlăturarea acesteia și la procesul de instaurare a noii puteri s-au considerat în același timp disculpați de colaborarea (uneori direct violentă) cu sistemul și îndreptățiți în accesul privilegiat la oportunitățiile (inclusiv economice) create de noua situație. A nu recunoaste rolul lui I. Iliescu, al lui P. Roman, V. Măgureanu, S. Brucan, G. Voican și al celorlalți, al generalilor, al TV (cu toate manipulările ei grotești) în eliminarea dictatorului și a puterii acestuia este o iluzie împotriva evidenței. Care au fost motivele celor din interior care s-au opus dictatorului (dorința pentru binele public, luciditate, realism politic, invidie, frică, ură, umilire personală de către dictator, spirit de răzbunare, sete de putere, dorința de a realiza un socialism cu față umană, gorbaciovism, romantism, patriotism, spălarea păcatelor anterioare, greața față de violența ideologică și prostia sistemică etc.) are doar importanță psihologică și, desigur, morală. Dar, pentru practica politică, varietatea posibilă a acestor motive n-a avut consecințe vizibile imediat. Aceasta nu înseamnă că motivele nu pot avea consecințe pe termen lung. Au și au avut, iar în unele cazuri motivele degradante au contribuit la re-căderea persoanei în vechile obiceiuri practicate în comunism. Motivele comportamentului politic și, mai ales, rezolvarea problemei scopuri-mijloace influențează calitatea vieții politice. Eliberarea din capcanele insalubre ale politicii comuniste este condiționată de evoluția motivației politice a actorilor individuali și colectivi.

Trebuie să evităm și iluzia conform căreia eliminarea dictatorului a însemnat automat și eliminarea completă a aparatului și sistemului dictatorial. Acestea au fost surpate treptat, mai ales de către cei care s-au opus explicit comunismului și neocomunismului, iar reziduurile acestor structuri monstruoase mai dăinue în forme latente, dar și vizibile.

Esențial este că acțiunile generate au coincis cu **momentul istoric în care forțele anticomuniste interne (mișcarea poloneză, în primul rând, ca exemplu, și marea suferință din România și din celelalte țări) și internaționale (Papa Ioan Paul II și R. Reagan) au atins o sincronicitate unică.** Este rar când în istorie se produce o astfel de sincronicitate; de aceea o putem numi pronie. Desigur că a închide ochii în fața unui astfel de moment înseamnă a coborî și mai mult în infern și a rămâne în infern mult mai mult timp.

A considera în același timp că toți din interiorul PCR au avut același comportament în timpul celor 45 de ani ar fi o iluzie care ar nedreptăți diferențe comportamentale semnificative pentru acel context. Dar a nega frecvența comportamentelor înrobite sistemului, uneori marcate de violență, ar fi o altă iluzie.

A nu lua în considerație posibilitatea fiecărui individ din lume, indiferent de ideologia și de comportamentul său anterior, de a se converti și deveni dintr-un Saul un Paul mi se pare o mare greșeală și chiar mai grav. Dar pentru ca o astfel de convertire să fie posibilă este în primul rând datoria fiecărui Saul să-și recunoască public erorile, să-și ceară iertare victimelor directe și indirecte.

Faptul că, din 1990, în unele cazuri proaspătul convertit a trecut printr-un proces de reversibilitate, s-a rereconvertit și s-a urcat pe tanchetă pentru a intimida partidele de opoziție sau a chemat forțe de represiune pe care le-a îmbrăcat minerește pentru a-i elimina din scena politică pe cei care erau împotriva comunismului și formelor de neocomunism, asta este o altă suită de cauze și condiții care trebuie evaluate.

Din cele de mai sus se evidențiază două fapte corelate care aparțin lanțului cauzal discutat: faptul că, pe de o parte, celor din interiorul sistemului (interiorul roșu) care s-au opus conducerii comuniste nu li s-a recunoscut contribuția la căderea regimului comunist de guvernare și opoziția din interiorul roșu, atâta cât a fost, față de unele decizii dictatoriale, iar, pe de altă parte, faptul că cei care au fost critici consecvenți și morali ai sistemului comunist au fost îndepărtați sistematic din zona de putere stabilită după 1989, aceste două aspecte au accentuat conflictele și au dus la continuarea practicilor vechiului sistem, inclusiv a participării forțate.

5. Identificarea totală a celor care au făcut parte din diferitele structuri ale sistemului cu răul sistemic. Prin această identificare s-a anulat diversitatea comportamentelor celor din interiorul sistemului.

Atenție, vorbesc despre comportamente, care pot fi energizate de motive diverse, ceea ce nu înseamnă neapărat motive intrinsec pozitive. Aici stau dovadă în primul rând mărturiile celor care au suferit în inima infernului comunist, în inchisorile comuniste. Sunt multiple dovezi produse mai ales de cei care au fost în închisori, dar nu numai. Pe scurt, nu toți gardienii pușcăriilor erau la fel de răi și violenți, unii exprimau sentimente de milă și compasiune față de deținuți. Este o distanță astronomică între răutatea celui care distruge un cuib de pasăre vizibil din celulă pentru că acesta ar susține speranța prizonierului și gardianul care oferă un polonic suplimentar de ciorbă, așa chioară cum era, unui întemnițat vlăguit la limita morții, este o distanță între gardianul care lovea cu plăcere și sete și cel care lovea cu reținere și doar din ordin etc. Asta o știu mai exact cei care au suferit si cei care i-au torturat. Aceasta este dovedită și de cei care au fost transformați din gardieni în prizonieri tocmai datorită unor astfel de gesturi.

Oricât ar fi de greu de imaginat, este necesar să se gândească la faptul că nu toți activiștii PCR s-au comportat mereu și față de toți la fel, nu au sucombat total și identic răului sistemic. Să ne înțelegem, nu este vorba aici de categoriile utopice „comuniști de omenie” și „naziști de omenie”. Omenia a existat cu mult înainte de comunism și nazism și va supraviețui în forme variate la toate popoarele. Comunismul n-a produs omenie, ci a inhibat-o și distrus-o prin ura de clasă. Acel grăunte de omenie pe care unul avea puterea să-l exprime într-o situație infernală în timp ce egalul său în pozitia de putere se scălda în plăcerea de a chinui aceeași victimă nu a fost produs de sistemul comunist, de intransigența revoluționară. Aceste două comportamente nu au nimic comun cu cei care practicau complementar interogatoriul în slujba sistemului: unul era investigatorul rău și direct violent iar celălalt era investigatorul de o „bunătate parșivă”. Dacă ne gândim numai la **Ultima Carte** care reproduce astfel de stiluri de interogare, ambele subjugate răului, nu putem face o astfel de confuzie. Ambele stiluri acționau complice în aplicarea răului sistemic.

6. Idealizarea, idolatrizarea și chiar auto-idealizarea unora dintre cei care au fost disidenți, care au avut tăria morală să se opună sistemului. Stim că unii dintre disidenții de renume din fosta RDG și din fosta Uniune Sovietică au fost recrutați de sistemul de represiune și au facut „o disidență de serviciu”, cu acceptul și sub controlul sistemului de represiune. Astfel de cazuri sunt discutate și în alte țări foste comuniste. Au existat ele și in România? Ipoteza pe care o avansez este că, la fel ca în cazul deținuților politici care au făcut ani grei și lungi de pușcărie iar la eliberare sau pentru a fi eliberați au făcut, în unele cazuri, compromisuri (eu nu am căderea să-i critic în niciun fel pentru aceasta, ei au fost în infern), probabil că și unii dintre cei care au practicat de bună credință forme de disidență au fost forțați prin presiuni violente să devină „disidenți de fațadă”. Probabil că unii au cedat. Din această perspectivă, cred că gestul lui Alexandru Paleologu trebuie revizitat. Toți cei care au urmărit evoluția și scrierile ulterioare ale lui Al. Paleologu au mai multă informație decât posed eu. Mă opresc doar la esența gestului: recunoașterea publică a erorii (slăbiciunii etc.) esențiale. Pe mulți gestul în sine i-a speriat.

De ce un astfel de gest este esențial? Nu discut valoarea lui personală și pentru convertirea persoanei. Mă opresc doar la un aspect practic: ieșirea din ciclul **participării forțate** (un model moale al metodei Makarenko). Din acest moment, sistemul își pierde puterea principală asupra celui care-i fusese captiv. O parte din confuzia, tragediile, certurile, neîncrederea și ineficiența politică de după 1989, și care se continuă, se explică prin faptul că acest gest exemplar n-a fost repetat pe măsura existenței participării forțate. Din acest punct de vedere, în loc să se producă un **efect Paleologu,** s-a produs o întârziere, o amânare a acestui efect. Cred că gestul lui Al. Paleologu va trece perioada de secetă și va rodi spre binele fiecărei părți aflate în dialog și a relațiilor dintre toate acestea. Pentru ca **efectul Paleologu**, indiferent de limitele particulare ale gestului autorului, să se împlinească, poate ar fi necesar ca în complementaritate la acel celebru, în România, *Apel către lichele,* să se considere posibilitatea (unei invitații morale) ca elitele, disidente sau nu, să-și recunoască ceea ce ele și numai ele pot să recunoască a fi erori personale. În alt mod spus, să adopte o perspectivă Gandhiană.

Gandhi spunea că în orice conflict cu dușmanii sau oponenții săi politici mai întâi încearcă să vadă unde au aceștia dreptate și unde greșește el, Gandhi. Apoi urma recunoașterea publică a acestor puncte: unde aveau dreptate oponenții și unde greșea el. Numai după aceasta Gandhi începea să pledeze pentru alegerile sale pe care le considera juste.

În încercările mele de a adopta această perspectivă, am greșit de multe ori, dar n-am renunțat la ea. Pentru cine se întreabă despre erorile celui ce scrie aceste rânduri, voi menționa doar o eroare, esențială, pe care mi-am recunoscut-o și anterior: slăbiciunea morală de a accepta să fiu membru PCR. Faptul c-am încercat să corectez această eroare printr-o nesupunere civilă în urma căreia am forțat excluderea mea din partid în timpul dictaturii nu micșorează cu nimic responsabilitatea mea pentru comiterea erorii inițiale. Presiunea de a intra în partid aparținea sistemului, dar responsabilitatea și eșecul moral al acelei acceptări îmi aparțin.

Sigur că aceste cauze aparțin unui context mai complex și probabil că nu sunt nici cele mai importante. Dar cred că ele trebuie considerate cu atenție în primul rând de către cei care au puterea să influențeze opinia publică, starea mentală a populației, modul comunitar de a gândi cu voce tare asupra problemelor comune. Cei care pot face acest lucru în primul rând sunt intelectualii, și mai ales cei care, fie că vor, fie că nu vor, fie că se numesc așa sau nu se numesc așa, formează elita unei culturi.

Nu trebuie generate iluzii asupra consecințelor automat benefice ale unui **efect Paleologu.** De ce? Probabil că și acesta a cunoscut și va cunoaște distorsionări ca multe alte fenomene ale tranziției, care, probabil, vor mai exista și după primirea formală în Uniunea Europeană. Mă gândesc că în unele cazuri acest efect poate să decadă într-o dezvăluire de fațadă care să permită dobândirea unei credibilități pentru a continua cam același comportament. Se poate întâmpla ca unii care și-au recunoscut sincer erorile să fie apoi condamnați, chiar descalificați total de către cei care nu au avut acest curaj și asta tocmai pentru a evita adâncirea terapiei și eliminarea infecției structurale. Și desigur că pot fi multe alte posibilități. Nu peste mult timp, noile erori acumulate vor deveni mai presante decât vechile păcate, iar din această combinație cine știe care ar putea să fie rezultanta. Indiferent de aceste degradări posibile, mi se pare că în esența lui un astfel de efect are resurse regeneratoare.

Arta muzicală contemporană în Republica Moldova

Vladimir AXIONOV

În anul 1940, arealul sociocultural numit atunci RSSM, iar după anul 1991 Republica Moldova, a început să fie dirijat de rigorile construirii artei socialiste. Acest proces a fost întrerupt de război, în timpul căruia, majoritatea artiștilor din RSSM a luat parte la serviciul militar. Dintre muzicienii evacuați la Kokand (Uzbekistan) s-a format *Ansamblul de cântec și dans* condus de M. Brezdeniuc, preluat de D. Gherșfeld. *Orchestra de jazz* instituită de Ș. Aranov a evoluat în mai multe spitale, unități militare etc. Pe lângă cântecele patriotice, compozitorii creau și lucrări conceptuale de proporții mari. Menționăm suita simfonică *Moldova, Doina pentru soprană și pian, Concertul pentru vioară, Poemul Nistrului* de St. Neaga. Ultima lucrare s-a înscris în fondul de aur al compozițiilor muzicale despre război și pace.

După terminarea războiului, au fost reînființate Conservatorul de Stat și Școala Muzicală Specială, Uniunea Compozitorilor, Filarmonica Națională. Aici continuă să activeze Orchestra Simfonică și capela corală *Doina*, la care, la mijlocul sec. XX s-au alăturat Orchestra de muzică populară *Fluieraș*, Ansamblurile de cântece populare *Lăutarii, Mugurel*, formațiunile vocal-instrumentale *Contemporanul, Plai, Legendă*. În cadrul Teatrului Moldovenesc Academic Muzical-Dramatic Pușkin, se organizează studiourile de balet (1945) și de operă (1947). În anul 1957, Teatrul Pușkin s-a divizat în două instituții: Teatrul Moldovenesc de Stat Muzical-Dramatic și Teatrul Moldovenesc de Stat de Operă și Balet, numit actualmente Teatrul Național de Operă și Balet (noul lui edificiu a fost deschis în 1980). În 1974, la Chișinău a fost inaugurat Palatul Național, în 1978 – Sala cu Orgă.

Cei mai de seamă reprezentanți ai artei muzical-interpretative din a doua jumătate a sec. XX sunt violonistul Serghei Lunchevici, violoncelistul Ion Josan, clarinetistul Eugen Verbețchi, dirijorii Boris Miliutin, Timofei Gurtovoi, Dumitru Goia, Alexandru Samoilă, maeștrii de cor Veronica Garștea, Gheorghe Strezev, maeștrii de canto academic Maria Biesu – prima Cio-Cio-San a lumii din 1967, Mihai Muntean, Tamara Alioșina, Ludmila Erofeeva, Polina Botezat, Valentina Savițchi, Vladimir Dragoș, cântăreții Tamara Ciobanu, Nicolae Sulac, Gheorghe Eșanu ș.a. La confluența sec. XX-XXI s-au manifestat duetul de piane Iu. Mahovici și A. Lapicus, colectivele corale *Credo* (pe lângă Ministerul Afacerilor Interne), *Moldova, Renaissance* (fondator Teodor Zgureanu), Orchestra de cameră și Corul de cameră (pe lângă Sala cu Orgă), Orchestra Simfonică a Companiei Teleradio-Moldova (conducător Gheorghe Mustea), Orchestra Prezidențială, Ansamblul de muzică contemporană *Ars Poetica* fondat de Gh. Ciobanu, condus de Oleg Palymski și multe altele. Au căpătat un caracter sistematic unele manifestări prestigioase, precum *Mărțișor* (din 1967), Festivalul Internațional al Vedetelor de Operă și Balet *Vă invită Maria Biesu* (din 1990), Festivalul Internațional *Zilele muzicii noi* (din 1991).

În perioada postbelică, s-a manifestat pe deplin creația componistică, susținută, examinată, promovată de Uniunea Compozitorilor (din 1991 – Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor) condusă de D. Gherșfeld (1944-1946, 1956-1964), St. Neaga (1946-1948), L. Gurov (1948-1956), V. Zagorschi (1964-1990), Gh. Ciobanu (1990 până în prezent).

În primul deceniu postbelic, a continuat procesul de formare a sistemului de genuri (muzica simfonică, instrumentală și vocală de cameră, muzica corală, de concert etc.) pornit în perioada interbelică. Acest proces s-a bazat pe asimilarea tradițiilor clasico-romantice ale muzicii universale, contopindu-le cu elementele folclorului local. Nu orice inovație a fost încurajată sub cupola „realismului socialist" separat prin „cortina de fier" de „modernism și formalismul burghez". În al doilea deceniu postbelic, avântul „dezghețului" nu a devenit puternic, deoarece compozitorii chișinăuieni nu au putut să facă nemijlocit cunoștință cu arta de avangardă vest europeană, cum puteau, de exemplu, colegii lor de breaslă din Polonia, grație Festivalului Internațional *Toamna varșoviană* instituit în 1956. Cele mai rodnice contacte s-au stabilit cu reprezentanții celorlalte centre culturale din fosta U.R.S.S., mai întâi de toate, grație *Decadei literaturii și artei moldovenești* care a avut loc la Moscova în anul 1960. Despre aceasta mărturisesc operele lui D. Gersfeld și A. Stârcea, primele lucrări de proporții ale lui V. Zagorschi, *Simfoniile nr. 3 și 4* de S. Lobel, *Simfoniile nr. 5 și 6, Concertul pentru violoncel și orchestră* de V. Poleakov.

Criza perioadei de stagnare (anii '70-'80) caracterizată prin relații de clan, dezinformare, intoxicare ideologică etc. i-a ocolit, în linii generale, pe reprezentanții breslei componistice de la Chișinău. Aici s-a stabilit situația favorabilă pluridirecționalității creatoare: alături de muzica tradițională ce aparținea, mai ales, reprezentanților generației mai în vârstă (L. Gurov, V. Masiukov, D. Fedov, D. Ghersfeld, D. Gheorghiță, N. Chiosa, A. Mulear, V. Vilinciuc), au apărut unele lucrări experimentale, „proavangardiste", scrise de reprezentanții generațiilor matură și tânără. Elementele tehnicii de serie au pătruns în *Ultima (nr. 7) simfonie* de V. Poleakov, în baletul *La răspântie* și în *Rapsodia pentru vioară, două piane și percuție* de V. Zagorschi, predilecție pentru meta- și polistilistică au manifestat Gh. Neaga, Z. Tkaci, B. Dubosarski, elemente ale aleatoricului limitat (relativ) au intrat în lucrările lui B. Dubosarski, Gh. Mustea, I. Macovei, T. Chiriac, invenții modale, ritmice, facturale și timbrale demonstrează lucrările instrumentale ale lui P. Rivilis.

A numite motive personale, ca și cele obiective, au provocat exilul (la confluența anilor '60-'70) unor compozitori și profesori avansați precum Nahman Leib și Mark Kopytman. În anii '70-'80, cel mai de seamă reprezentant al tendințelor „proavangardiste" a fost Vladimir Bitkin – aderent al tehnicilor serială, punctualistă, aleatoare. Emigrarea lui Bitkin a coincis cu al doilea val al exilului intelectualilor din Chișinău (printre compozitorii care au părăsit Moldova, în afară de V. Bitkin, se numără D. Gherșfeld, A. Sokireanski, S. Lîsîi, E. Lazarev, V. Lorinov (Fuksman), A. Luxenburg, N. Rusu-Kozulina, V. Simonov, iar dintre muzicologi – E. Kletinici, I. Miliutina, E. Golubeva), care a avut loc la sfârșitul anilor '80 – începutul anilor '90.

În pofida tuturor greutăților și obstacolelor apărute în perioada de tranziție spre confirmarea statalității Republicii Moldova (susținerea insuficientă a culturii atât în plan financiar, cât și în cel legislativ, păstrarea mentalității birocratice concomitent cu aruncarea oamenilor de creație în tulburările capitalismului anarhic), creația componistică contemporană continuă să se manifeste multilateral. Aici domină (cu puține excepții) adaptarea direcțiilor de creație la condițiile specifice erei postmodernismului, selectarea, combinarea, întrepătrunderea acelor tehnici de compoziție și exponenților stilistici ce corespund atât obiectivelor estetice ale timpului curent, cât și predilecțiilor creatoare ale personalităților artistice. Drept dovadă servesc lucrările componistice ale lui Gh. Ciobanu, V. Beleaev, O. Palymski, M. Afanasiev, M. Stârcea, L. Știrbu ș.a.

Generalizând rezultatele evoluției creației componistice postbelice și actuale, ajungem la următoarele concluzii.

În cadrul **operei,** domină fabula istorică: *Grozovan, Aurelia, Serghei Lazo* de D. Gherșfeld, *Inima Domnicăi* sau *Balada eroică* de A. Stârcea, *Glira* de Gh. Neaga, *Alexandru Lăpușneanu* de Gh. Mustea, *Decebal* de T. Zgureanu. Opere-basm au scris E. Lazarev și Z. Tkaci. Opere de cameră au creat Z. Tkaci și V. Bitkin, iar opere monopartite au scris V. Verhola și M. Stârcea. Monoopere au prezentat Gh. Neaga și Gh. Ciobanu.

În domeniul muzicii de **balet** s-au manifestat V. Zagorschi, E. Lazarev, D. Gerșfeld, V. Poleakov, A. Mulear, Z. Tkaci, V. Slivinski, E. Doga.

Cantata și oratoriul au fost în centrul atenției lui Șt. Neaga, E. Coca, S. Lobel, V. Zagorschi, E. Lazarev, S. Lungul, I. Macovei, S. Buzilă, poeme vocal-simfonice au compus E. Doga, L. Gurov, A. Stârcea, lucrări corale religioase aparțin lui T. Zgureanu, N. Ciolac, V. Ciolac, D. Kițenko.

Compozitorii chișinăueni cultivă următoarele genuri **simfonice**: fantezia, capriciul, rapsodia, poemul simfonic, uvertura de concert, suita simfonică. Deseori sunt interpretate concertele instrumentale apărute de sub pana lui D. Fedov, V. Poleakov, G. Neaga, S. Lobel, Z. Tkaci ș.a. Cel mai de seamă aport la evoluția simfoniei l-au adus V. Poleakov și S. Lobel – autori ai câtor șapte simfonii. Pe lângă simfoniile instrumentale axate pe o formă ciclică, au apărut simfoniile monopartite și monociclice: *Simfonia-balet* de V. Zagorschi, simfoniile concertante ale lui T. Chiriac, *Simfonia* de A. Fiodorova, *Simfonia nr. 3* de Gh. Neaga, simfonia *Sub soare și stele* de Gh. Ciobanu. Simfoniete au scris V. Poleakov, T. Chiriac, O. Negruța, S. Buzilă, V. Rotaru, A. Mulear. Simfonia de cameră a fost cultivată de V. Verhola, B. Dubosarschi, S. Lobel. Întrepătrunderea muzicii instrumentale și vocale este caracteristică simfoniilor vocale compuse de I. Macovei, S. Lobel, E. Lazarev, Gh. Neaga.

De prin anii '50 încoace se dezvoltă intens **muzica instrumentală și vocală de cameră**. Mai multe lieduri și romanțe au scris V. Zagorschi, A. Stârcea, N. Chiosa, S. Lungu, V. Rotaru, Z. Tkaci. În domeniul cântecului de estradă s-au afirmat E. Doga (vestit în mai multe țări ca autor de muzică de film), D. Gheorghiță, V. Vilinciuc, V. Slivinski, C. Rusnac, A. Teodorovici, L. Știrbu.

Procesul de pregătire a cadrelor de muzicieni profesioniști se realizează de către liceele de muzică *C. Porumbescu* și *S. Rahmaninov*, fondate în 1990 în baza reorganizării Școlii muzicale speciale, Colegiul de Muzică *Șt. Neaga* înființat în 1945, Colegiul de Muzică și Pedagogie din Bălți instituit în 1969, Colegiul de Muzică din Slobozia (1954) transferat la Tiraspol în 1970, Colegiul Republican de Creație Populară din Soroca, fondat (1991) în baza Școlii Republicane de Cultură și Artă. Învățământul muzical universitar și postunivesitar se efectuează în cadrul Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP), constituită în 2002 ca succesoare a Conservatorului de Stat reorganizat în Institutul de Stat al Artelor (1963), divizat, în 1984, în Conservator (din 1993 – Academia de Muzică) și Institutul Moldovenesc de Stat al Artelor, comasate în 1999 sub cupola Universității de Stat a Artelor.

Catedrele de *Istoria Muzicii și Folclor, Teoria Muzicii și compoziție* ale AMTAP, Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor, Sectorul *Muzicologie* din cadrul Institutului *Patrimoniul Cultural* (din 1990 până în 2006 – *Studiul Artelor*) al Academiei de Științe a R. Moldova sunt cele mai de seamă centre ale studierii artei profesioniste și folclorului muzical național. În anii '50-'80 ai sec. al XX-lea, aici s-au manifestat L. Axionova, B. Kotlearov, G. Ciaicovschi-Mereșanu, Z. Stolear, E. Kletinici, I. Miliutina, E. Vdovina, E. Golubeva, P. Stoianov, în ultimele decenii ale sec. XX și la începutul sec. XXI – V. Axionov, G. Cocearova, E. Mironenco, M. Belîh, S. Badrajan, I. Suhomlin-Ciobanu, V. Galaicu, V. Ghilas ș.a.

Altare românești

Călugării sciți

Daniel GLIGORE

„...nu mai este elen și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți Hristos” (Coloseni 3, 11)

Aceste cuvinte scrise de Sfântul Apostol Pavel colosenilor evidențiază creștinarea sciților. Misiunea Sfântului Apostol Andrei în actuala Dobroge și a Sfântului Apostol Filip în actuala Oltenie și Muntenie sunt realități istorice.

În Sinaxarul Constantinopolitan, la Prăznuirea Sfântului Apostol Andrei, la 30 noiembrie, este menționat că Sfântului Apostol Andrei i-a revenit „a predica în toată regiunea Bitiniei și a Pontului, în provinciile romane Tracia și Sciția, în părțile Pontului Euxin.” Astfel, a propovăduit primul chemat la apostolie în cetățile Histria, Tomis (Constanța de azi), Callatis (actuala Mangalie), Dionysopolis (Balcic), Cuzgun (actualul Ion Corvin) etc. Aici, la Cuzgun, spune o veche tradiție creștină că s-a odihnit Sfântul Apostol Andrei cu însoțitorii lui într-o pădure de la marginea satului în care sunt două peșteri. Peșterile au servit ca loc de odihnă și de închinare, ulterior fiind folosite ca locașuri de cult pentru primii creștini din Sciția Mică.

Cercetările arheologice începute din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și care se continuă au dus la descoperirea a peste 30 de bazilici în Dobrogea de astăzi, toate din secolele IV-VI.

Argumente ale creștinismului primar sunt și piesele artei paleocreștine, precum inscripții (aproximativ o sută), în special pe monumente funerare din sec. IV-VI, un disc de argint aurit (diametru 61 cm.) aparținând episcopului Paternus al Tomisului (începutul sec. VI) – astăzi în Muzeul Ermitaj din Skt. Petersburg, opaițe paleocreștine în Dobrogea și în alte părți ale României. Episcopul Paternus a participat și a semnat documentul sinodal din anul 520 de la Constantinopol cu titulatura de „Provinciae Scythiae Metropolitanus”.

Donariul de la Biertan, obiect votic creștin, datând din epoca constantiniană (sec. al IV-lea), a fost descoperit în apropierea localității Biertan din Sibiu. Inscripția EGO ZENOVIVS VOTVM POSVI (*Eu, Zenovius am depus acest dar*), sub care se află monograma lui Iisus Hristos, este o dovadă a latinității, creștinătății și continuității populației autohtone din Transilvania în primele secole creștine.

Peștera Sf. Apostol Andrei, prima biserică creștină de pe teritoriul actualei Românii

La aceste dovezi de prosperitate a vieții creștine în teritoriul actualei Românii, trebuie adăugată și misiunea fundamentală îndeplinită de monahii sciți în Occident, Orient și în întreaga lume. Mă voi rezuma doar la câteva aspecte esențiale.

Primele reguli monahale din Apus, date după model răsăritean însă adaptate specificului locului, aparțin Sfântului Ioan Cassian (360-435), originar din Sciția Mică. Era un foarte bun cunoscător al limbii grecești, o dovadă în plus a existenței unui mediu creștin răsăritean în Dobrogea. Aici, pe lângă latină, se vorbea și greaca, cel puțin în cultul bisericesc. După ce a trăit la mănăstirile din Betleem, Egipt, Alexandria, Constantinopol, ajungând până în desertul Skete, unde a trăit în preajma marilor viețuitori Moise și Pafnutie, cunoscând tradițiile monahale conobite, sarabaite și anahoretice, a devenit ucenicul Sfântului Ioan Hrisostom care l-a și hirotonit diacon și cu care a mers în acțiuni misionare în zona Dunării. În anul 404/5 a mers la Roma, unde l-a cunoscut pe Leon, viitorul episcop de Roma. În 415/6 a înființat la Massilia (Marsilia de astăzi) o mănăstire de călugări și una de călugărițe, pentru care a conceput **primele reguli monahale din Apus, după modelul răsăritean, cu unele adaptări necesare locului.** Ioan Cassian a adus așadar viețuirea monahală răsăriteană în apus.

Dionisie cel Mic sau Exiguus este o personalitate a lumii creștine de la sfârșitul secolului al IV-lea și mijlocul secolului al V-lea care a pus cronologia în legătură cu Nașterea Domnului. Titlul de „cel Mic” sau „Exiguus” l-a luat el însuși ca gest de modestie și smerenie. După propriile afirmații, reținute de Cassiodor, s-a născut în Sciția Mică, în jurul anului 470. Educația a primit-o în una dintre mănăstirile din Dobrogea. Călătorește în Orient. Răspândirea monofizitismului în Orient îl determină să ia atitudine și să meargă în Constantinopol. Bun cunoscător de greacă și latină, este invitat de papa Ghelasie la Roma, unde ajunge la sfârșitul secolului al IV-lea și se stabilește la Mănăstirea Sfânta Anastasia.

Donariul de la Biertam

Are o activitate deosebit de bogată la Roma pe durata episcopatului a zece papi (Atanasie II, Simachus, Laurentius – antipapă, Hormisdas, Ioan I, Felix IV – care a revenit în Scaun pentru a treia oară, Bonfaciu II, Dioscur – antipapă, Ioan II; Agapet I, Silveriu și Vigiliu). Dionisie Exiguus a lăsat o inestimabilă operă Bisericii Creștine. Prin traducerile făcute din părinții și scriitorii Bisericii Creștine din Orient, precum Chiril al Alexandriei, Grigorie de Nysa, Proclus etc., a făcut cunoscută teologia răsăriteană în mediul latin, făcând accesibilă învățătura creștină cristalizată din punct de vedere dogmatic, așa cum a fost gândită, trăită și transmisă de teologii răsăriteni, cunoscători ai argumentării filosofice, mai puțin familiară Romei la acea vreme. Este un promotor al teologiei creștine răsăritene, redactată în limba greacă, în Biserica creștină din Occident, Biserica din Orient și Occident având aceeași credință apostolică. Tot monahului scit îi solicită episcopii Romei să traducă în latină colecțiile de canoane bisericești, fixate de diferite sinoade sau concilii, alcătuind trei culegeri juridice distincte, conținând de la canoanele apostolice până la scrisorile papale contemporane. Astfel, Dionisie este **întemeietorul dreptului canonic apusean.** Din neamul nostru este primul istoric bisericesc care a avut o viziune nouă, creștină, asupra cronologiei, **reformând calendarul creștin prin fixarea ca punct de început al erei creștine Întruparea Domnului.** Dionisie abandonează era lui Diocleţian și acceptă anul 753 a.u.c. ca an al Întrupării Domnului și punctul de la care începe era creștină. Calendarul său, cu o oarecare eroare, a fost adoptat de Italia (527), Franța și Anglia (Sinodul de la Whitby, 664), extinzându-se treptat în întreaga lume creștină.

Presbiterul Ioan Maxențiu (n. în a doua parte a sec. V și decedat înainte de mijlocul sec. VI) din Sciția Mică era arhimandrit într-o mănăstire aflată sub jurisdicția episcopului Paternus de Tomis. Această mănăstire era un puternic centru teologic, viețuitorii fiind foarte buni teologi, implicați în controversele Bisericii legate de hristologie. Mai mult, teologii sciți sunt cei care propun Constantinopolului, în timpul controverselor din 517 legate de Sinodul de la Calcedon din 415, noua formulă hristologică cunoscută și sub denumirea de formula teopaschită: „Unus de Trinitate passus est in carne”. Lucrarea lui Ioan Maxențiu, *De Christo professio,* este discutată în Constantinopol și cu delegația din Roma. Călugării sciți, care sunt de acord cu sinodul de la Calcedon din 415 și propun chiar mărturisirea teopaschită, denunță ereziile lui Pelagiu, Coelestius și ale adepților lui Teodor de Mopsuestia.

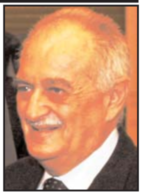
Pregătirea cărturărească și grija pentru păstrarea credinței dreptmăritoare face ca monahii sciți să trimită o delegație formată din călugării Achile, Ioan, Leonțiu și Mauriciu la episcopul Romei pentru a-i prezenta învățătura cristalizată. Călugării sciți au un mare rol în disputele teologice, adresându-se și episcopilor africani aflați în exil în Sardinia, prin apelul lui Maxențiu către „Dacianus, Fortunatus, Albanus, Orontius, Boethus, Fulgentius, Januarius și cei împreună mărturisitori cu ei”.

Din opera lui Ioan Maxențiu s-au păstrat: *Libellus fidei,* adresată delegației trimise de Papa Hormisda la Constantinopol; *Professio brevissima catholicae fidei; Brevissima adnotationis ratio Verbi Dei ad propriam carnem; Responsio contra acephalos; Contra nestorianos et pelagianos ad satisfactionem fratrum; Introducere* la lucrarea colectivă făcută de călugării sciți în care expun doctrina lor trinitară, *Prolegomena ad Maxentii aliorumque scytharum monachorum; Responsio adversus Hormisdae. Epistulam XXVIII* care conține disputa lui cu Hormisda. Este posibil ca și cele opt canoane cunoscute sub denumirea de *Araussicane,* sosite la Roma pentru conciliul de la Orange din 529, să aparțină lui Maxențiu. Vezi *Migne,* 86, 1, 75-158. Opera lui Ioan Maxențiu dovedește profunde cunoștințe și trăire teologică înaltă, o rațiune clară și logică, rafinament deosebit.

Învățătura călugărilor sciți, sintetizată de Ioan Maxențiu, a fost acceptată în cele din urmă de Sinodul de la Roma din 532. Episcopul Romei, Ioan al II-lea, a apărat și declarat corectă învățătura călugărilor sciți. Sinodul de la Constantinopol din 553 a anatemizat pe toți cei care au condamnat sau vor condamna învățătura călugărilor sciți. Preocuparea și grija pentru dreapta învățătură a călugărilor sciți dovedesc pregătirea teologică, viața aleasă și vigoarea comunităților creștinești din zonă. Mărturisirea dreptei credințe a fost concretizată prin lucrări speciale împotriva ereziei nestoriene, precum cele ale lui Ioan Cassian, Ioan Maxențiu, Leonțiu și episcopul Ioan de la Tomis, dar și prin traduceri din Sfântul Chiril al Alexandriei și prefețe, ca Dionisie Exiguus, sau în lucrări generale adresate altor episcopi din lumea creștină de atunci cum este cea adresată episcopilor africani.

Toate aceste realități istorice dovedesc trăirea creștină autentică și pregătirea teologică înaltă a monahilor sciți care au participat de-a lungul istoriei la toate momentele marcante din istoria Bisericii Creștine universale, având o singură dorință arzătoare: mărturisirea prin cuvânt și fapte a Evangheliei lui Hristos, Mântuitorul lumii.

Mănăstirea Hurezi (II)

Radu Ştefan VERGATTI

Un element aparte îl constituie pictura murală din interiorul bisericii. Impresionează, apriori, părăsirea canoanelor erminiilor bizantine (nota 9). Aici, prin şcoala lui Constantinos şi a elevilor săi, Ioan, Andrei, Neagoe, Ioachim, Stan (n.10), s-au adus elemente noi.

În primul rând, s-a remarcat că în şcoala lui Constantinos, asemeni aceleia create de contemporanul său Pârvu Mutu Zugravu (n.11), meşterii zugravi au părăsit hieratismul chipurilor personajelor. A apărut expresia umană a fiecărui chip. S-a ajuns astfel la o individualizare a fiecărui individ pictat.

În ceea ce priveşte portretul de grup al ctitorului şi al familiei sale, se surprind uşor aspecte ale caracterului oamenilor şi ale relaţiilor dintre ei. Desigur, figura dominantă este cea a domnului. Pictorul a surprins cu artă şi cu tact relaţiile lui Constantin Vodă Brâncoveanu cu unchii săi Constantin Cantacuzino stolnicul şi Mihai Cantacuzino spătarul. Primul dintre cei doi, stolnicul, are chipul întors de la domn, figura marcată de supărare şi gura arcuită într-un rictus mustrător, dispreţuitor (n.12).

Cel de-al doilea unchi, spătarul, are şi el figura oarecum întoarsă de la nepotul său, domnul. Nici el nu-l priveşte direct pe Vodă Brâncoveanu. Are pe chip, asemeni fratelui său, stolnicul, o expresie mustrătoare.

Foarte probabil, artistul pictor portretist a redat ceea ce se ştia atunci la Curtea Domnului: raporturile între nepot şi unchi erau în curs de răcire. Desigur, a fost un act de curaj din partea artistului care a redat, a prefigurat acea situaţie, deoarece domnul era comanditar, plătea lucrarea şi avea puterea de a lua hotărâri. Modul în care se exprima o situaţie, o idee, un îndemn, prin pictură, era foarte însemnat în epocă pentru oamenii care nu ştiau să scrie şi să citească, dar înţelegeau exprimarea din pictura murală (n.13).

Legat de pictura de la Hurezi, s-a afirmat că imaginea de grup a familiei ctitorului, un portret votiv colectiv, ce îmbină membrii familiilor Brâncoveanu şi Cantacuzino, ar fi o noutate (n.14). Este o eroare. În realitate, portretul votiv reprezentat de un grup, de o familie, redă o idee care circula în epocă. Ea a fost materializată de cei doi mari pictori ai vremii şi de şcolile lor. Cele mai cunoscute exemple sunt ale lui Pârvu Mutu Zugravu la Filipeştii de Târg, unde apare grupul celor 55 de membri ai familiei Cantacuzino, dominaţi de postelnicul Constantin Cantacuzino, şi al lui Constantinos, cu portretul votiv de la Hurezi şi cel din Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Curtea Domnească din Târgovişte (n.15).

Mănăstirea Hurezi are meritul ca, în calitate de ctitorie domnească majoră, să fie un exemplu pentru celelalte biserici ridicate din porunca lui Constantin Vodă Brâncoveanu. Cel mai grăitor caz este al Bisericii Sf. Gheorghe Nou din Bucureşti, o copie a Mănăstirii Hurezi, transpusă în mediul urban (n.16).

Un element original, singular în pictura murală bisericească din tot Evul Mediu, în Ţara Românească, îl constituie reprezentarea ctitorului de două ori. În primul rând, apare în cadrul portretului votiv. În al doilea rând, este reprezentat copil, având o coroană simbolică, princiară, plutind deasupra capului. Normal, pictorul, foarte probabil în urma sugestiei domnului, a încercat să îndemne privitorul să creadă că din pruncie Brâncoveanu a fost destinat ocupării Tronului. În niciun alt caz, ctitorul nu este reprezentat de două ori în aceeaşi biserică şi nu sugerează că el va ocupa Tronul. S-ar putea crede că prin acest mesaj al picturii se forţează anunţarea cunoaşterii predestinării divine, a preştiinţei divine de către domn. Este o viziune de o îndrăzneală cutremurătoare.

Mănăstirea Hurezi a mai constituit o atracţie şi prin biblioteca ei (n.17). Crearea unei biblioteci într-o mănăstire nu era o noutate. Sigur, ne-ar putea duce gândul la biblioteca din Mănăstirea Bistriţa, ctitorie a strămoşilor îndepărtaţi ai Brâncoveanului, boierii Craioveşti. Ceea ce este deosebit, demn de remarcat, constă în aducerea la Hurezi, în flux continuu, a unei serii de lucrări valoroase. Crearea acestei biblioteci deschise, cu caracter teologic, are extremă importanţă pentru activitatea domnului în domeniul dezvoltării civilizaţiei româneşti. Desigur, exemplul unchiului său, stolnicul Constantin Cantacuzino, şi al bibliotecii acestuia a fost crucial pentru domn. Nu trebuie să se uite însă că Brâncoveanu a mers mai departe. Pe lângă propria sa bibliotecă umanistă, din Palatul Domnesc bucurestean (n.18), pe lângă donaţiile făcute Academiei Domneşti, aceasta din urmă fiind susţinută de eforturile bogatului unchi stolnic, domnul a dezvoltat şi tipul de bibliotecă teologică, model în această direcţie fiind Hurezi.

Neîncetat, domnul a îmbogăţit şi fondul de carte din Ţara Românească, în general, şi de la Mănăstirea Hurezi în special, prin tipografii (n.19). În epoca brâncovenească, în Ţara Românească au fiinţat cinci tipografii, la Bucureşti, Snagov, Buzău, Râmnic şi Târgovişte (n.20). Ele au fost completate prin imprimerii dăruite de domn la Alep şi la Tbilisi (n.21), adevăraţi „ambasadori" ai cărţii şi culturii româneşti. Pe aceeaşi linie s-a înscris şi tipărirea, în anul 1701, în Snagov, a *Praschinatarului Ierusalimului şi a toată Palestina* (n.22). Lucrarea, realizată cu ajutorul monahilor de la Mănăstirea Hurezi, se pare că a fost prima din sud-estul Europei tipărită în limba turcă osmană, cu alfabet osman (n.23), deoarece religia islamică interzicea folosirea şi răspândirea tiparului în Sublima Poartă. Şi acest act a dovedit un curaj remarcabil al domnului care înfrunta clericii islamului.

Legătura monahilor din Mănăstirea Hurezi cu intelectualii medievali români este vădită şi de viaţa şi faptele lui Andronache postelnic, fiul lui Pascale vornicul din Târgovişte (n.24). Acest postelnic Andronache a fost un produs tipic al boierimii româneşti, moştenitor al unei averi imense, dobândite rapid de tatăl său Pascale vornicul. Amintirea i se păstrează în capitala de vară a Ţării Româneşti prin ctitoria sa, Biserica Geartoglu, situată vizavi de Mănăstirea Stelea. La îndemnul domnului care, în anul 1710, a refuzat să primească pentru el darurile oferite de Andronache postelnicul, acesta, în anul următor, 1711, a donat cea mai mare parte a imensei sale avuţii Mănăstirii Hurezi. Apoi, tânărul orăşean târgoviştean a plecat pentru studii la Veneţia. Acolo, în condiţii neclare, şi-a pierdut banii lichizi. În acea situaţie, s-a călugărit sub numele de Athanasie, în micul schit Stavronichita de la Sfetagora (Muntele Athos).

Legătura acestui orăşean bogat cu Mănăstirea Hurezi, daniile lui explică, pe de o parte care erau izvoarele bogăţiei sfântului lăcaş, ele nelimitându-se numai la ofrande domneşti, pe de alta – profunzimea credinţei existente la toate nivelurile populaţiei.

Desigur că ar putea fi date încă multe exemple pe această linie deschisă, a credinţei creştine şi a unei ample devoţiuni faţă de complexul monastic Hurezi. Dar, deoarece spaţiul este limitat, îmi rezerv dreptul şi obligaţia de a face noi dezvăluiri despre Hurezi cu alt prilej, când voi completa observaţiile personale expuse aici.

Note

9. Cf. André Grabar, *La peinture Byzantine. Étude historique et critique,* Skira, Geneve, 1953, p. 31-47; I.D. Ştefănescu, *La peinture religieuse en Valachie et Transylvanie depuis les origins jusqu'au XIX siecle,* vol. I, Paris, 1930, p. 173-176 şi urm.; idem, *Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti,* ed. cit., p. 130 şi urm.; pictorii-zugravi, pietrarii-sculptori, artizanii argintului şi broderiei s-au folosit în toată perioada vârstei de mijloc, a umanismului, a barocului şi preiluminismului în sud-estul Europei, de erminii şi caiete de modele ale unor zugravi; erminiile reprezintă manuale în care sunt cuprinse normele după care trebuia efectuate picturile religioase; cel mai vechi este al ieromonahului Dionisie din Furna, aflat la Sf. Munte, descoperit în 1839; este o compilaţie după textele altor erminii mai vechi; el a fost întocmit între anii 1701-1733 şi a fost tradus în franceză, germană şi rusă; cuprinde tehnica picturii bizantine, pregătirea ustensilelor şi a culorilor, modul de executare a copiilor de pe frescă sau ipsos, de sfărâmare a aurului pentru „vopsele de aur", de lucru cu marmura etc.; partea a doua a erminiei este un tratat complet şi sistematic de iconografie bizantină, care descrie felul în care trebuie realizate scenele din Vechiul Testament sau din vieţile şi faptele sfinţilor, profeţilor etc., scenele din Noul Testament, sărbătorile lui Iisus; se dau lămuriri despre poziţionarea acestor imagini în biserică (în altar – numai subiecte legate de Liturghie şi Sfintele Taine; în naos – viaţa şi minunile lui Iisus, precum şi unii sfinţi militari, pe peretele vestic tablourile votive ale ctitorilor; pe cupolă şi în pantocrator – Iisus împreună cu prorocii şi apostolii; în pronaos şi pridvor – 365 scene reprezentând calendarul bisericesc, cu toţi sfinţii, ce începe la 1 septembrie şi se termină la 31 august); nici una dintre erminiile cunoscute nu dă indicaţii despre frescele de la exterior (cf. Vasile Grecu, *Versiunile româneşti ale erminiilor de pictură bizantină*, Cernăuţi, 1942, passim); în bisericile şi mănăstirile româneşti au fost păstrate numeroase erminii traduse în limba slavonă, originalele fiind în greceşte; în anul 1841, la Hurezi, Gheorghe Zugravul a întocmit o colecţie de 330 pagini cu mai multe erminii; ea a fost tipărită de Episcopul Ghenadie al Râmnicului în anul 1891, sub titlul *Iconografie, arta de a zugrăvi tâmplele şi icoanele bisericeşti* (cf. Ştefan Meteş, *Zugravii bisericilor româneşti*, în *Anuarul CMI, secţia pentru Transilvania*, 1926-1927, Cluj, 1929, p. 19-24); caietele de modele, în schimb, sunt colecţii de modele iconografice copiate de cele mai multe ori după erminii; acestea sunt asemeni tratatelor de pictură occidentală (Albrecht Dürer, *Proportionlehre*, Nurnberg, 1588; Leonardo da Vinci, *Trattato della pittura,* ed. Ludwig, Wien, 1882 etc.); caietele de modele au circulat între meşteri, fiind îmbogăţite de aceştia de la o generaţie la alta; un astfel de caiet e cel început pe la anul 1740 de un Radu Zugravul; pe el se află modele adăugate de un alt zugrav, Mihai, şi de mulţi alţi meşteri-pictori-zugravi din sec. al XIX-lea; ei au notat şi evenimente din viaţa lor în paginile caietului (BAR, secţia manuscrise, ms. rom. nr. 4602); aceste caiete de modele nu erau lucrări cu canoane fixe, oficiale, ca erminiile bizantine; ele au fost impuse de nevoile practice şi au fost şi rezultatul experienţei şi inovaţiei; ele au contribuit totodată, la formarea zugravilor, la asigurarea continuităţii picturii; prezintă un mare interes documentar pentru cunoaşterea modului în care se alegeau şi se formau zugravii de biserici (cf. Vasile Grecu, *Cărţi de pictură bisericească bizantină,* Cernăuţi, 1932, passim; Teodora Voinescu, *Un caiet de modele de pictură medievală românească*, în *Pagini de veche artă românească*, III, Bucureşti, 1974, p. 148-243).

Altare românești

10. Victor Brătulescu, *Zugravul Constantinos*, în *Mitropolia Olteniei*, 1961, nr. 10-12, p. 688-698; Teodora Voinescu, *Școala de pictură de la Hurezi*, în *Omagiu lui George Oprescu*, București, 1961, p. 573-587; Vasile Drăguț, Nicolae Săndulescu, *Arta Brâncovenească,* București, 1971, p. 25.

11. Teodora Voinescu, *Pârvu Mutu Zugravu,* București, 1968, passim; R.Șt. Vergatti (Ciobanu), *Pe urmele stolnicului...*, ed. cit., p. 39 și urm.

12. R.Șt. Vergatti (Ciobanu), *Pe urmele stolnicului....*, ed. cit., p. 267 și urm.; idem, *Constantin Vodă Brâncoveanu și Cantacuzinii*, în *Constantin Basarab Brâncoveanu,* coord. de Ion Pătroi, secretari științifici Dinică Ciobotea, Dorin Teodorescu, Universitaria Craiova, Slatina, 2004, p. 342-359.

13. În fața întregii societăți, exprimarea separării domnului de unchii săi Cantacuzini s-a văzut la 14 decembrie 1704, când spătarul Mihai Cantacuzino a târnosit biserica Mănăstirii Colțea și întregul complex ecleziastic din jurul ei; cronica oficială a Țării Românești, scrisă de Radu Greceanu, nu consemnează participarea domnului la acest însemnat eveniment; se marca astfel tratarea cu superbie a actului de cultură al marelui boier Cantacuzin (cf. Panait I. Panait, Ștefan Ionescu, *Constantin Vodă Brâncoveanu. Viața. Domnia. Epoca,* București, 1969, p. 226); ulterior, domnul a încercat o reapropiere de unchii săi, dar răul era făcut și nu mai putea fi reparat.

14. Cf. I.D. Ștefănescu, *Iconografia artei bizantine și a picturii feudale românești,* București, 1973, p. 161.

15. Cf. Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab,* Curtea de Argeș, 2009, p. 55 și urm.; spre deosebire de alte portrete de grup, în această din urmă frescă apar numai ascendenții pe linie masculină ai lui Constantin Vodă Brâncoveanu, ascendenți care au domnit ocupând Tronul Țării Românești; se indică astfel o concepție a lui Brâncoveanu, vrând să marcheze clar descendența sa neîndoielnică din „sireaua” Basarabilor.

16. Biserica de la Sf. Gheorghe Nou din București, inițial, a fost o biserică mică, pe temeliile căreia în timpul lui Antonie Vodă cel Bătrân, în jurul anului 1671-1672, marele dragoman Panaiot Nicoussios Mammona, cu cheltuiala lui, a ridicat o nouă biserică, în jurul căreia a făcut un han de mici proporții; domnul Constantin Brâncoveanu a decis să facă un han de mari proporții, care să rivalizeze cu cel construit din porunca unchiului său, Șerban Vodă; despre construirea hanului Sf. Gheorghe și a Bisericii Sf. Gheorghe Nou din București, copie mărită a Hurezilor, cronicarul oficial al domnului, Radu Greceanu, a scris: „În această vară s-au isprăvit și chiliile hanului de la mănăstirea lui Sfeti Gheorghe de aicea din București, carele era făcute mai dă dămult, din zilele lui Antonie Vodă cel Bătrân, carele să făcuse cu cheltuiala unui Panaiotache, ce fusese dragoman mare împărătescu, însă numai așa, câte un rând de bolte era făcute. Iar după aceia, când au fost în zilele mării sale lui Costandin Vodă, după al 7 an din domniia mării sale, apucatu-s-au măria sa cu multă nevoință și multă cheltuială de au făcut pă dăsupra celorlalte altu rându de chilii foarte bune și boltite jur împrejur și case patriersăști deosebi și alt rând de case igumenești, foarte bune, cum să cade, pre cum să și văd, care în 3 ani acestea toate s-au făcut, și acest bun lucru de folos, ce să începuse, s-au isprăvit. (...) Într-acest an al șaisprăzecele, măriia sa vodă fiind mult rugat și supărat dă sfințiia sa părintele patriarhul Ierusalimneanu, chir Dositheu, pentru biserica lui Sfeti Gheorghie de aici din București, care fiind mică și întunecoasă și nefiind după potriva hanului carele înprejurul ei era, zicând: precum au nevoit de au făcut rândul chiliilor după înprejur, să facă și mănăstirea. Așa dar măriia sa, ca un milostiv și iubitoriu de a face pomeni, bine au voit

și den temelie acea biserică stricându-o, au rădicat o mare și minunată și frumoasă mănăstire, după cum să vede. (...)Aici să însămnează ca să să știe că într-acest an al șaptesprezecele al domnii mării lui Ion Costandin Băsărabă voevod, s-au isprăvit de toată zidirea și învălișul și cu toate cele den afară câte trebuescu, frumoasa și marea mănăstire a lui Sfeti Gheorghie dă aici den București, care den trecutul an a o zidi au început măriia sa, pe cum înapoi s-au pomenit, și într-acest an dă tot s-au isprăvit, cum ziși, dă cele după din afară.” (cf. Radu logofăt Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, publ. de Aurora Ilieș, București, 1970, p. 124, 152, 156; pentru descrierea, înzestrarea etc. a Hanului Sf. Gheorghe Nou, a se consulta în special Dinu V. Rosetti, Panait I. Panait, *Cercetări privitoare la ctitoria brâncovenească Sf. Gheorghe Nou din București*, în *Revista Muzeului de Istorie și Artă a Municipiului București*, nr. VI, 1968, p. 97-117; Panait I. Panait, Șt. Ionescu, op. cit., p. 94; a se vedea și G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor,* București, 1899, p. 487; G.D. Florescu, *Din vechiul București,* București, 1935, p. 136; G. Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, București, 1985, p. 47-51, etc.

17. Pe frontispiciul intrării în bibliotecă domnul a poruncit să se dăltuiască în piatră: „Biblioteca de hrană dorită sufletului, această casă a cărților îmbie spre înțeleaptă îmbelșugare”. Din catalogul bisericii, descoperit în anul 1791, rezultă că se păstrau în ea 392 volume (cf. C. Dima Drăgan, Mihail Caratașu, *Un catalog necunoscut al Bibliotecii Mănăstirii Hurez*, în *Biserica Ortodoxă Română,* LXXXVII, 1969, nr. 5-6, p. 590; I. Ionascu, *Istoricul Mănăstirii Hurezi,* în *Arhivele Olteniei,* XIX (1935), nr. 79-82, p. 339-344.

18. Cf. Panait I. Panait, Ștefan Ionescu, *Constantin Vodă Brâncoveanu. Viața. Domnia. Epoca,* București, 1969, p. 351-353; ce s-a putut salva dintre cărțile aflate în biblioteca palatului domnesc din București a fost dus la Hurezi; s-au putut identifica ușor cărțile provenite de la București în urma citirii autografelor de pe filele de gardă (cf. ibidem; Al. Odobescu, *Foletul novel,* în *Revista Română*, I/1861, p. 661-662; I. Ionascu, *Istoricul Mănăstirii Hurez,* loc. cit., p. 339-344).

19. Cf. idem, *Aspecte ale vieții spirituale în epoca lui Constantin Vodă Brâncoveanu prin prisma relațiilor cu Cantacuzinii,* în *Constantin Brâncoveanu,* București, 1989, p. 225 și urm.

20. Ibidem; G. Ștrempel susținea că sunt trei tipografii (cf. Gabriel Ștrempel, *Mărturii ale culturii și artei brâncovenești*, în *Constantin Basarab Brâncoveanu,* ed. cit., p. 375); se poate emite această teză deoarece sunt unificate tipografiile: cea de la Râmnic cu cea de la Târgoviște, cea de la București cu cea de la Snagov, la care este adăugată aceea din Buzău.

21. Cf. Virgil Cândea, *Opera lui Constantin Brâncoveanu în Orientul Apropiat*, în *Constantin Brâncoveanu...*, ed. 1989, p. 172 și urm.

22. Cf. C.C. Giurescu, *Livres turcs imprimés a Bucarest (1701-1768),* în *Revista Istorică Română*, III, 1945, p. 278.

23. Se pare a fi fost prima carte tipărită în sud-estul Europei care a folosit alfabetul osman; lucrarea, cu binecuvântarea patriarhului Antiochiei, Athanasios al IV-lea Dabbas, a putut să fie imprimată la Snagov unde erau buni specialiști cunoscători ai limbii; a se vedea și punctul de vedere exprimat de Geoffrey Roper, *Arabic biblical and liturgical texts printed in Europe in the 16th-18th centuries*, în *550 ani de la prima atestare documentară a orașului București,* lucrările Simpozionului Internațional Cartea. România. Europa, ed. a II-a, 20-24 septembrie 2009, București, 2010, p. 179.

24. Cf. George Potra, *Informații documentare asupra istoriei Târgoviștei în secolele XVII-XVIII:* II. *Un târgoviștean student la Veneția*, în *Acta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii,* 3, Târgoviște, 1972, p. 201-208; idem, *Tezaurul documentar al Județului Dâmbovița (1418-1800),* 1, Muzeul Județean Dâmbovița, Târgoviște, 1972, p. 581-583, doc. nr. 755.

Din învățături...

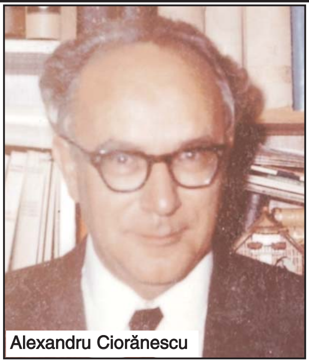
Și iarăși, voi, fiii mei și unșii lui Dumnezeu, iată cât am putut și eu să vă învăț, cum se cuvine domnului să-și orânduiască dregătorii, când vrea [să pună] pe cineva în dregătorie pe potriva sa. Astfel, se cuvine, dacă vreți să așezați pe dregătorii voștri în dregătorii, nu după fățărnicie și după înrudire. Pentru că, dacă unii vor avea o mulțime de rude, sau dacă vor fi unii dintre rudele voastre, atunci să dați o dregătorie mai mare celor ce vă sunt din familie sau celor care vor fi rude ale domniilor-voastre? Pentru că celui ce este domn adevărat, nu i se cuvine să aibă rude, ci numai slugi drepte. Iar pe slugile care sunt mai sărace și se vor trudi pentru voi cu slujbă bună și dreaptă, voi să le dați înapoi și să aveți grijă numai de cei din familie și de rudeniile voastre? Sau de vor zice alții astfel: „Noi suntem fii de boieri mari, nu se cuvine să ne dai să fim în urma celor săraci!” Dar când vor fi o mulțime de rude și vor fi plini de neomenie și de josnicie, sau dacă vă vor fi rude și nevrednici, sau dintre fiii de boieri, chiar dacă părinții lor au fost buni, iar ei sunt nevrednici și netrebnici, de ce trebuință vor fi? Știi că nu te-au uns ei pe tine ca domn, ci te-a uns Dumnezeu, ca să fii drept față de toți.

Într-adevăr, dacă cei de neam mare, sau dintre rudele voastre sau dintre fiii de boieri, vor fi buni și destoinici, este bine să fie aceia în dregătorii. Nu am spus că va fi rău, ci e bine să fie așa, pentru că li se cuvine lor să fie, și a fost și mai înainte.

Însă pe cei săraci care se trudesc cu slujbă vouă, pe aceștia nu-i puneți mai prejos de fiii de boieri, ci să fiți aproape de dânșii, pentru că și de aceștia veți avea nevoie cândva, după cum le va fi cu putință cu mâinile lor. Dacă va fi dintre aceștia săraci unul mai bun decât cei de neam mare, sau din rudele voastre, sau din fiii de boieri, să nu dați locul cel mai de cinste cu părtinire celor nevrednici, ci dați-l celui vrednic, chiar dacă este sărac și va păzi dregătoria cu cinste.

Meșterul Manole

Alexandru CIORĂNESCU

Alexandru Ciorănescu

Cineva, unul dintre acei pedanți ai scrisului care se îndeletnicesc cu descoperirea paielor din ochii aproapelui și a căror rasă nu e pe cale să se stingă, poreclise pe vremuri pe Vasile Alecsandri „meșterul Drege-Strică". Numele acesta i se păruse meritat de poet, pentru modificările pe care le adusese poeziilor populare culese și publicate de el, modificări care, după măruntul critic de odinioară, dădeau o icoană falsă a inspirației și a sentimentelor populare.

Nu e locul să discutăm aici ce e adevărat și ce nu e în acuzațiile ce se aduc, din acest punct de vedere, lui Alecsandri. E adevărat că modificările lui sunt destul de numeroase și deseori vizibile prin artificiul lor. Dar nu rămâne mai puțin adevărat că poeziile populare așa cum se găsesc în culegerea lui Alecsandri sunt mai frumoase decât în toate celelalte culegeri. Nu mai departe decât povestea Meșterului Manole, care în colecția lui G. Dem. Teodorescu e de trei ori mai lungă decât în cea a lui Alecsandri și care câștigă cel puțin tot de atâtea ori în forma concisă și sigură în care a îmbrăcat-o poetul moldovean.

Dar oricare ar fi meritul lui Alecsandri în această privință, el rămâne, aici ca și în cazul *Mioriței*, sau al tuturor celorlalte balade bătrânești, un simplu colaborator al muzei populare. Meritul lui e de a fi dat inspirației străvechi o haină mai potrivită, de a fi introdus examenul unui spirit critic constient de mijloacele și de efectele sale, de a fi îndiguit și îndreptat viguroasa revărsare de sevă care caracterizează opera poetului anonim.

Povestea, după cum remarcă Alecsandri însuși, are rădăcini adânci în folclorul balcanic, și dacă vom avea răbdarea să căutăm mai departe, desigur că i le vom găsi și aiurea. În orice caz, Alecsandri însemna, în notele culegerii sale, indiscutabila asemănare a legendei construirii mânăstirii de la Argeș cu aceea a zidirii cetății Scutari, cu a podului de la Arta și cu alte monumente balcanice care, dintr-un motiv sau din altul, au izbit mai cu osebire închipuirea populară.

Legenda cetății de la Scutari mai cu seamă e interesantă prin apropierile ce se pot face cu româneasca poveste a lui Manole.

Acolo, ca și aci, zidirea abia începută se ruinează peste noapte. Pânza Penelopei se destramă și ea tot așa, dar acolo nu intervenea niciun factor supranatural. Aici, duhurile cele rele vin să șoptească celor doi constructori că zidirea lor nu va putea fi sfârșită decât în schimbul unui sacrificiu omenesc. Pentru Manole, ca și pentru Goiko din balada sârbească, sacrificiul acesta n-ar avea nimic extraordinar, pentru că folclorul balcanic ne-a obișnuit de mult cu ideea că la temeliile fiecărei clădiri stă o stafie, un înger al casei, acela pe care-l îmblânzesc sfestaniile inaugurale. Atâtea obiceiuri sunt legate de această străveche credință: furatul umbrei care, într-un fel sau altul, a ajuns până la urechile lui Chamisso, sacrificarea de păsări de curte pe clădirea abia începută, introducerea în casa nouă în primul rând a icoanelor, care să izgonească sau cel puțin să potolească duhul cel rău. Întregul folclor european cunoaște legende în legătură cu această credință. În Germania, în Franța, în regiunile cele mai sălbatice ale Savoiei, se povestește încă și acum legenda cu podul dracului, un pod pe care diavolul l-a făcut într-o noapte în schimbul celui dintâi suflet care avea să treacă a doua zi peste dânsul.

La temelia celebrei mânăstiri de la Mont-Saint-Michel, ca și la aceea a Palatului Regal de la Madrid, legenda și închipuirea populară au așezat asemenea victime omenești.

Tema legământului sângeros, în legătură cu o construcție importantă, n-ar avea deci nimic deosebit pentru imaginația populară. Dar ceea ce face interesul și valoarea legendei lui Manole e faptul că sacrificiul o privește tocmai pe ființa care i-a fost mai dragă. Primarul din Savoia izbutise să-l păcălească pe dracul pentru că a doua zi de dimineață avusese grijă să dea drumul pe pod unui câine, primul și singurul suflet asupra căruia duhul cel rău putea astfel să aibă vreo pretenție. Aici însă problema e de o gravitate și de un interes omenesc, care arată cât de adâncă a fost intuiția artistică a poetului popular. Nouă meșteri mari, zece cu vestitul Manole, sunt puși în dilema de a renunța la visul lor de artă, la dureroasa fantasmă care îi chinuiește și pe care o văd dărâmându-se în fiecare dimineață sub ochii lor, sau de a păși la realizarea ei prin sacrificiul conștient și liber consimțit al ființei celei mai scumpe, al primei soții care va veni spre dânșii a doua zi.

Se va spune că problema e aceeași și în balada populară sârbească. Acolo, însă, singurul care consimte la sacrificiu, și care prin aceasta se condamnă anticipat, e Goiko: ceilalți jură împreună cu dânsul, dar au grijă apoi să dea pe furiș de veste soțiilor, ca să nu vină a doua zi. Goiko e astfel un

Lilica Voicu-Brey și Alexandru Ciorănescu

păcălit, un trădat, o victimă și nu un erou. Aici, cei zece meșteri sângerează la fel și cu o durere egală sunt împinși de aspirația lor spre un ideal imposibil, la monstruoasa hotărâre a sacrificiului menit să-i dezlege de cele pământești. Nici unul nu se ascunde, nici unul nu-și înșeală legământul: fiecare dintre ei e gata să treacă prin examenul sângeros al suferinței și numai întâmplarea oarbă desemnează dintre ei pe cel ales.

Frumusețea jertfei celor zece meșteri stă mai cu seamă în faptul că e solidară și nu e clintită în nici un moment, dând efortului lor spre desăvârșire ceva din răceala astrală și ireală, ceva din fiorul înghețat al marilor minuni, asemănător cu cel din *Luceafărul*, de pildă. Dar a examina frumusețea acestei creații a imaginației populare înseamnă în același timp a aminti fiecare amănunt al baladei, atât de artistic îngemănate și cumpănite în vederea efectului unic. Așa încercările prin care străbate Ana pentru a ajunge, liberă și voioasă, la altarul supremului sacrificiu, așa felul duios și plin de gingășie în care meșterul, îndrăgostit de două vise deodată, ucide pe cel dintâi pentru cel care va avea să dureze, transformând într-o tristă glumă supliciul femeii iubite.

Toate acestea, după cum am spus, tind spre un singur scop, care e zugrăvirea unui implacabil destin. Întreaga noastră poezie populară e plină de superstiția grandioasă a „scrisei", a locului fixat de mai înainte în astre pentru cursul vieții fiecăruia dintre noi. E poate și aceasta o moștenire clasică, o amintire a Moirei stăpânitoare peste zei. Ori de unde ar veni, însă, ea face grandoarea celor mai alese dintre creațiile sufletului popular.

Prezența acestei intuiții a universului s-a semnalat mai cu seamă în *Miorița*. Ea e însă aceeași în fiecare dintre inspirațiile populare și le dă acel larg orizont de sensibilitate, acea vibrare cosmică, acea apropiere firească și familiară de marile probleme ale existenței, acel prelung fior care înseamnă artă adevărată.

În *Meșterul Manole*, destinul e un la fel de puternic stăpân. De data aceasta, el seamănă mai degrabă cu un blestem; și se știe cât de puternică e superstiția blestemului în sufletul popular. Blestemul e o soartă nouă, un destin pervertit, un legământ la fel de puternic. Un blestem se vădește în faptul că meșterii au ales un loc fermecat, locul acelor ziduri înnegrite, acele ruine care nu mai suferă lângă ele o construcție nouă. E un blestem al pământului și al tainicelor puteri, revoltate împotriva încătușării pe care vrea să le-o impună sforțarea omenească. Un blestem e și jurământul meșterilor, un blestem atât de puternic încât nimic nu-i va mai putea împiedica realizarea – nici cataclismele cosmice dezlănțuite de rugăciunea deznădăjduită a lui Manole, nici enormitatea păcatului făptuit. În sfârșit, un blestem e însuși păcatul acesta, care se va răzbuna prin pieirea tuturor celor ce i-au fost părtași; și aceasta e singura explicație a episodului final, care altfel ar putea să pară adăugat, acela al căderii meșterilor rău susținuți în văzduhuri de fragilele lor aripi de șindrilă.

O soartă rea plutește astfel peste întreaga legendă. Un loc blestemat a fost ales ca să fie redat credinței, și pe el s-a clădit cea mai frumoasă biserică din țară. Răscumpărarea aceasta nu se putea face decât printr-o ispășire; și ispășirea e cruntul sacrificiu al iubirii meșterului, al legăturilor lui lumești, sporit apoi cu pierderea vieții, care apare ca o simplă dezlegare. Aceasta pare a fi ideea poetului popular. Dacă avem dreptul să o interpretăm astfel și dacă nenumăratele glose ce s-au adăugat de atunci textului primitiv nu ne-au întunecat înțelegerea precisă a sentimentului primitiv, atunci se poate hotărî că versiunea românească a legendei înfățișează, alături de cele balcanice, un incontestabil progres. Aceasta mă și face să cred că forma românească e cea mai nouă din toate. Celelalte au mai multă apropiere de înțelesul primitiv al legendei, de legăturile ei cu pământul. Sublimarea sentimentului până la un sacrificiu conștient, până la libera opțiune între ideal și real, până la această înălțare la stele care e de altfel exprimată și prin simbolul aripilor de șindrilă, aparține autorului *Mioriței,* frate cu acela care avea să cânte *Luceafărul* de mai târziu. Sângele tracic e cel care vorbește în toate aceste închipuiri; acel ce le-a visat se vede a fi urmașul celor ce au luat parte la misterele lui Orfeu și au plecat pe vârfuri de lance să ducă vești lui Zalmoxis din lumea mizeră de la noi.

Născut la 15 nov. 1911 (Moroieni, Dâmbovița) și decedat la 19 nov. 1999 (Santa Cruz de Tenerife), scriitorul, teoreticianul, criticul și istoricul literar **ALEXANDRU CIORĂNESCU**, figură de prim-plan a exilului românesc anticomunist și unul dintre cei mai mari comparatiști europeni din epoca postbelică, a lăsat îndatorate de pierderea uriașei lui erudiții și puteri creatoare patru țări europene – România, Spania, Franța și Italia – în limbile cărora și-a scris și editat cărțile de referință (cf. Lilica Voicu-Brey, *Alexandru Ciorănescu. Bibliografie: 1930-2010*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2009). Dintre acestea se cuvin citate mai ales: *L'Arioste en France*, I-II (teza sa de doctorat, Paris, 1939, apoi Torino, 1963); *Teatrul românesc în versuri și isvoarele lui* (Buc., 1943); *El barroco o el descubrimiento del drama* (La Laguna, 1957; trad. rom. *Barocul sau descoperirea dramei*, Cluj, 1980); *Diccionario etimológico rumano* (La Laguna, 1958-1966; trad. rom.: *Dicționarul etimologic al limbii române*, Buc., 2002); *Bibliographie de la littérature française du XVIe siecle* (Paris, 1959); *Principios de literatura comparada* (La Laguna, 1964; trad. rom.: *Principii de literatură comparată*, Buc., 1997); *Bibliographie de la littérature française du XVIIe siecle* (Paris, 1967); *Colón humanista. Estudios de humanismo atlántico* (Madrid, 1967); *Bibliographie de la littérature française du XVIIIe siecle* (Paris, 1969); *L'avenir du passé. Utopie et littérature* (Paris, 1972; trad. rom.: *Viitorul trecutului. Utopie și literatură*, Buc., 1996); *Bibliografía franco-espanola: 1600-1715* (Madrid, 1977); *Le masque et le visage. Du baroque espagnol au classicisme français* (Geneva, 1983) – la care se adaugă scrieri literare în versuri și în proză, precum și remarcabile traduceri (precum cea a *Divinei Comedii* în franceză). „D-ta faci minuni, D-le!", îi spusese încă din 1935, la Paris, marele Iorga, pe care Al. Ciorănescu l-a avut ca reper, evocându-l emoționat chiar și în pragul morții. A zămislit în Canare, unde s-a stabilit din 1948, ca profesor la Universitatea La Laguna, o uriașă bibliotecă, adevărată Arcă a lui Noe a culturii umaniste europene. Deși departe de țară, s-a preocupat constant și de valorile culturii românești, pe care a știut încă din tinerețe să le așeze ca nimeni altul în contextul larg și complex al spiritualității europene, cum se vede și din micul studiu despre *Meșterul Manole* (publicat în 1944, în volumul *Literatură comparată*, Casa Școalelor, pp. 315-326) pe care-l reproducem aici. (Lilica Voicu-Brey)

Lacrima Anei

Într-adevăr, ceea ce mi se pare că se desprinde mai limpede din această legendă e, ca și în *Miorița*, disprețul față de realitățile neesențiale. După concepția care pare a sta la temelia tuturor acestor creațiuni, omul nu trăiește decât pentru câteva adevăruri mari. Celelalte, constatările simțurilor, legăturile cu pământul, sunt servituți care așteaptă o eliberare. Dragostea însăși, dragostea de mamă în *Miorița* sau cea de soție în *Meșterul Manole*, nu e decât o piatră de încercare a suferințelor noastre sau, mai bine zis, o cutie de rezonanță care amplifică și ne face să înțelegem mai bine puținul pe care îl ducem cu noi. Si dacă, încă o dată, nu exagerăm înțelesul gândirii populare și valoarea ei artistică, siliți vom fi să ne întoarcem cu mai multă evlavie spre constatarea, atât de banalizată astăzi, că „Românul e născut poet". Într-adevăr, asemenea condiții psihologice mi se par pământul cel mai bun pentru floarea rară a poeziei. Ele explică abundența inspirației populare și valoarea ei în anumite momente; ele dau substratul generos și fertil din care se hrănesc – și vor continua multă vreme să se hrănească – poeții crescuți cu o palmă mai sus de glie, dar care nu s-au desfăcut niciodată din puternica ei îmbrățișare.

Căci legendele acestea sunt o forță vie. La izvorul lor au venit să soarbă câte un strop de azur scriitorii cei mai mari pe care i-a avut omenirea. Un Homer n-ar fi existat fără basme, nici un Boccaccio sau un Ariosto. Povestea lui Faust sau a lui Don Juan au plecat din aceleasi închipuiri populare; și, într-un chip general, s-ar putea spune că nu există literatură mare fără o legătură adâncă și durabilă cu fondul ei popular.

De aceea, rău ar fi fost de literatura noastră, dacă n-ar fi avut la temeliile ei această bogăție de închipuiri populare. Ele au modelat și sufletul scriitorilor noștri, pregătindu-i pentru un anumit număr de sentimente și de idei, potrivite cu sufletul popular. Ele au dat însă acestor scriitori și un magazin de cunoștințe și de perspective asupra vieții, care încă nu e pe cale de a se secătui. Poezia noastră cea mai înaltă trăiește și astăzi din seva populară; și ce dovadă mai bună decât aceasta, că ceea ce numim și astăzi poezie populară, ea însăși nu e altceva decât o poezie înaltă, pe care nu știm cum s-o numim?

Pentru a nu merge mai departe decât legenda *Meșterului Manole,* interesul ei pentru dezvoltarea de mai târziu a literaturii așa-zise culte se poate ghici din chiar valoarea problemei omenești închise într-însa. Puține subiecte populare se potrivesc mai bine pentru înaltele speculații ale gândirii. Problema e netedă și de o înspăimântătoare claritate: artistul se află, ca un Hercule adolescent, în fața a două drumuri deschise. La capătul celui dintâi se întrevede o fericire săracă și fără perspective, cu condiția numai de a ascunde sub obroc făclia nestinsă. De cealaltă parte sunt vârtejurile mari ale artei, e patima creației nemijlocite, care sfarmă orice împotrivire și nu suferă nicio vecinătate. Problema singurătății artistului, a turnului de fildeș, a culmilor singuratice, n-a fost pusă niciodată, în nicio literatură, cu atât de pregnantă limpezime. Ținta însăși către care se îndreaptă artistul e supraomenească și la fel va fi și sacrificiul ce i se cere. Stringența celor două alternative face dramatismul temei literare a *Meșterului Manole,* dramatism care a fost atât de des exploatat în literatura noastră mai nouă.

Nu e fără interes să amintesc, ca o simplă curiozitate literară, că legenda aceasta a plăcut și a fost tratată poeticește și de un romantic francez. E vorba de nebunul de Antony, fratele „burghezului diletant" Emile Deschamps. Într-o vreme când încetase aproape orice activitate literară, din pricina acelei șubrezeli a minții care avea să-i aducă sfârșitul, Antony Deschamps cunoscuse, prin cine știe care dintre românii noștri din Franța, povestea lui Manole, și o tradusese – sau mai bine zis o imitase – în versuri. Tratarea e romantică, plină de umbre și lumini, de cântece zgomotoase și de aspectul fastuos, cum era și gustul acestui îndrăgostit de Italia și de decorurile multicolore. Păcat însă că în literatura universală nu s-a găsit un al doilea scriitor, de mai mare talie, care să dea temei locului pe care-l merită în circuitul european.

Aceasta nu înseamnă cât de puțin că noi înșine n-am știut să-l exploatăm. Legenda *Meșterului Manole* a dat naștere în România la nu mai puțin de șase piese de teatru, începând cu aceea a Carmen Sylvei. (Erau șase până la data respectivă, 1944. Între timp au fost scrise și altele – Horia Lovinescu, Valeriu Anania, Radu Mărculescu etc. Nota red.) Ar fi prea lung să le înșirăm aici pe toate. Din punct de vedere al legendei populare și fără a vorbi de meritele dramatice, care se pot găsi și în celelalte, mi se par mai interesante cele ale lui Adrian Maniu, Lucian Blaga și Ion Luca.

În *Meșterul*, Adrian Maniu a căutat să pună accentul mai cu seamă pe rezistența tradițiilor, pe inerția pământului și a forțelor lui oarbe. Curtea de Argeș e un fost templu păgân; pământul însuși e o păgânătate populată cu fauni pe care i-a izgonit vremea cea nouă și care mai apar odată cu umbrele nopții, ca niște stafii. Toate aceste puteri ale trecutului nu vor să moară și se împotrivesc credinței care se străduiește să ridice temple noi. Oricât de nou ar părea acest element al tradiției atotputernice, el vine tot din legenda populară, din amintirea acelor ziduri părăsite pe care le caută Negru-Vodă ca să zidească deasupra lor mănăstirea creștinească. Meșterul e deci mai cu seamă omul în luptă cu elementele contrare, un fel de Columb care caută țara cea nouă împotriva adversităților și a îndoielilor de care sunt chinuiți până și cei mai aproape de el.

În drama lui Lucian Blaga, mi se pare că greutatea atârnă mai cu seamă de partea jurământului. Blaga e, dintre dramaturgii noștri, poate cel care a înțeles mai adânc resorturile dramatice ale fatalității și a reintrodus pe scena noastră vechea concepție elenică a Moirei. Jurământul celor zece meșteri înseamnă pentru totdeauna semnul sub care li se va desfășura destinul. Legământul acesta a fost de altfel primit și, ca să spun astfel, omologat în tribunalul ceresc; în chiar clipa lui, o arătare de biserică își desemnează umbrele pe pământ, făgăduind celor ce s-au legat împlinirea visului lor de artă, cu prețul sacrificiului consimțit. Ideea acestui sacrificiu transformă de altfel pe Manole într-un Christ al artei, în ispășitorul voluntar al marelui ideal care nu poate fi cumpărat altfel; întreaga dramă a lui Lucian Blaga e străbătută de un suflu mesianic, care se realizează prin îndoita jertfă a meșterului și a iubirii lui pământești răscumpărate, însă, printr-un vis de artă care rămâne.

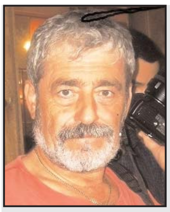
În sfârșit, drama recentă a lui Ion Luca reia tema lui Adrian Maniu, aceea a împotrivirii din partea solului păgân, a inerției vechilor divinități. La aceasta se adaugă însă și o voință demonică vie, aceea a unui călugăr îndrăgostit de soția lui Manole și care urzește toată scornitura zidurilor ce se dărâmă și trebuie răscumpărate printr-o jertfă omenească. Uneltirile lui duc la sacrificarea atât a Lăcrămioarei, cât și a meșterului însuși. Drama astfel concepută e mai apropiată de măsurile omenești, mai realistă, mai explicabilă în înlănțuirea ei, dar pierde în același timp o mare parte din suflul cosmic care agită personajele legendei, din visurile suprafirești de care nu avem noi înșine puterea de a ne vrea legați pentru totdeauna, dar a căror intuiție ne doare deopotrivă la alții și are darul de a răscoli atâtea flăcări uitate în adâncuri.

Legenda Meșterului Manole depășește astfel cu mult interesul obișnuit al unei oarecare balade bătrânești. Ca și celelalte mari legende populare, ca și *Miorița*, cu care am fost silit să fac atât de dese apropieri, ca și *Luceafărul*, care poartă un nume, dar care s-a ridicat din același substrat popular și a înflorit din aceeași sensibilitate, legenda aceasta s-a încorporat în mod definitiv sufletului românesc. De atâtea veacuri de când trăim în mijlocul atâtor mari legende, ceva din esența lor a trebuit să pătrundă în sufletul fiecăruia dintre noi ca un element component. Prezența lor în zestrea sufletului românesc e unul dintre acei fermenți care vor frământa sufletele nu numai ale noastre, dar și ale generațiilor numeroase ce vor veni. Și trebuie să fim recunoscători cu atât mai mult genialului poet necunoscut, că pentru a pregăti atâtea suflete și atâtea sensibilități viitoare, din colțul lui de țară în care își va fi chinuit modesta lăută, s-a gândit să ne lase peste veacuri un atât de nobil ferment.

România de pretutindeni

Scrisoare din San Francisco

Nicolae CIOBANU

Aristotel spunea undeva, referitor la rolul mamei clasice în familie și societate: „Toată educația depinde de mamă". Ea este cea care pune prima cărămidă la consolidarea moralei și relațiilor ce stau la baza unei națiunii sănătoase și cu un viitor sigur. Noile teorii utopice susțin cu nerușinare că omul singur nu poate modela evenimentele, rolul acesta revenind doar forțelor sociale și anumitor circumstanțe, speculate în mod iresponsabil de așa-zișii mari oameni ai timpului prezent. Dacă analizăm bine situația, observăm că în epoca globalismului, aceste interese sociale vin din cele patru zări în mai toate societățile și arareori coincid cu cele locale tradiționale. Nu-i de mirare că sub influența nefastă a acestor nocive teorii, mama apare ca un element ce perturbă cursul acestor interese prin educația dată viitoarelor generații în cei șapte ani de acasă. De aici și atenția „deosebită" dată femeii și familiei în noile forme de organizare socială ce tind către globalizare. Prima grijă a fost implementarea „egalității" femeii cu bărbatul în raport cu munca, fapt ce a dus discret la neglijarea copilului și implicit a educației lui ca viitor pilon al societății în care s-a născut. Copilul a fost aruncat astfel direct la discreția societății în transformare, iar femeii i s-a creat iluzia că independența și falsa egalitate cu soțul în sfera resposabilităților familiale duce la o mai bună consolidare materială (ignorându-se ceea ce era mai important, cea spirituală), nu la degradarea rolului ei la o simplă verigă socială. Fiecare femeie este o „bijuterie" cu valoare strict personală în fiecare familie. Globalizarea acestei valori nu face decât să distrugă rolul personalității individuale în cadrul oricărei societăți. Ceea ce s-a întâmplat ulterior în majoritatea societăților infestate de globalism este ceea ce se și urmărea, adică slăbirea și degradarea reperelor sociale sănătoase, precum etica și morala, ceea ce duce la ruperea coeziunii spirituale a membrilor familiei și societății și, în final, la distrugerea identității naționale.

Din fericire, „socoteala din târg nu se potrivește cu cea de acasă", dar necesită încă o generație de sacrificiu spre o nouă verificare a valablității vechiului dicton.

Românul care încă mai așteaptă să revină acasă

Ion PĂTRAȘCU

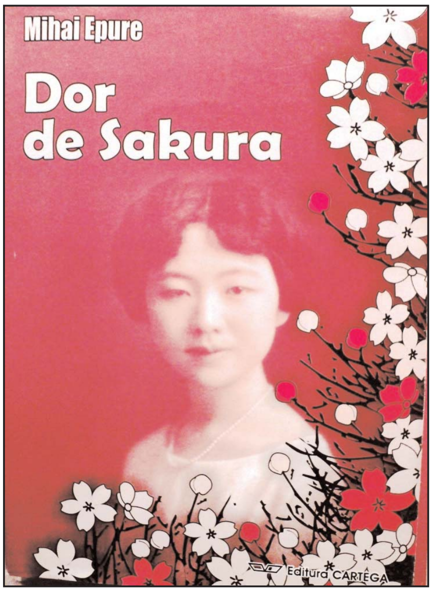
Deși sunt mai obișnuit cu tematica Orientului, argeșeanul Mihai Epure m-a surprins în mod deosebit de plăcut prin tandrețea, finețea, dar și seriozitatea cu care tratează viața unui mare român – general-maior Gheorghe Băgulescu, ofițer patriot, reprezentant de seamă al diplomației militare, scriitor de notorietate, mai ales în afara granițelor, unul dintre cei mai mari colecționari de artă extrem-orientală ai timpului său. Toate acestea le găsim în volumul *Dor de Sakura*, publicat la Editura Cartega, în 2007. Cartea a fost pusă la dispoziția participanților la reuniunea de comemorare a lui Gheorghe Băgulescu, care a avut loc la Fundația Europeană Titulescu, în luna decembrie 2010.
A fost un moment solemn, când acest mare român a fost redat poporului din care provenea și pe care l-a servit cu credință și devotament. Numai astfel puteau fi interpretate aprecierile formulate de președintele Fundației Titulescu, Adrian Năstase, și de directorul executiv al acesteia, George Potra, de academicianul Constantin Bălăceanu Stolnici, de ambasadorul Constantin Vlad. Ambasadorul Japoniei, E.S. domnul Natsuo Amemiya, l-a apreciat drept un strălucit promotor al raporturilor nipono-române. Și, în fine, doamna Alice Monica Negrescu, nepoata generalului Băgulescu, a venit cu amintiri din intimitatea familiei.

Revenind la volumul *Dor de Sakura,* vă propun să urmărim împreună principalele ipostaze în care a fost surprins generalul Băgulescu de către scriitorul Mihai Epure.

Un destoinic ofițer român, cu o puternică coloană vertebrală. A plecat voluntar pe front, în anii 1916-1917, unde a și fost rănit. La insistența sa, a fost prezent în calitate de delegat al armatei române la Adunarea de la Alba Iulia, având onoarea să aducă la București actul oficial al Marii Uniri.

A fost coleg de școală militară cu Ion Antonescu, nu însă și de idei. Era în total dezacord cu politica acestuia, fapt pentru care a refuzat portofoliul ce i-a fost oferit la Ministerul de Interne. Motivarea refuzului a fost un mare act de curaj și demnitate românească: „Nu pot să fiu un executant al ordinelor concepute în cancelariile unde se acceptă salutul format din două cuvinte – Heil Hitler."

Remarcabil reprezentant al diplomației militare. Având doi „mari prieteni", respectiv pe Ion Antonescu și Carol al II-lea, colonelul (la acea dată) a fost trimis cât mai departe de casă, tocmai în Țara Soarelui Răsare. Era într-o dimineață de februarie 1935, când Gheorghe Băgulescu își începea misiunea de atașat militar român la Tokyo, adresând un salut Muntelui Sacru Fuji: „Bună dimineața, Fuji. Te rog să mă iei sub

protecția ta și să mă consideri drept unul dintre supușii tăi loiali". În misiunea sa de patru ani de la Tokyo, atașatul militar român ajunsese să fie mai bine cunoscut în cercurile politico-diplomatice și culturale ale Japoniei, decât la el acasă. În acele vremuri, Gheorghe Băgulescu era singurul străin admis în rândurile Academiei Naționale Japoneze. De aceea, nu mai surprindea nici faptul că a primit înaltul ordin imperial *Tezaurul Sacru.*

Scriitor de o sensibilitate aparte, mai ales pe teme specifice țării de reședință. Japonezii l-au apreciat nu numai pentru darul de a fermeca prin vasta sa cultură, prin eleganță și maniere, prin vestimentația impecabilă și chiar prin vocea sa. Era apreciat, îndeosebi, pentru respectul său față de poporul nipon și cultura sa, lucru dovedit de la început prin însușirea rapidă a unei limbi japoneze de înaltă clasă. Pe japonezi i-a cucerit definitiv cu trilogia *Yamato Domashi* (*Suflet japonez*), scrisă în timpul misiunii sale la Tokyo, prin care aducea un omagiu epocii de onoare, demnitate și înflorire a spiritului nipon. Au mai trecut multe decenii până când un alt scriitor străin a reluat această temă. Îl am în vedere pe James Clavell, cu romanul său *Shogun.*

Să mă întorc, însă, la primii pași ai lui Băgulescu în ale scrisului. Experiența sa de pe front s-a regăsit destul de repede în volumul *Zile de energie,* despre care Nicolae Iorga îi mărturisea scriitorului: „Crede-mă al dumitale mișcat cititor, care demult n-a avut în mână o carte ca a dumitale, o nobilă și mândră carte ca aceasta BIBLIE DE OSTAȘI".

Pentru atitudinea sa patriotică, Gheorghe Băgulescu intrase demult în colimatorul cercurilor progermane. Însă, volumul *La Nouvelle religion* (*Noua religie*) chiar că l-a adus în bătaia puștii lui Hitler, care decreta „Distrugeți opera, lichidați autorul". Și a fost foarte aproape de lichidare. Revenise la Tokyo, în calitate de șef de Legație, când a fost victima unui atentat chiar în biroul atașatului militar român. Fusese avertizat, în chipul cel mai clar cu putință, chiar de ambasadorul german: „Ce șansă aveți, domnul meu? Să intrați în istorie? Care istorie amice, din moment ce paginile ei le scriem noi, germanii, japonezii și italienii?"

Cel mai mare colecționar de artă extrem-orientală al timpului său. În 1939, când și-a încheiat misiunea la Tokyo, ducea cu el o colecție ce abia a încăput în 238 de lăzi, de o valoare inestimabilă. Mergea acasă cu gândul nobil de a fonda un muzeu, pe care să-l doneze poporului român. A primit vagi promisiuni pentru ridicarea unui muzeu în parcul Herăstrău, care nu s-au materializat niciodată. Nu i se ierta

Gheorghe Băgulescu și fiica sa Elena-Georgia

refuzul de a face parte din echipa guvernamentală a lui Ion Antonescu. Nu l-a ajutat nici faptul că a rupt din agoniseala sa pentru cadourile făcute regelui Carol al II-lea și donația în favoarea statului român, care astăzi poate fi admirată la Muzeul Colecțiilor de Artă. Românii au fost privați de un tezaur oriental de neprețuit. Generalul Băgulescu și-a strâns din nou comoara și a pornit cu ea la drum. La început, tot la Tokyo, unde fusese numit șef de Legație, apoi un scurt popas în China, de unde își începe drumul fără întoarcere al exilului. Va fi găzduit cu multă căldură într-o mică localitate din sudul Franței, Menton, al cărui primar a găsit repede și clădirea necesară pentru a expune comorile lui Băgulescu.

Omul Băgulescu. Dacă pentru cercurile politico-diplomatice și culturale de la Tokyo generalul era un excelent interlocutor, pentru femei era ca un „magnet". Așa a fost atrasă prințesa Akiko, măritată deja într-o familie japoneză de vază. Săgețile lui Cupidon nu au întârziat să-și facă efectul. Idila s-a înfiripat repede, mai ales după ce ea și-a exprimat sentimentele în versuri de genul:

„Vântului răcoros de primăvară
Și omului pe care-l iubesc
Îi deschid bucuroasă fereastra".

Atunci, Gheorghe Băgulescu și-a deschis și el larg sufletul și l-a așezat la poarta inimii ei. De aici încolo, Akiko devine „Sakura mea" pentru îndrăgostitul din Carpați. Sakura este numele acelor gingașe flori de cireși sălbatici, care oferă un festival național în fiecare primăvară. Și uite așa, diplomatul român ajunge să aibă două familii, una în țară și alta la Tokyo. Deh, povestea cu mielul blând.

Exilul. Când a pornit pe cărarea întortocheată a exilului, generalul Băgulescu cugeta cu amărăciune: „Am devenit ingrat din prea multă iubire de țară." El considera că fusese condamnat la cea mai grea pedeapsă, adică la „imposibilitatea de a-ți revedea pământul natal". Nu aștepta nimic de la cei ajunși la putere pentru că, „indiferent de orânduire, ei vor fi prea plini de orgolii și beția înălțimii". Nu i-a auzit nimeni „Ruga", nici până în zilele noastre. Redau doar trei versuri impresionante:

„…E noapte-n casă și afară,
iar întunericul îmi cântă
La orga dorului de țară…"

Fiu al Argeșului? De ce nu? Și-a dorit mult să devină argeșean. A cumpărat o proprietate la Florica (Ștefănești-Argeș), pe care ridicase și o căsuță după arhitectura japoneză. De această proprietate se leagă și dorința lui testamentară: „Când timpul va permite, rog să fiu transportat la proprietatea mea de la Florica, dar numai într-o Românie liberă".

Ar fi suficiente argumente pentru ca argeșenii să-l primească pe Gheorghe Băgulescu cu brațele deschise, ca pe un demn fiu al țării și, implicit, al lor. Merită din plin să fie așezat măcar printre Eroii Neamului din Argeș, dacă în Panteonul Național nu este loc pentru el...

România de pretutindeni

Albotina, loc de întâlnire a românilor timoceni

Emil ŢÎRCOMNICU

În nordul Bulgariei, între Serbia, Vidin şi Dunăre, în dreapta râului Timoc, se află 31 de sate locuite de populaţie de origine română, supusă asimilării bulgare vreme de peste 100 de ani. Românii timoceni vorbesc româneşte fără să ştie să scrie sau să citească în limba lor maternă. În şcoli se predă exclusiv în limba bulgară, iar din anul 2007 s-a permis ca într-un sat, Rabrova, să se oficieze slujbele religioase şi în limba română.

La aproximativ 20 de km de oraşul Vidin, între satele Gradeţ şi Rabrova, ieşind dintr-o pădure situată în Valea Topolovăţului, se află o poiană străjuită de ruinele unei foste mănăstiri isihaste, datând din secolele XII-XIII. Locul este cunoscut sub numele de Albotina. Mănăstirea a avut hramul Învierea Domnului.

Pentru românii timoceni există puternic înrădăcinată memoria acestui loc spiritual. În poiana Albotina, a doua zi de Paşti, de sute de ani se adună românii din satele timocene, la mare sărbătoare.

„La mănăstire, de când am crescut, noi am pomenit, de când lumea, acolo se face şi se-adună, acolo se-adună [oamenii din] Rabrova, Deleina, Călinic, Drujba-Molălia, toate satele astea, tot, Boşneacu – zăcem Topoloveţ şi al din Deal şi al din Vale, acolo multă lume [vine]”, îmi spunea un bătrân de 75 de ani din satul Calenic.

Istoria locului este strâns legată de vremea legendară a primilor Basarabi, întemeietorii Ţării Româneşti, înrudiţi cu ţarii de la Vidin. Localnicii, intelectuali ai comunităţii românilor timoceni, ne asigură că în aceste locuri a vieţuit fata lui Basarab Întâiul, căsătorită cu ţarul Ivan Alexandru, se pare pe la 1322. Atât Basarab Întâiul, cât şi fiul său, Nicolae Alexandru, au încercat, prin alianţă familială cu ţarii bulgari şi sârbi, să asigure stabilitatea zonei împotriva maghiarilor şi turcilor. La 1335, ţarul Ivan Alexandru îşi alege o nouă soţie, o evreică pe nume Sara, iar Teodora se călugăreşte, sub numele Teofana, retrăgându-se la o mănăstire de lângă Albotina. Mai apoi, urmaşul lui Ivan Alexandru şi al Teodorei, Ioan Stracimir, se căsătoreşte, la rândul său, cu fata lui Nicolae Alexandru Basarab, verişoara sa primară.

Urmele, săpate în roca de calcar, ale vechii mănăstirii, se află la o altitudine de aproximativ 25 de metri faţă de poiană, având forme bizantine. Se pare că a fost un complex de chilii în jurul unei biserici cu două nave. Faţada mănăstirii era probabil realizată din lemn, putându-se observa astăzi, în piatră, găurile de susţinere pentru stâlpi. Mănăstirea, aflată la jumătatea înălţimii dealului în care a fost săpată, avea avantajul că era apărată de vânt. Amplasarea deasupra poienii, într-un spaţiu deschis, a permis accesul şi implicit distrugerea ei. Astăzi, din picturi nu se mai poate deslusi nimic.

În faţa chiliilor se află găuri săpate în piatră, amplasate câte una, două sau trei, unde au fost înmormântaţi călugări. De asemenea, se spune că ar fi existat, jos în poiană, un cimitir în care ar fi fost înmormântaţi pelerinii care, bolnavi fiind, sperând în miracolul vindecător al mănăstirii, şi-ar fi găsit aici sfârşitul.

Vizibil este faptul că aceste ruine sunt complet neglijate, neexistând niciun proiect prin care să se încerce protejarea şi conservarea acestora.

Asemenea mănăstiri medievale, scobite în piatră, se află şi la 22 km de Ruse, la Ivanovo, şi la Aladzha, la 17 km de Varna. Mănăstirea de la Ivanovo, cu hramul Sf. Arhanghel Mihail, este într-o stare de conservare foarte bună, fiind inclusă în patrimoniul UNESCO. Mănăstirea este asemănătoare celei de la Albotina, dar situată la aproximativ 40 de metri altitudine faţă de nivelul solului. Calea de acces era pe o cărare abruptă săpată în versantul muntelui, care, prăbuşindu-se, a conservat lăcaşul. Frescele din interiorul bisericii impresionează prin culori, calitate şi valoare artistică. La intrarea în biserică se poate observa fresca întemeietorilor, ţarul Ivan Alexandru cu ţarina.

Frăsinelul. La Înălţarea Domnului, la 40 de zile de la Înviere, în sudul Olteniei, în satele Gângiova, Argetoaia, Perişor, Giubega, Galiciuica, Băileşti şi Întorsura, este atestat obiceiul *frăsinelul*. Bolnavii se deplasau în noaptea respectivă în poienile unde se ştia că există o plantă miraculoasă, cu efect terapeutic. Dacă era vorba de bolnavi tineri, se practica şi un alt obicei, acela al înfârtăţitului sau învărucitului. Alături de bolnav, pentru a-l ajuta şi a-l păzi noaptea, mergea un alt tânăr, care devenea astfel rudă spirituală celui lecuit. La plecare, se lăsau în poiană ofrande alimentare.

Există la românii din satele timocene amintirea că în Poiana Albotina se duceau oamenii la frăsinel (frăsânel în graiul timocean), în lunea de după Paşti. Mănăstirea a avut hramul Învierea Domnului, de aceea obiceiul se făcea la această dată şi nu la Înălţare. Efectul terapeutic sau autosugestiv al slujbelor religioase s-a îmbinat cu credinţa în puterea vindecătoare a frăsinelului.

„Aicea se mai practică un obicei, frăsânelul îi mai zâce. Frăsânelul este o plantă foarte frumos mirositoare, o plantă ale cărei foi seamănă cu pomu' ăsta, jugastru sau nu ştiu cum îi zâce. Şi această plantă se strânge doar în ziua de frăsânel, care coincide cu a doua zi de Paşti. Lumea credea că cine vine şi strânge planta, în a doua zi de Paşti, dacă era bolnav se tămăduia” ne spune Ivo Gheorghiev, reprezentantul românilor timoceni din Bulgaria.

Hora de pomană. Un alt obicei practicat în satele timocene, la sărbători, este hora pentru morţii din anul respectiv, numită şi hora de pomană. Rudele mortului vin şi dau de pomană o horă, în amintirea celui mort. „Bandele” (alcătuite din trompetişti) cântă şi rudele se prind într-o horă, astăzi dansând cu poza celui mort. Apoi toată lumea prezentă face o altă horă. Diferite alimente, „peschire” (prosoape) şi bani, sunt oferite lăutarilor. Acest obicei este atestat atât în Oltenia cât şi în zona timoceană cu sate româneşti din Serbia. La Albotina, luni după Paşti, rudele vin şi comandă o horă, pentru ca cel plecat din lumea aceasta, auzind-o, să se bucure.

„La Albotina se face de mult, sigur este două, trei sute de ani înainte. Care are ceva rudă moartă împarte horă şi joacă cu poza lui” spune un „bandagiu” de 29 de ani. „Horă pentru morţi se dă de-a avut tinereaţă, mai tineri, a murit, se duc şi dau acolo, dar joacă iar la tinereaţă, cântă şi dă dar, maramă, ce dă acolo. Şi pune într-un polomiac acolo vin şi dă”, ne transmite altă persoană. „De Paşti se împarte horă. Cheamă rudenii şi le cumpără câte un cadou. [În horă se prind] rudele lui şi la urmă şi dăilalţi. Se pune horă, cozonac, bani într-un plic, peşchir. La alţii se dă şoarţe, cămăşi. La muzicanţi atârnă peşchir. [Cântă] ce ceri tu, ăla care dă horă. De obicei [se cântă], noi spunem *Coconiţă de pe ţară*. [Obiceiul se face] de vreme nepomenită, de ziua de două. Care a murit mai tânăr ia portretul, poza, să-l vadă care e” („bandagiii” care cântă la horă).

Hora este asemănătoare cu Boiereasca, horă de mână, cu doi paşi înainte şi unul înapoi, progresul fiind totdeauna spre dreapta. De cele mai multe ori se dansează în cerc, dar când sunt persoane mai puţine se dansează şi horă spartă, un bărbat conducând hora.

Ivo Gheorghiev ne asigură că hora morţilor, aşa cum o numeşte el, se făcea la 40 de zile de când murea omul, la înălţarea sufletului. „Era dezgropat după ce a fost înmormântat, era dezgropat la cele patruzăci de zile după ce murea mortu'. Era dezgropat şi se juca hora cu el. Mai târziu a fost interzisă chestia asta. Şi eu ştiu că în Serbia, acuma, se mai păstrează într-un anumit sat, dar nu mai au tupeul să dezgroape mortu' şi îmbracă un om, rudă de-a lui, cu hainele celui ce a murit”. Această informaţie noi o coroborăm cu o alta relatată de Tihomir Georgevici în lucrarea *Printre românii noştri,* apărută în anul 1906: „În multe sate româneşti din Serbia există un obiceiu foarte interesant care constă în aceea că familia, în ziua când se împlinesc 40 de zile de la moartea cuiva, îl dezgroapă pentru a-l mai vedea încă o dată, după care îl îngroapă la loc. Cu toate că preoţii au căutat să-l stârpească, unii din românii noştri continuă totuşi să-l săvârşească în taină, noaptea”.

Festivalul folcloric al cântecului şi dansului autentic românesc, ajuns în anul 2010 la a IV-a ediţie, este organizat de Uniunea Etnicilor Români din Bulgaria „AVE”. Aici au venit ansambluri artistice din satele româneşti din Timoc, dar şi de pe Valea Dunării. Poiana Albotina, pentru câteva ore, se umple de oameni, costumele populare dând o aură de sărbătoare de altădată.

Festivalul ne arată că există încă, în satele din Bulgaria, o numeroasă populaţie românească, ce doreşte să-şi păstreze tradiţiile şi cultura specifică. Aceasta nu este posibil fără ca principalul element identitar, limba, să nu fie cultivată şi promovată la nivel educaţional.

Considerăm că păstrarea şi prezervarea identităţii şi culturii româneşti în regiunea nordică a Bulgariei este indispensabilă, mai ales pentru promovarea proiectelor de cooperare transfrontalieră între Bulgaria şi România, care au ca scop complementaritatea spaţiului dunărean. Cultura românească timoceană îmbogăţeşte patrimoniul cultural şi spiritual românesc şi bulgăresc, parte a patrimoniului material şi imaterial european şi universal.

Recuperarea diasporei

Ștefan Munteanu

Florea FIRAN

Dintre scriitorii români din diasporă, plecați din țară în timpul regimului comunist de sub Nicolae Ceaușescu, Ștefan Munteanu a avut o evoluție diferită față de confrații săi de breaslă. El și-a păstrat profilul spiritual de poet, prozator, grafician, scenarist și regizor de film.

S-a născut la 4 noiembrie 1926, în Caracal, județul Olt, ca fiu al lui Ion Munteanu, comerciant, și al Alexandrei (născută Lefakis), profesoară de pian. Urmează clasele primare și generale la Turnu-Măgurele, Liceul Militar la Mănăstirea Dealu, unde mama sa era profesoară (1946). Frecventează, apoi, Academia Militară din București, pe care o absolvă în 1952. Între 1952–1953 este desenator tehnic la Ministerul de Război, după care face specializarea în desene animate la Institutul Cinematografic din București (1953–1955), unde rămâne ca pictor animator, apoi scenarist și regizor de film la studiourile cinematografice „București" și „Animafilm", până în 1972, când pleacă din țară. Pentru un an se află în Grecia, iar din 1973 în SUA, la San Francisco – Oakland, California (1973–1977), apoi la Los Angeles, până la 9 decembrie 1990 când încetează din viață. În Los Angeles își continuă activitatea de scenarist și regizor de film, își întemeiază o editură unde își publică volumele de versuri întotdeauna ilustrate cu grafica sa excelentă. Între 1976 și 1981 editează revista lunară de poezie *Micron* la care au colaborat scriitori români plecați din țară: Ștefan Baciu, Vintilă Horia, Alexandru Lungu, Ioan Mirea, Teodor Scarlat, Horia Stamatu etc. Colaborează la revista *Mele* (poezie, în limba hawaiană) a lui Ștefan Baciu, la revista *Limite* a lui Virgil Ierunca, dar și la *Drum, Apoziția* din München (unde i-au apărut poezii și sceneta *Noul magazin*).

Ștefan Munteanu debutează publicistic cu poemul în versuri *Orașele multicolore,* în 1951, în cadrul Cenaclului scriitorilor din armată condus de Sașa Pană; editorial, cu volumul *Zăpezile violete* apărut în editura proprie, Micron, din Los Angeles, în 1976. Volumul a fost prezentat favorabil, între alții, de Al. Lungu și Ștefan Baciu.

Au urmat volumele: *Povestiri într-un milimetru,* Editura Micron, Los Angeles, 1977; *Liceul militar,* Editura Micron, Los Angeles, 1977; *Un nor cu număr de provincie,* Editura Micron, Los Angeles, 1978; *The Flower and the Weed,* Editura Micron, Los Angeles, 1978, *Vacanța de seară,* Editura Micron, Los Angeles, 1979; *All Right,* Editura Micron, Los Angeles, 1979; *Dreams,* Editura Micron, Los Angeles, 1980; *Arhitectura memoriei. Pictopoeme,* Ed. Universal Dalsi, București, 1994 (Cu o Postfață – *Patimile artistului în exil,* de Geo Serban); *Poeții beau din apa cerului* (antologie îngrijită de George Vulturescu, prefață de Ion Negoițescu), Piatra Neamț, 1995.

Comentându-i opera poetică, I. Negoițescu îl apropie de Leonid Dimov și de Emil Brumaru, relevând că Ștefan Munteanu „proclamă lirismul retragerii în sine, viziunea oglindită înlăuntrul sensibilității proprii, ferită de iluzia a tot ce este exterior și consumându-se, printr-un fel de asceză mistică, în întunericul înnoitor, generator al adâncului unic și individual..."

Iată câteva poezii care reflectă trăirile interioare și-l reprezintă pe autor: „Am scris/ așa cum/ un țăran sapă/ o femeie naște/ un bătrân se roagă// am scris,/ după cum/ alții respiră,/ până când/ am pierdut/ oxigenul/ din peniță./ Atunci,/ a trebuit să plec/ după oxigen/ pe altă lume..." (*Biografie*); sau poezia *Drumeag:* „În fiecare dimineață/ Umblu în mine, prin ceață./ Întâlnesc câte un cunoscut.../ Mă privește tăcut/ Cu gândul departe/ Și intră într-o carte./ Fetele albe, fragile,/ Nici mature, nici copile,/ Cu buzele ofilite,/ Trec spre casă grăbite/ s-aprindă lampa de vise/ pentru legende închise./ Urmează câmpia goală,/ Ruine de cetate, o școală/ Pustie. Până-n zare/ Duc făgașe de care./ Viața îmi pune o pânză pe față./ (*Permisul de viață*)"

În aceeași manieră este și poezia *Soroc:* „Intraseră în apă casele,/ Bisericile își scuturau scufiile,/ Pe trecători îi împrăștia vântul,/ Cei ascunși în restaurante umede/ Curgeau lent printre mese,/ Începuse o ploaie îndelungă/ Ce se putea auzi în spatele frunții/ Amenințând cu inundații/ Iar populația fugea ziua și noaptea/ Să n-o prindă anotimpul durerii".

Volumul *Arhitectura memoriei* (1994), în care versurile sunt însoțite de grafica autorului, este o carte-album, valoarea ei crescând și prin felul în care este realizată tipografic. Postfața (*Patimile artistului în exil*), semnată de Geo Șerban, este deosebit de interesantă, lămurind unele aspecte din viața scriitorului, necunoscute până atunci. E o reconstituire, pe de o parte din scrisorile adresate de autor prietenilor de breaslă din diferite țări, iar pe de altă parte din scrisorile primite de către acesta, conturându-i profilul de scriitor. Importante rămân reflecțiile autorului și destăinuirile din laboratorul de lucru pe marginea operelor sale și a receptării lor de critica literară.

Ștefan Munteanu scrie scenarii și regizează filme, fiind distins cu numeroase premii: Medalia de bronz la Festivalul Internațional al Filmelor pentru Tineret de la Veneția, pentru filmul *Zgribulici* (1962); Diploma de merit a Festivalului Filmelor de Autor de la Bergamo – Italia, pentru filmul *Dimensiuni* (1966); Diploma Festivalului Internațional de Filme din Trieste, pentru filmul *Vade mecum* (1972).

Grafician și pictor, Ștefan Munteanu este autor a numeroase expoziții de grafică și pictură apreciate de critica de specialitate și de iubitorii de artă. În grafică se manifestă într-o notă originală, expozițiile sale bucurându-se de mare audiență: expoziții personale de grafică de șevalet, ilustrații de carte, acuarele – la Predeal (1948), București (1957, 1960, 1968), Livornia, Michigan (1974), Oakland (1975), San Francisco (1975, 1978), München (1980), Los Angeles (1981), Malibu (1981), Laguna Beach, California (1984).

Târgul de carte de la Paris

Aida VÂLCEANU

Marcel Proust spunea că cititul este prietenie („la lecture est une amitié"). Organizatorii au plasat deci și anul acesta sub semnul prieteniei Târgul de Carte de la Paris, care s-a ținut pentru a treizeci și una oară în Parcul Expozițiilor de la Porte de Versailles.

Anul acesta târgul a schimbat puțin forma: patru zile în loc de șase, seri speciale, precum nocturna până la ora 23 (dar care n-a avut succes).

Târgul de carte de la Paris este o ocazie interesantă pentru cititori de a-și întâlni idolii: prestigioșii scriitori de la Gallimard, academicienii, precum zâmbitorul și mereu tânărul Jean d'Ormesson, foarte popularii Marc Levy sau Amelie Nothomb, sau scriitori tineri, descoperiți la un cot de alee printr-o fericită întâmplare. Târgul e însă mai ales o ocazie deosebită pentru profesioniștii din lumea cărții, librari, editori, traducători, agenți, de a se întâlni, de a încheia contracte. Pentru toate acestea, pentru calitatea întâlnirilor, a conferințelor, pentru cei 180.000 de vizitatori, și anul acesta Târgul de Carte de la Paris rămâne o referință și primul salon cultural *grand public* din Europa.

Citam mai devreme pe Marcel Proust și prietenia. Prietenia e obiectivul târgului de carte care în fiecare an invită o țară ca oaspete de marcă. Anul acesta, la mare cinste au fost scriitorii nordici: 40 de scriitori venind din Danemarca, Finlanda, Islanda, Norvegia și Suedia au reușit să încânte publicul francez.

Buenos Aires, capitala mondială a cărții în 2011, a venit cu 20 de scriitori (Quino, Alan Pauls, Pablo de Santis), care au adus soarele și tangoul langouros pe aleile salonului.

Ediția 2011 în câteva cifre: 40.000 mp pentru expozanți; 500 de standuri; 1.200 de editori și actori ai lanțului cărții; 2.500 de scriitori prezenți; peste 100.000 de cărți disponibile; 180.000 de vizitatori, din care 30.000 de elevi; peste 500 de conferințe și ateliere; cărți și tranzacții editoriale în jur de 10 milioane de euro.

Patria noastră - limba română

Originea numelui M o l d o v a (I)

Ion POPESCU-SIRETEANU

În legătură cu originea numelui **Moldova**, cercetătorii au ajuns la următoarele concluzii: (1) se explică prin **Molda** ca nume al râului; (2) este nume moştenit; (3) este un împrumut gotic (din **mulda** sau din **Mulde** cu sensul „praf”); (4) este creaţie românească din **molid** cu suf. slav **-ova.**

Încercarea de a explica acest nume prin **Mollis Dava**, **mol dava** etc. nu a dat rezultat pentru că nu poate fi probată prin nimic; originea gotică este exclusă, câtă vreme nu s-au păstrat mai multe nume autohtone. Originea slavă este definitiv exclusă, explicarea prin **molid** şi suf. **-ova** ţine de domeniul etimologiei populare.

Teodor Bălan a realizat un istoric al părerilor privitoare la originea acestui nume în scrierea *Numele Moldova. O istoriografie a problemei,* în *Studii şi materiale. Istorie,* Suceava, 1973, p. 77-112.

Alte informaţii prezintă Eugenia Neamţu, Vasile Neamţu şi Stela Cheptea, în lucrarea *Oraşul medieval Baia în secolele XIV-XVII,* p. 16-17; Dragoş Moldovanu, în *Ipoteza originii săseşti a numelui Moldova*, în *Studii de onomastică,* III, Cluj-Napoca, 1982, p. 145-183; Ion Popescu-Sireteanu, *Numele Moldova,* în acelaşi volum, p. 290-300 (cu o variantă în *Ateneu,* Bacău, 1983, p. 2-3); idem, *Nucleul lexical autohton *mold şi numele Moldova,* în *Teologie şi viaţă,* I, 1991, nr. 4-8, p. 93-133).

Legenda prezentată de Ureche despre căteaua **Molda** care ar fi dat nume râului: „Şi căţeaua cu care au gonit fiara aceia au crăpat, pre carea o au chiemat-o Molda, iară apei de pre numele căţelii Moldii, i-au zis **Molda,** sau cumu-i zic unii, Moldova. Aşişderea şi ţării dipre numele apei i-au pus numele Moldova”. Misail Călugărul, Miron Costin, Nicolae Costin şi D. Cantemir prezintă aceeaşi legendă.

Hasdeu credea că numele râului este gotic, explicabil prin apelativul got **mulda,** „praf”, prin care se explică hidronimul **Mulde** din Saxonia şi numele **Moldau** al apei Wltawa din Boemia.

T. Bălan constată că explicaţia lui Hasdeu a fost preluată de Xenopol, de Onciul, însă „ei nu s-au ocupat special de originea numelui **Moldova**, dar, din intuiţie, s-au oprit la aceste două nume germane, pentru ca, în cele din urmă, să se creadă că numele Moldova derivă din ele”. Bălan spune că rom. **Molda** etc., nu derivă din cuvântul gotic pentru că „nu a putut primi acest nume un râu care este lipsit de praf şi pentru că vizigoţii au locuit în părţile dunărene între anii 260 şi 375 şi nu în nord; poate că este un nume gepid”.

Mai răspândită este explicaţia lui Iorgu Iordan, potrivit căreia numele vine de la **molid** cu suf. slav **-ov(a)**; râul s-a numit „apa sau valea molizilor”. Aici am reţine rezerva lui V. Tufescu potrivit căruia „cele două cuvinte, având tulpini diferite, [e] greu de derivat una din alta”. Cu rezerve, a admis şi G. Ivănescu etimologia lui Iordan.

O încercare de etimologie are şi Emil Vârtosu, care crede într-o origine săsească a numelui.

Noi avem mari rezerve în ce priveşte originea săsească a acestui nume, ca şi cu privire la data apariţiei numelui Moldova. Insistăm asupra faptului că numele **Molda** ca şi **Moldova / Muldua** au o mare vechime şi că ele ţin de moştenirea noastră autohtonă. Teoria lui Emil Vârtosu este plină de erori grave. Numele săsesc **Mulda, der Mulde** al oraşului Baia este numele românesc **Molda / Mulda** preluat de către saşi. De altfel, între apelativul **moldă / muldă** şi **baie**, „mină”, este o sinonimie încă nepusă în evidenţă.

Am şi spus că V. Tufescu crede într-o origine veche germanică a numelui **Moldova,** fiind „unul dintre elementele de temelie ale existenţei noastre ca neam” şi că „denumirea aceasta are o semnificaţie teritorială”.

Dragoş Moldovanu, în studiul citat mai sus, respinge ipoteza lui Emil Vârtosu, care „trebuie definitiv abandonată”. El crede că **Moldova** este un nume izolat şi nu are nicio legătură cu săsescul **Molde, Mulde,** dar scrie: „împrumutul românesc este relativ recent: repartiţia sa geografică, restrânsă la zonele contingente domeniului săsesc, exclude ipoteza originii gotice”. **Moldova** este un împrumut „relativ recent”, fără să putem şti din ce limbă. Ideea originii româneşti nu a fost defel în atenţia acestui autor. (Va urma)

Bibliografie

Brătianu, Gh., *O enigmă şi un miracol istoric: poporul român,* Bucureşti, 1988.

Brătianu, Gh., *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă, Bucureşti, 1935.*

Capidan, Th., *Numele geografice din România şi dicţionarul toponimic român,* în *Analele Acad. Rom., Mem. Secţ. Lit.,* seria 3, tom 15, memoriul 2. Extras, Bucureşti, 1946, 42 p.

Conea, Ion, *O problemă veche încă nerezolvată – originea numelui Muntenia*, în *Probleme de geografie,* VII, 1960, p. 27-47.

Conea, Ion, *Ţara Loviştei. Geografie istorică,* Bucureşti, 1935.

DA = *Dicţionarul limbii române*, publicat de Academia Română între anii 1913 şi 1949, literele A-L (lojniţă).

DLR = *Dicţionarul limbii române* (serie nouă), de fapt continuarea *Dicţionarului* începând cu litera M.

Giuglea, G. şi Ivănescu, G., *Un cuvânt românesc de origine traco-dacă: dr. mânzară, mr. muldzare,* în *Studii şi cercetări lingvistice*, 1959, nr. 4, p. 5-12.

Iordan, Iorgu, *Toponimia românească,* Bucureşti, Ed. Acad., 1963.

MDA = *Micul dicţionar academic,* Bucureşti, Ed. Univers Enciclopedic, vol. 1-4, 2001-2003.

MDGR, IV = *Marele dicţionar geografic al României,* Bucureşti, 1901.

Moldovanu, Dragoş, *Stratificarea genetică a toponimiei româneşti şi problemele continuităţii românilor,* în *Anuar de lingvistică şi istorie literară,* 1983-1984, A, p.373-444.

Noul atlas lingvistic român pe regiuni, Bucureşti, Ed. Acad., vol. I, 1956.

Papahagi, Tache, *Graiul şi folclorul Maramureşului,* Bucureşti, 1925.

Pascu, Ştefan, *Voievodatul Transilvaniei,* I, Cluj, Ed. Dacia, 1971.

Pompiliu, Miron, *Literatură şi limbă populară,* Bucureşti, Ed. Minerva, 1967.

Popescu-Sireteanu, Ion, *Limbă şi istorie românească,* Timişoara, Ed. Augusta, 2003.

Popescu-Sireteanu, Ion, *Memoria limbii române,* I, Iaşi, Ed. Bucovina, 1997.

Rosetti, Al., *Istoria limbii române,* Bucureşti, Ed. St. Encl., 1978.

Russu, I.I., *Ilirii,* Bucureşti, Ed. Acad., 1969.

Tufescu, Victor, *Popasuri prin ţară,* Bucureşti, Ed. Albatros, 1976.

Cartea care vă aşteaptă

Vâltoarea unui vis cu Marianty

Victor STEROM

Forţa emoţională a unei încărcături estetice nu-şi poate afla sursa de comunicare decât în descriere şi inovaţie ideatică, semantică sau lexicală, în permanenta luciditate vizionară. Capabil să dezvolte registre epico-tematice variate, prozatorul Mihai Antonescu, în romanul Marianty (Editura Rora, Târgovişte, 2011), aspiră la recompunerea unui spaţiu ficţional inedit, a unui univers de imagini devenite unitate de măsură a trăirilor asumate, într-un fel, lumea recreată aproape liric, meditativ, axiomatic, însetat mai mult de concret decât de ireal. Treptat, proza aceasta prinsă parcă de o mână cerească în vâltoarea unui vis în care Marianty se lasă a fi cunoscută în tot ce are sufletul ei mai libirintic, de la copilărie până la maturitate, de la candoarea unui copil de numai treisprezece ani până la durerea incurabilă a pierderii unicului său fiu, descoperă alte şi alte noi orizonturi sau lasă locul – uneori – al trecerii în amintiri simulate, alteori în meditaţii filosofice, dezvoltând ample şi neaşteptate sensuri. „Tăcerile ei sunt ca umbra mişcându-se pe aria unui cerc. Lumina interioară îi determină gândurile, prefăcându-le în umbră rotitoare. Dar şi în cercul acela fără sunete, numai ea locuieşte. Îi convine singurătatea asta, în preajma celuilalt. Reţine numai ce-i prieşte, ia din lumea exterioară exact cât trebuie să facă mai interesantă rotirea umbrei. Să nu se destrame gândul, ba chiar să se îndesească, precum coroana unui arbore nemuritor, îmbogăţind-o. Are obsesii, dar nu şi le mărturiseşte oricui. Obsesiile sunt profunde şi pot deveni ţinte de atins într-un timp determinat de voinţă şi cunoaştere. Oamenii sunt şi ei o verigă din lanţul misterelor ce o înconjoară, fluxul vital probabil într-o realitate mult mai amplă, oglinda în care ea se contemplă iubindu-se pe sine, bineînţeles. Narcisismul îi dă echilibru. E aerul necesar în care se mişcă şi respiră, veşmântul de neîmpărţit cu altcineva.” (p.64)

Viziunea romantică a cunoaşterii este adesea împinsă într-o persuasivă ancorare în realitatea prozei moderne. Fraza epică, tot timpul sugestivă, subtilă, provoacă interferenţe culturale şi livreşti, oferindu-ne, lecturând-o, prilejul meditaţiei şi, de ce nu, al descifrării. Proza din această carte – mai mult reflexivă decât erotică – deşi nu lipsesc scenele erotice memorabile de mare interes, este, încercând să sintetizez, o elegie văzută ca loc iniţiatic, ca spirit, ca existenţă cotidiană. Lumea astfel adusă în fluxul romanului pare a fi fixată în rigorile contrariilor, dar mereu temporală şi etern activă.

Să descoperim – pare a ne spune naratorul – acest timp plin de clipe ferice şi nu numai, dar acela care a înnobilat fiinţa lui Marianty, acela care a făcut din orice un act al vieţii, un „element de succesiune” (Cioran), devenind o verigă dintr-un lanţ simbolic şi infinit. Astfel, consider că toate derapajele vieţii devin trăiri sub dimensiunea amplă a timpului. Când omul a zgâriat prima dată silueta unui animal, a făcut asta ca să vadă şi alţii ce a văzut el – spunea G. Călinescu... Plec de aici şi afirm că toate secvenţele de viaţă ale personajului principal Guiu din acest roman sunt umbre de iubire ce nu mai trebuie să fie parafrazate. Căutând să descifrezi aceste fragmente în configuraţia complexă a realităţii unui timp şi unui spaţiu, ajungi să pătrunzi în esenţa lucrurilor, să descoperi intrinsec acele zone unde viaţa celor doi, Marianty şi Guiu, pulsează ori a pulsat extrem de puternic, unde nu de puţine ori ni se dezvăluie conflicte lăuntrice semnificative. Nevoia prozatorului Mihai Antonescu de a lua în posesie imensa dispută declanşată în eul, în subconştientul şi chiar în conştientul său, duce la această luare de poziţie implicativă ce poate „îmbrăca” printr-un acces de pătimire, de patetism, cele mai variate forme. Iată una din ele pusă sub lupă de autor. „Azi-noapte, am avut un vis. Eu şi Marianty trebuia să trecem prin vadul unui râu lat, curgând volburos dinspre nişte munţi întunecaţi. Câteva stânci ieşind ici, colo din ape îmi dădeau încrederea că ne-am fi putut agăţa de ele la nevoie, să nu ne lăsăm târâţi la vale, ori chiar să ne înecăm. Am păşit în unde ţinându-ne strâns, având grijă să fiu eu în avalul apelor. Pe umeri duceam un rucsac greu în care habar nu aveam ce se află, nici cine mi-l dăduse în grijă, cu ce rost. Ştiam numai că trebuia să ajungem pe malul celălalt, iar faptul că eram cu Marianty într-o aşa neprielnică împrejurare îmi înzecea puterile. Mai înspre mijlocul vadului, ceva ca o lumină oarbă mi-a şters ţărmul dinainte, făcându-mă să înţeleg într-o clipită că n-o să-l ajungem amândoi. Râul ivise un val uriaş, mult prea mare pentru gângăniile care eram, prăbuşindu-ni-l drept în creştet, risipindu-ne cu vuiet asurzitor, depărtându-ne unul de celălalt să nu ne mai găsim. M-am zvârcolit în adâncuri. Trupul, o lance mi s-a făcut atunci, spintecând apele în sus până să răzbat la lumină, până să o văd pe Marianty luptând în cercuri înspumate ce se străduiau să o cuprindă. Am ţâşnit spre ea să o împing spre mal, însă tălpile mi se tot adânceau în mâlul greu, ca într-o vrăjmaşă, necruţătoare temelie. Dinspre munţi, grăbeau alte valuri înalte să ne lovească, iar Marianty s-a uitat la mine cu disperarea celei ce simte că totul e zadarnic, că până acolo la apele alea ne fusese viaţa. Atunci, am strigat din toţi rărunchii la ele să stea, scuturându-mi toată neputinţa somnului, şi smulgându-o pe Marianty din vâltoare, am aruncat-o înspre ţărmul îndepărtat cu aşa multă nădejde, că am văzut-o ajungându-l, prinzându-se cu unghiile de ierburi şi pietre, înălţându-se deasupra lor, făcându-mi semn să o urmez!” (p.55)

Cartea care vă aşteaptă

Un experiment eşuat

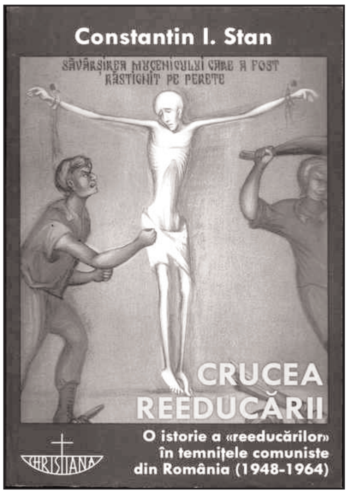
Marian NENCESCU

În 1973, Alexandr Soljeniţîn publica, la Paris, romanul documentar *Arhipelagul Gulag* (după acronimul *Glavnoe Upravlenie Lageri*, pe scurt „Direcţia generală a lagărelor"). Ecoul a fost imens, lumea liberă având pentru prima dată revelaţia integrală şi deplină asupra atrocităţilor comise în lagărele şi închisorile politice din fosta URSS cu precădere, şi indirect din întreaga sferă de influenţă a Sovietelor. Cartea invocată este o mărturie de primă mână despre soarta oponenţilor politici în comunism, despre rezistenţă şi persecuţie. Odată cu premiul Nobel, Soljeniţîn a câştigat un imens prestigiu public, risipit, din păcate, în ultimii ani ai vieţii scriitorului prin afişarea noilor sale opţiuni politice panslaviste.

Românii, în special cei din Basarabia şi Bucovina, au avut încă din anii '40 ocazia nefericită să ia cunoştinţă cu sistemul penitenciar de tip Gulag, odată cu ocupaţia sovietică. Istoria consemnează noaptea de 12/13 iunie 1941, când mii de familii de români au fost deportate în taigaua siberiană, mulţi fără să se mai întoarcă vreodată pe meleagurile natale. Vina lor era aceea că aparţineau etniei majoritare, într-o regiune ce se dorea pe vecie un ţinut al experienţelor multi-etnice şi al înstrăinării. Din nefericire, după 1945 sistemul sovietic de exterminare a fost „exportat" integral în România odată cu noua orânduire, astfel încât, începând cu luna mai 1948, când au loc masive arestări în rândul oponenţilor guvernării staliniste, se poate spune că s-au pus şi bazele introducerii oficiale a modelului concentraţionar aplicat în URSS. Rolul principal în organizarea şi funcţionarea acestei adevărate „uzine" a terorii revine, după 10 iulie 1948, când oficial este creată, Direcţiei Generale a Securităţii, pe scurt Securităţii, având o structură de tip militar, inspirate după modelul KGB-ului. În cadrul Securităţii funcţiona inclusiv Direcţia Generală a Penitenciarelor, ambele fiind conduse nemijlocit de cadre şi consilieri cu puternice rădăcini etnice minoritare. În fapt, puţinele documente de arhivă ce pot fi astăzi consultate – arhivele Securităţii au fost, de-a lungul anilor, inclusiv după 1990, masiv prelucrate şi expurgate de către forţe direct interesate în ascunderea adevărului – relevă rolul nefast al tripletei Ana Pauker – Teohari Georgescu – Vasile Luca, la rândul lor „unelte" docile ale Cominternului.

Cu toate aceste neajunsuri de ordin documentar, după 1990 au apărut numeroase studii, mărturii şi dovezi ale terorii, astfel încât, chiar în lipsa unei istorii complete şi corecte a sistemului concentraţionar românesc, faptele pot fi reconstituite în mare măsură. Dovadă este şi cartea istoricului şi universitarului buzoian Constantin I. Stan, *Crucea reeducării. O istorie a „reeducărilor" în temniţele comuniste din România (1948-1964),* Ed. Christiania, 2010, Bucureşti, 304 p., ce cuprinde o bogată bibliografie – peste 180 de titluri – cele mai multe apărute la edituri obscure sau în tiraje confidenţiale. Din păcate, *Raportul final al Comisiei Prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste în România,* apărut în 2007 şi publicat de Editura Humanitas, în loc să facă lumină în acest caz, operează cu jumătăţi de măsură şi *partis-pris*-uri, prezentând schematic şi subiectiv evenimente şi fapte de un dramatism neobişnuit.

Despre procesul „reeducării" aplicat în penitenciarele româneşti autorul cărţii oferă o viziune *echilibrată* şi, mai ales, bine plasată în context istoric. Meritul principal al studiului rămâne acela al operării cu unele intervale de timp bine cumpănite, necesare în cazul unui fenomen derulat pe parcursul a 16 ani. Rememorând destinele unor veritabili martiri, „sfinţi ai închisorilor", C.I. Stan face implicit şi un act de necesară dreptate, indicând cu argumente temeinice pe cei ce merită cu adevărat acest apelativ.

Cronologic, istoria „reeducării" începe în iunie 1948, la Penitenciarul Suceava şi sfârşeşte în 1964, la Aiud. Autorul insistă asupra faptului că întreaga acţiune s-a desfăşurat cu acordul şi deplinul sprijin al autorităţilor comuniste. Chiar şi în lipsa dovezilor oficiale, dispărute în condiţiile evocate anterior, există temeiuri să considerăm că Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste (ODCC) a fost o veritabilă celulă de partid controlată şi dirijată de autorităţile politice de la cel mai înalt nivel, fire nevăzute conducând spre amintita „tripletă". În acelaşi timp, Alexandru Bogdanovici şi Eugen Ţurcanu, exponenţii cel mai des evocaţi ai sistemului de „reeducare", au fost nu doar liderii locali, torţionari sângeroşi, cât mai ales „unelte" ale unui sistem căruia îi vor cădea ei înşişi victime.

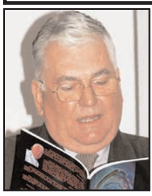
În esenţă, experimentul „reeducării" a constat în utilizarea unor deţinuţi cu înclinaţii agresive pentru aplicarea de pedepse fizice şi psihice acelora care refuzau „reeducarea". Mai mult, bătăile erau însoţite de lipsuri alimentare şi de alte pedepse corelative. Pentru istorici şi politologi „reeducarea" rămâne o formă extremă de eliminare a adversarilor şi poate chiar de „golire pe cale naturală" a puşcăriilor deja supraaglomerate.

Bazându-se pe mărturii de primă mână, istoricul C.I. Stan rememorează şi un fapt ce întăreşte ideea de „sfânt al închisorilor", apelativ aplicat lui Valeriu Gafencu. Acesta, bolnav de plămâni, cedează o doză de streptomicină în favoarea unui pastor baptist, Richard Wurmbrand, în fapt un agent sovietic deghizat. În urma gestului său, Gafencu moare, la 18 februarie 1952, salvând viaţa semenului său, ce va supravieţui până în 2002 fără a lăsa, din păcate, niciun cuvânt de mulţumire la adresa salvatorului său.

Cartea cuprinde şi alte mărturii despre „reeducarea" intelectualilor şi pregătirea lor pentru „integrare socială". Fără a intra în amănunte, lăsăm cititorului plăcerea de a se informa cu privire la comportamentul lui Valeriu Anania şi C. Noica în închisoarea de la Aiud.

Scrisă sobru, concentrat, cu un suport documentar imbatabil, cartea lui C.I. Stan este ea însăşi un document istoric ce ne oferă o altă perspectivă asupra efectelor secundare ale experienţei concentraţionare. Referindu-se la recrutarea foştilor deţinuţi în calitate de informatori, autorul justifică, oarecum, gestul lor prin prisma judecăţii divine: „Aceşti oameni trecuţi prin chinuri inimaginabile, purtând crucea reeducării, sunt greu de judecat în afara sistemului concentraţionar. Singur în măsură să-i judece e bunul Dumnezeu..." O idee la care subscriem necondiţionat.

Un romantic în labirint

Florian COPCEA

Dincolo de orgoliile de grup, spaţiul voivodean literar, la început de secol XXI, îşi dispută o imagine marcantă de luptă pentru ieşirea din provincialism. Mulţi poeţi, conştienţi că vor supravieţui, cultural vorbind, numai dacă abandonează logos-ul mioritic, fac eforturi sisifice de a se depărta cât mai repede cu putinţă, lăsând în urmă, fără complexe, marginea unei geografii relative, către un Centru în care contrariile se contopesc într-o totală armonie.

Unul dintre aceştia poate fi Teodor Groza Delacodru, a cărui carte – *Silabe îngândurate,* fascinează. Desigur, raportarea acestuia la o relativă condiţie necesară ,,construirii" propriei sale statui nu trebuie înţeleasă ca o şovăire în măsură să-i pună la îndoială eul artistic. Versurile sale, în cele mai multe cazuri pornind de la evenimente cotidiene sau sufleteşti, de la o impresie sau senzaţie, declanşează resorturile ascunse ale sensibilităţii poetice: *,,Streşinile lacrimi varsă/ După iarna care trece/ Soarele-a trezit pe coastă/ Un pârău din somnu-i rece// Plânge promoroaca-n crânguri/ Codrii făr-de vânt s-agită/ Obosit de iarnă, norul/ Câte-un vers ne mai recită" (Nostalgie în alb)* sau *,,Calea nu mai este cale/ Valea nu mai este vale/ Sura nu mai este sură/ Gura nu mai este gură// (...) Poarta nu mai este poartă/ Soarta nu mai este soartă/ Vara nu mai este vară/ Scara nu mai este scară."* (*Nu mai este*).

Ajutat deopotrivă de intuiţie şi de inteligenţă, Teodor Groza Delacodru, identificându-se cu *,,bătrânul şoim"* care, de sus, vede tot ce se mişcă chiar şi atunci când, de ,,valurile vremii sfărâmat", pune *,,cruce de onoare"* tumultoaselor sale trăiri. Vizarea parodică a multor motive, bine susţinute liric, te face să ajungi la concluzia că poezia sa este o *,,etică"* şi o *,,estetică"*, un *,,cod"* al rezistenţei la renunţări, tristeţe şi intoleranţă. De multe ori moralizator, poetul converteşte timpul social în unul artistic care îşi revendică valoarea autentică, parnasiană. Alternanţa dintre gravitate (afişată cu obstinaţie în poemele *Silabe îngândurate, Mi-e dor, Insomnie, Căutându-mă în zadar*) şi un fel de *râsu – plânsu,* uşor ironic, îl recomandă pe Teodor Groza Delacodru ca un poet risipit. El scrie simplu, în ritm şi rimă (ceea ce nu este de neglijat acum, în epoca versului alb), pentru a ne desfăta cu muzica spectaculoasă a realităţii de lângă noi, care, nu?, îi conferă accesibilitatea la meditaţii apropiate de filosofie. Umorul şi dexteritatea de limbaj sunt câteva din atributele originalităţii acestui poet adormit şi apoi trezit *,,în cuib de curcubeu".*

Întâlnim în destule poezii spiritele lui Eminescu, Goga şi Arghezi. Putem spune că acestora poetul nostru le este, pe undeva, tributar, dar, remarcăm, îşi păstrează jocul său propriu, savuros, printre cuvinte.

Cum sugeram la început, Teodor Groza Delacodru poate deveni un vizionar cu vocaţie, capabil de a trece râzând peste orice obstacol al vieţii. Şi poate ajunge la acest ideal, cu siguranţă, dacă nu se va mai limita la statutul liturgic al poeziei. El trebuie să renunţe la tentaţiile (impuse de clasicism) ale versului jilav sufletesc şi să apuce calea sacralizării marilor teme ale poeziei.

În substraturile profunde ale inconştientului, poetul dispune de atâta substanţă poetică încât, cu uşurinţă, poate dramatiza eternitatea întru cuvânt.

Orizont SF

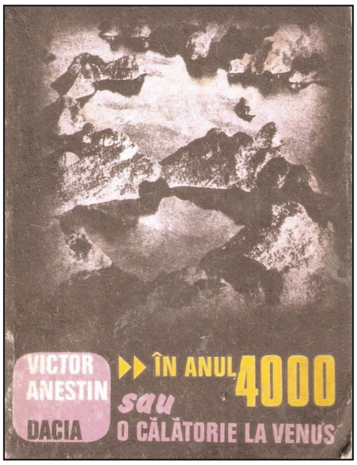

Un precursor, Victor Anestin

Mircea OPRIŢĂ

Gazetar, romancier şi traducător, pionier al anticipaţiei noastre, este văzut de biografii săi (în termenii folosiţi de C.I. Parhon în 1921) ca un „apostol al ştiinţei”, pentru devotamentul arătat în popularizarea subiectelor de astronomie. Şi Mircea Eliade se simţea îndemnat să-i dedice, în 1924 şi 1926, două articole rememorând rolul jucat de Anestin pentru generaţia interbelică. Din perspectiva prezentului, Florin Manolescu îl numeşte fără ezitare „una dintre figurile cu adevărat istorice ale literaturii SF româneşti, o personalitate de format impresionant”, ziarist, astronom şi prezentator al ştiinţelor într-o vreme când performanţele acestora îşi făceau încă, la noi, cu greu drum spre conştiinţa publicului.

S-a născut la 17 septembrie 1875, în Bacău, ca fiu al unor actori originari din Craiova, aflaţi în turneu prin localitate. A urmat clasele primare la Bucureşti, după care, ca angajaţi ai Teatrului Naţional din Craiova, părinţii i s-au stabilit în Bănie, iar viitorul pionier al SF-ului românesc a putut astfel termina Liceul „Carol I” din Craiova. Unul dintre textele sale autobiografice menţionează că ar fi debutat în publicistică precoce, la 14 ani, cu traducerea unui fragment din *Merveilles célestes* de Camille Flammarion, astronom francez de notorietate în epocă şi ale cărui cărţi şi-au imprimat adânc amprenta asupra personalităţii adolescentului în plin exerciţiu de formare intelectuală. Autodidact, n-a putut urma studii superioare din lipsa unor necesare resurse financiare, trebuind, prin urmare, să se resemneze cu condiţia unui „proletar intelectual”: corector, reporter, câteodată redactor la vreo 30 de ziare din capitală (după unele mărturii). Pe baza vocaţiei sale pentru astronomia „populară”, dar şi datorită relaţiilor epistolare cu autorul incitantului volum *La pluralité des mondes habités* (pentru care făcuse un adevărat cult), a mai fost supranumit în epocă „un Flammarion al României”. Personaj entuziast şi, fără îndoială, pitoresc, idealist contemplativ, dar cu iniţiative organizatorice în domeniul pasiunii sale, a înfiinţat Societatea astronomică română „Camille Flammarion” şi cerceta meticulos cerul înstelat al nopţilor bucureştene printr-o lunetă primită în dar de la mentorul său francez. A scris un considerabil număr de articole de popularizare, cu subiecte din sfera astronomiei, fizicii cereşti şi aeronauticii. În marea lor majoritate, acestea s-au tipărit în revista proprie *Orion* (1907-1912) şi în seria a doua (1912-1916) a *Ziarului ştiinţelor populare şi al călătoriilor,* publicaţie înfiinţată de Luigi Cazzavillan (1852-1902) şi patronată de ziarul *Universul.* Sprijinit de Flammarion, a cărui personalitate şi operă le prezentase românilor nu numai prin traducerea unora dintre cărţile sale, ci şi printr-o broşură integral dedicată, şi-a văzut cercetările personale apărând în prestigioase reviste din Franţa, SUA, Anglia (*L'Astronomie, Monthly Register, English Mechanics, The Nature*), chiar şi în Mexic. Sărac, consumat fizic de munci prea istovitoare, a murit la 5 noiembrie 1918, în Bucureşti, dispariţia prematură conferindu-i – cum scrie Cornel Robu într-o prefaţă la reeditarea din 1986 a uitatelor sale romane „astronomice” – „o dimensiune a patosului, o aură de idealitate şi de tragism ce l-au ţinut încă viu o vreme, şi după război, în amintirea celor ce-l cunoscuseră”.

Romanele scrise de Victor Anestin fac din el primul autor specializat de literatură ştiinţifico-fantastică din România. După câteva încercări prin care, la noi, anticipaţia tatona ezitant terenul cu povestiri scurte şi încă vag structurate în sensul pretenţiilor sale generice, *În anul 4000 sau O călătorie la Venus* (1899) reprezintă cel dintâi roman SF apărut în literatura română. Exemplul nu pare să fi fost imediat molipsitor, întrucât abia în 1914 vom mai avea romanul lui Henric Stahl, *Un român în Lună,* apărut simultan cu al doilea roman al lui Anestin: *O tragedie cerească.* Romanul *În anul 4000* este o „călătorie extraordinară” pe trasee cereşti, pornită dintr-un vag nucleu anticipativ, mai degrabă convenţional decât prezentând interes în sine. Şi asta în ciuda faptului că autorul, într-o pagină ce elogiază ştiinţa şi inteligenţa superioară pretinsă de ea, o ştiinţă sectară, distantă şi fără sentimente, ţine să impună asemenea calităţi controversabile drept principii directoare pentru lumea viitorului, din care se lansează expediţia venusiană.

Situaţia se răsfrânge ca într-o oglindă superlativă în cazul societăţii descoperite de pământeni pe planeta vecină: „Pe Venus omenirea nu s-a dezvoltat ca şi la noi. Omenirea de pe Venus s-a bifurcat de la începutul ei: o parte era formată din oamenii-păsări pe cari îi văzusem la descinderea noastră pe planetă, iar o altă parte, cea mai inteligentă, din aceia cu cari ne puteam înţelege. La început, însă, cea din urmă rasă nu era cu mult superioară celei dintâi şi a trebuit o dezvoltare gradată a inteligenţei ei pentru a putea fi proclamată regina planetei pe care ne aflam.” În mare, acest conglomerat extraterestru respectă cerinţele tradiţionale ale unei utopii, condiţie în care este văzut „adevăratul scop al vieţii”. În figurarea modelului său de utopie, autorul se războieşte încontinuu cu mizeriile printre care omul Anestin îşi ducea existenţa cotidiană, excluzându-le sistematic din ficţiunea sa astronomică.

Romanul *O tragedie cerească* îşi plasează acţiunea tot pe planeta Venus, coordonată siderală devenită loc favorit al acestui „cetăţean al cerului”, cum – pe urmele lui Camille Flammarion – s-a imaginat în reveriile sale astronomice şi Victor Anestin. Acum, însă, ambiţiile autorului sunt crescute, unghiul său de cuprindere tinde să includă în convenţia naraţiunii şi alte planete: Pământul şi Marte. Îmbrăţişând cu fervoare convingerile lui Flammarion despre pluralitatea lumilor populate cu fiinţe umanoide, Anestin consideră că toate planetele la care apelează ar avea astfel de locuitori. Însă, în baza poziţiei proprii, în sistemul solar vede civilizaţiile lor decalate în timp şi deosebite ca grad de progres atins. În raport cu Pământul, Marte ar fi leagănul unei civilizaţii mai vechi, mult avansate sub raportul cuceririlor tehnico-ştiinţifice, iar Venus al uneia de dată recentă, tânără spiritual şi plină încă de energii în ebuliţie. Romanul îmbrăţişează şi o altă ipoteză care a creat senzaţie în epocă: perspectiva ciocnirii Pământului cu un corp ceresc de mari dimensiuni. La data scrierii cărţii, panica stârnită în 1910 de cometa Halley era încă vie, aşa că Anestin putea broda comod în marginea unor evenimente reale. Proza se alătură astfel unei serii de naraţiuni cataclismice despre „sfârşitul lumii” prin coliziune cosmică, între care romanul lui Jules Verne *Hector Servadac,* povestirile *Steaua* de H.G. Wells, *Forţa misterioasă* de J.-H. Rosny Aîné şi *Centura otrăvită* de Arthur Conan Doyle (ultimele două apărute în 1913, aşadar cu puţin timp înainte de ilustrarea oferită de autorul nostru). *O tragedie cerească rămâne,* în esenţă, un scenariu apocaliptic pe care, ca să se ajungă la un roman veritabil, ar fi trebuit adăugată „carnea”, materia densă şi trăirile convingătoare ale unui scriitor mai înzestrat decât acest publicist fascinat şi copleşit totodată de imaginea Universului, în care vede singurul lucru absolut.

În 1916, Anestin îşi tipărea cel de-al treilea şi ultim roman, *Puterea ştiinţei sau Cum a fost „omorât” Războiul European.* Autorul imaginează aici o soluţie utopică de a rezolva, prin inspiratele roade ale ştiinţei, conflicte de dimensiunile primei conflagraţii mondiale. Cu fondurile generoase ale unui miliardar american, Arthur Shaw, urmaşul unui moldovean emigrat în Lumea Nouă cu ani buni în urmă, o mână de savanţi europeni pun la punct nişte arme de o comică eficientă, precum ceaţa artificială şi bombele cu gaz ilariant. Acestea sunt aduse deasupra fronturilor de pe Vechiul Continent cu o sută de dirijabile, având la bordul lor echipaje alcătuite din transilvăneni. Gazul ilariant pune stavilă, în roman, ciocnirilor militare, iar distrugerea uzinelor de armament lasă Europa într-o dispoziţie potrivită pentru încheierea păcii universale.

Cunoscându-şi, dar nerecunoscându-şi limitările, Anestin a elogiat în articole ştiinţa din perspectiva unor calităţi idealizate şi mult supradimensionate, contrapunând-o ostentativ ficţiunii şi fanteziei, artei şi literaturii în general. Ironia sorţii face ca multe dintre subiectele şi ideile prezentate de el drept ştiinţă veritabilă şi infailibilă să fie în fond marcate de germenii fanteziei hulite public, în vreme ce incursiunile sale epice, partea cea mai durabilă totuşi a operei sale, să circule pe o orbită din periferia literaturii, tocmai din acest refuz al fanteziei, de care ele ar fi avut nevoie, oricum, într-o mai mare măsură decât cele dintâi.

Culori argeșene

Elena Stoica: o artistă originală și inovatoare

Acesta este titlul unui articol apărut acum câtiva ani într-un ziar francez, în urma unei expoziții a „profesoarei-minune” de pe Argeșul de Sus – Albești la început, Corbeni acum –, articol cu subtitlul „Artistă extraordinară, ea a pus la punct o metodă și o tehnică ce fac acum turul lumii, adresându-se mai ales copiilor dotați”. Și, într-adevăr, copiii devin brusc *dotați* după ce ajung la cercurile de pictură ale Elenei Stoica, mărturie stând sutele de premii, diplome, medalii, titluri obținute de ei de-a lungul și de-a latul lumii. Am prezentat în numerele anterioare ale revistei, vom mai prezenta și în numerele care vin elevi care s-au remarcat, eventual au și urmat o carieră artistică după ce au părăsit cercul de pictură.

Dar nu despre profesorul Elena Stoica vrem să vorbim aici, ci despre pictorul Elena Stoica, tot mai activă expozițional în ultimii ani.

A absolvit Facultatea de Arte Plastice, Universitatea din Timișoara, în 1972, a fost profesor de educație plastică la Fetești-Ialomița, Albești și Corbeni-Argeș. În 1976 înființează la Albeștii de Argeș cercul de artă plastică „Cromo”, căruia în 2001 îi schimbă numele în „Culoare și vis” și îl mută la Corbeni – astfel a început „cucerirea lumii”: din SUA până în China, India, Japonia, din Egipt până în Norvegia. Ca artist plastic, a avut mai multe expoziții în Franța și Statele Unite (aproape anual după 1991), în România, Italia, Belgia. Expune mai ales acuarele – peisaje și flori – de un colorit subtil, rafinat, cu o tușă sigură, profesionistă.

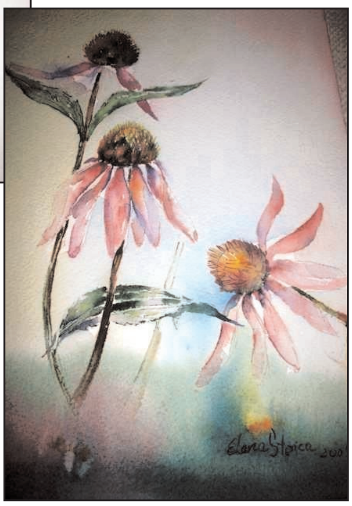
În ciuda unei modestii și delicateți personale aproape nefirești în raport cu palmaresul (și cu vremurile...), presa a răsfățat-o, și prin țară și prin lume. În *Tribuna Învățământului*, Alexandru Mironov o numește „Doamna Trandafir”, scriitorul Marin Ioniță îi dedică un elogios articol în *Curierul Artelor,* de curând a primit diploma „Femeia anului. Ambasador al Artei” din partea revistei *Avantaje* – pentru a aminti numai trei publicații.

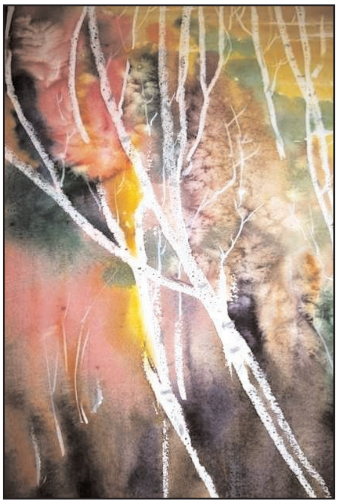
Iar pe coperta din spate a cărții *O provocare artistică. Carte pentru desen și pictură,* în care-și prezintă metoda sa de creativitate (Interactiv Sports Media SRL) citim, sub semnătura pictorului Eugen Vasile: „Elena Stoica, un artist modest, cu o structură interioară de o rară delicatețe, a reușit să se impună și să atragă atenția asupra originalității desenului său. Opera sa apare mereu nouă, mai profundă și interesantă, datorită tocmai semnificațiilor sale. Există, desigur, în opera sa o unitate care aparține personalității artistei transformată în emoție pură, umanismul și înțelegerea unică, de o profunzime extraordinară. Lumea de basm și lirismul poetic, coloritul viu și spontan sunt doar aparențe, căci artista caută semnificațiile, sensurile mitice, originea vieții spirituale și a creației însesi. Comunitatea omului cu natura pare a fi preocuparea sa principală.”

În imaginile alăturate apar acuarele și ilustrații la cartea *Spirit de haiku,* de Dan Doman, transformate în tablouri și expuse la Clubul Iubitorilor de Cultură din Curtea de Argeș, în decembrie 2009.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Solomon MARCUS – București
- Acad. Mircea MALIȚA – București
- Cucu URECHE – artist plastic, Curtea de Argeș
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Constantin POPESCU – prof. univ., București
- Alexandru TAȘNADI – prof. univ., București
- Florin HORVATH – scriitor și ezoterist, Zalău
- Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG – scriitor, Spania
- Acad. Petru SOLTAN – Chișinău
- Cătălin MAMALI – sociopsiholog, SUA
- Vladimir AXIONOV – muzician, Chișinău
- Pr. Daniel GLIGORE – Curtea de Argeș
- Radu Ștefan VERGATTI – istoric, București
- Lilica VOICU-BREY– prof. univ., Spania
- Nicolae CIOBANU – arhitect, SUA
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Emil ȚÎRCOMNICU – etnolog, București
- Florea FIRAN – scriitor, Craiova
- Aida VÂLCEANU – jurnalist, Franța
- Ion POPESCU-SIRETEANU – scriitor, Pitești
- Victor STEROM – scriitor, Ploiești
- Marian NENCESCU – publicist, București
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu Severin
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca

■ Ilustrațiile de la paginile 3 - 5, 7 - 10 și 12 sunt preluate din volumul *Chipuri de odinioară din Muscel*, de Adrian Săvoiu, Gheorghe Chița și Ioan Crăciun (Ed. Ars Docendi, București, 2010)

B-dul Basarabilor 59, cod 115300
tel/fax: 004 0248 728342, mobil: 004 0744356431
email: cristianmitrofan@yahoo.com www.culturaarges.ro
Manager, ec. Cristian Mitrofan
Organizează și găzduiește cercuri artistice, seminarii, colocvii, expoziții, prezentări de carte, difuzare de filme, spectacole și concerte, festivaluri naționale și internaționale.
Patronează Corul ORFEU, Ansamblul Folcloric ARGEȘUL, Grupul Vocal Folcloric Bărbătesc RAPSOZII ARGEȘULUI, Cenaclul de Arte Plastice ARTIS